

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΕΟΤΗΤΟΣ
ΕΚΔΟΣΙΣ ΜΗΝΙΑΙΑ

Περίοδος Α' 1924-1941 — Περίοδος Β' 1945
Έτος 1ον. Φύλλον 6ον - 7ον. Φεβρουάριος — Μάρτιος 1946

ΓΡΑΦΕΙΑ: Διεύθυνσις - Διαχειρίσις: Σόλωνος 39 ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ: 35-338
Τιμή φύλλου διά τὸ ἐσωτερικόν δραχ. 400

Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ:
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα • Φ. Τζωρτζάκη
Ἀπὸ τ' ἀπομνημονεύματα • Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη
Ἀπὸ τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη • Γ. Τερτσέτη
Ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι ἀληθινή... • Α. Α. Ποποδοπούλου
Τὸ αἷμα τοῦ παλίου παππούλη • Σ. Χονδροπούλου
Μάρκος Μπότσαρης • Φ. Τζωρτζάκη
Ὁμιλία στὴν ἐορτὴ τοῦ Ε. Ε. Σ. στὸν «Παρνασσό» • Αχ. Κύρου
Ὁ πλάτανος • Π. Γρύσπου
Τὸ ὑπαιθρο • Δ. Σαράτοη
Στὰ χιονισμένα Μακεδονικὰ βουνά • Τ. Ζάππα
Ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν τερμιτῶν • Μ. Μαίερλιγγ (μετάφρ. Φ. Τ.)
Οἱ εἰκόνες ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ: W. Bölsche
Ποιήματα • Κ. Παλαμᾶ, Γ. Δροσίνη, Κ. Κρυστάλλη, Δ. Σολωμοῦ
Συνεργασίαι — Κίνησις Ἑλλήν. Ἐρ. Σταυροῦ — Ἀλληλογραφία — κ.τ.λ.
Εἰκόνες: ΜΑΡΙΑ ΣΚΑΝΑΒΗ

Ἡ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ εἶναι «ὁ μικρὸς σοφὸς» τοῦ Ν. Γύζη (1842-1901). Ὁ «μικρὸς σοφὸς» μαζί με τὸ «παραμῦθι τῆς νιαγιάς» καὶ τὸ «κρυφὸ σχολεῖο» εἶναι ἓνα ἐξαιρετικὰ τρίπτυχα, ὅπου ὁ ζωγράφος μᾶς ἀποκαλύπτει με τρόπο ἀπλὸ τὸν ἥρωισμό καὶ τὴν εὐγένεια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πού, με ὅλες τὶς πιέσεις καὶ με ὅλους τοὺς οἰωγμούς, ἔσωσε τὴν ἐθνικὴν του συνείδηση καὶ τὴν ἱστορικὴ παράδοση καὶ κράτησε ἀναφθό τὸ φῶς τῆς παιδείας. Ὁ «μικρὸς σοφὸς», ἀφοῦ ἄκουσε τοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις γιὰ τὸν ἑλληνικὸ ξαναγεννημὸ ἀπὸ τὸ στόμα τῆς γιογιᾶς κι ἀφοῦ διδάχθηκε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀπὸ κρυφὸ σχολεῖο, γίνεται τώρα με τὴ σειρά του πηγὴ σοφίας καὶ μαζί τὸ καμάρι καὶ ἡ ἔλπις τῆς οἰκογένειας.

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1924-1941 • Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ — ΑΘΗΝΑΙ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1946 — ΦΥΛΛΟΝ 6-7

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα...

(25 Μαρτίου)

Θὰ ἔπρεπε νὰ γυρίση κανεὶς πολλὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέρα αὐτὴ τοῦ ξαναγεννημοῦ. Νὰ γυρίση ὡς τὴν ὥρα πού ἀπλώθηκε βαρὶὰ σφοδρὰ στὸ ἔθνος μας ὡς τὶς 29 Μαΐου τοῦ 1453. Τότε πού φάνηκε πὼς ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδας ἔκλεινε ὀριστικὰ μ' ἓνα αἱματοβαμένο ἡλιο-βασιλεῖμα. Τότε πού ὁ Ἑλληνισμὸς λύγισε πιά, ἀφοῦ γιὰ χίλια χρόνια ἀνάγκασε τὰ ἀδιάκοπα κύματα τῶν ἐχθρῶν νὰ συντρίβουν τὴν ὁρμὴ τους ἀπάνω στὰ ἡρωικὰ στήθη του. Θὰ βλέπαμε τότε καθαρὰ πὼς ροδοχάραιε αὐτὴ ἡ μέρα.

Ὁ λαὸς πού εἶχε χαρίσει σὲ ὅλους τὸ γαλήνιο φῶς τῆς ὑψηλῆς σκέψης καὶ τὴν εὐεργετικὴν πνοὴ τοῦ Ἰδανικοῦ, ὁ λαὸς πού εἶχε σταθῇ σάν ἀσπίδα πάντα γιὰ νὰ προστατέψῃ τὰ ἀκριβὰ τούτα δῶρα, κάθε φορὰ πού κινδύνευαν, βρέθηκε ἔρημος ἀπὸ φίλους, ὀλόμονος τὴν ὥρα πού τὸν ἔζωσε ὁ μέγας κίνδυνος. Ρημαγμένος ἀπὸ τὸ χιλιόχρονο ἀγῶνα, θυδιαμένος με πόνον στὴ μόνωσή του ἔγειρε με ὑποταγή. Ὅλοι πίστεψαν πὼς εἶχε πολὺ γεράσει, πὼς πιά ἦρθε ἡ ὥρα του νὰ πεθάνῃ. Τότε ὅμως, τὴν ἴδια ὥρα τοῦ μεγάλου χαμοῦ, ἐγίνε τὸ θαῦμα. Αὐτὸ τὸ αἰώνιο ἑλληνικὸ θαῦμα, πού μπορεῖ νὰ βροῖκε κάθε φορὰ κι ἄλλη ἐκφραση, μὰ πού ξεπηδᾷ πάντα ἀπὸ τὴν ἴδια ἀστεφάνητη πηγὴ: ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ.

Μέσα ἀπὸ τὰ ἐρεῖπια πού σωριάστηκαν παντοῦ, μέσα ἀπὸ τὶς φλόγες πού ἀναψαν γύρω, σὰ χυτὴ φωτεινὴ λαμπάδα, ὀρθώθηκε ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ. Περήφανη παραμερίζει τὸν πόνον πού τὴ ζώνει καὶ ρίχνει τὴ ματιὰ της πίσω, μακριὰ ἀπὸ περασμένα. Ἐκεῖ ξανοίγει ἓναν κόσμον, πού ἀπὸ καιρὸ τώρα φαίνονταν πεδαμένους. Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ὅμως φτάνει ὡς αὐτόν, ὡς τὶς πρῶτες πλούσιες πηγές του, πού γιὰ αἰῶνες πότισαν τὸν κόσμον ὅλο, καὶ τότε, δυναμωμένη ἀπὸ τὸ ἐξαιρετικὸ δέμα πού εἶχε ἀντικρίσει, κοιτάζει μπροστὰ, πέρα μακριὰ, στὰ μελλούμενα. Ὁλόδροση ἀνδίζει μέσα της ἡ πίστη, πού με τὴ ζωοδότρα πνοὴ της ἀνασταίνει τὸν κόσμον τὸν παλιὸ καὶ τὸν σφιχτοδένει μ' ἓναν κόσμον μελλούμενον, πού τὸν ὁραματίζεται καὶ τὸν πλάθει με ὑπομονή.

Μακάριος κάθε λαὸς πού στὶς κρίσιμες ὥρες τῆς ἱστορικῆς ζωῆς του βρίσκει τὴ δύναμη νὰ ὑψωθῇ πάνω ἀπὸ τὶς δοκιμασίες του καὶ πού ἀναμετρώντας τὰ περασμένα μπορεῖ νὰ πάρῃ δύναμη ἀπ' αὐτὰ καὶ νὰ ρίξῃ με ἀγνή

λαχτάρῃ τὴ ματιὰ του στὰ μελλούμενα. Μακάριος κάθε λαὸς, πού στὶς ὥρες τῶν μεγάλων καταστροφῶν νιώθει μέσα του νὰ ζωντανεῖ ἡ ἱστορικὴ ἢ ἱστορικὴ του συνείδηση καὶ νὰ ξυπνᾷ στὰ βάθη του μιὰ ἱερὴ κι ἀκατάλυτη πίστη. Ὁ λαὸς αὐτὸς δὲ δὴ γνωρίσῃ ποτὲ τὸ θάνατο, ὅση δυστυχία κι ἂν τοῦ μέλλεται νὰ περάσῃ.

Ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ἀνθίσαν σὲ κάθε ἑλληνικὴ ψυχὴ οἱ θρύλοι καὶ οἱ παραδόσεις πού εἶχαν τὶς ρίζες τους στὴ σωτήρια πίστη, πὼς τὸ Γένος τὸ ἑλληνικὸ δὲν τὸ ἀγγίζει ὁ θάνατος.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς θρύλους ξεχωριστὴ θέση ἔχει τὸ γνωστὸ σ' ὅλους μας δημοτικὸ τραγούδι «τῆς Ἀγίας - Σοφίας», πού πλάστηκε ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸ σκλαβωμὸ.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια, σημαίνει κι ἡ ἁγία - Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι, με τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξηνταδὺο καμπάνες, κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος. Ψάλλει ζερεβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης, κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμοῦδι ἐσειόντανε οἱ κολόνες. Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικό καὶ νὰ ὀγῇ ὁ βασιλεὺς, φωνὴ τοῦς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα: «Πάψετε τὸ χερουβικό κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἁγία, παπάδες πάρτε τὰ γιερά, καὶ αἰεὶς κερὶὰ σθηοτήτε, γιὰτὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλις νὰ τουρκέψῃ. Μὴν στείτε λόγο στὴ Φραγκιά, νὰ ῥτοῦνε τριὰ καράβια τὸ νὰ νὰ πάρῃ τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο, τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο, τὴν ἁγία τράπεζά μας, μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν». Ἡ Δέσποινα ταραχτήκε, κι ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες. «Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴ πολυδακρύζης, πάλι με χρόνους, με καιροὺς, πάλι δικὰ σὰς εἶναι».

Μὲ τί καταπληχτικὴ διαίσθηση νιώθει ὁ λαὸς μας πὼς ἡ ἐκκλησία δὴ γίνῃ πιά τὸ κέντρο τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Στὴν ἁγία - Σοφία, στὴν πύλῃ λαμπρῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἑλληνικῆς Χριστιανοσύνης, γίνεται τὸ μεγάλο μυστήριον: Ἡ θλίβερή προφητεία γιὰ τὴν καταστροφὴ, ἡ ἐγκαρτέρηση μπροστὰ στὴν ἀναπόφευγη πιά σφοδρὰ καὶ μαζί τὸ χαρούμενον μήνυμα, σταλμένο ἀπὸ τὰ καθαρά βάθη τῆς

Ἑλληνικῆς ψυχῆς: «Γάλι με χρόνους, με καιρούς, πάλι
δικά σας εἶναι».

Τὸ τραγούδι αὐτὸ ἦταν τὸ φωτεινὸ σημάδι πὼς ἡ
Ἑλλάδα εἶχε σώσει τὴν λευτεριά της μέσα στὶς ψυχές,
ἦταν ὁ εὐλογημένος σπόρος γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Μέσα στὰ τετρακόσια χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν τίποτα
δὲν ἀλλάξε οὐσιαστικά. Τὸ Γένος κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη
τῆς ἐκκλησίας ὑπομένει με ἐγκαρτέρηση δρεμμένο με
τὴν ἄγια πίστη του, ποὺ ἀκούραστη ζῇ σὲ κάθε ἐλλη-
νικὴ καρδιά. Πιστεύει, περιμένει κι ἐτοιμάζεται. Κι ὅταν

ἦρθε ἡ ὥρα, οἱ ἐκκλησίες ἔγιναν ἡρωικὰ ὁρμητήρια καὶ
τάφοι ἀδάντων νεκρῶν, ἡ ἐγκαρτέρηση ἀδότακτη
ὁρμή, ἡ ἄγια πίστη πράξη ζωοδότρα.

Εὐλογημένες οἱ ψυχές τῶν ἡρώων καὶ τῶν μαρτύρων
ποὺ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὸ Γένος.

Καὶ τρεῖς φορές εὐλογημένη ἡ ἀδόλωτη Ἑλληνικὴ
Ψυχὴ, ποὺ μέσα στοὺς τέσσερις αἰῶνες κράτησε ἀναφθό-
τὸ φῶς της καὶ χάρισε στὴν πατρίδα μας τὴν λευτεριά.

ΦΩΤΕΙΝΗ ΤΖΩΡΤΖΑΚΗ

ΚΑΒΑΛΑ ΠΑΕΙ Ο ΧΑΡΟΝΤΑΣ

Καβάλα πάει ὁ Χάροντας
Τὸ Διγενὴ στὸν Ἄδη,
Κι ἄλλους μαζί... Κλαίει, δέρνεται
Τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.

Καὶ τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
Δεμένους τὰ καπούλια
Τῆς λεβεντιάς τὸν ἄνεμο,
Τῆς ὁμορφιάς τὴν πούλια.

Καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν πάτησε
Τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι,
Ὁ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα
Κοιτάει τὸν καβαλάρη.

Ὁ Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα,
Δὲν περνῶ με τὰ χρόνια,
Μ' ἄγγιξες καὶ δὲ μ' ἐνίωσες
Στὰ μαρμαρένια ἁλώνια;

Εἶμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη
Ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων
Στὴν ἐφτάλοφον ἔφερα
Τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα,
Μονάχα ξαποσταίνω.
Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι,
Καὶ λαοὺς ἀνασταίνω!

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΑΠΟ Τ' ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

Ἐνα πράμα μόνον με παρακίνησε κι ἐμένα νὰ γράψω,
ὅτι τούτην τὴν πατρίδα τὴν ἔχομεν ὅλοι μαζί, καὶ σοφοὶ
κι ἄμαθεῖς καὶ πλούσιοι καὶ φτωχοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ
στρατιωτικοὶ καὶ οἱ πλέον μικρότεροι ἄνθρωποι: ὅσοι
ἀγωνιστήκαμε, ἀναλόγως ὁ καθεὶς, ἔχομεν νὰ ζήσωμεν
ἐδῶ. Τὸ λοιπὸν δουλέψαμεν ὅλοι μαζί, νὰ τὴν φυλάξωμεν
κι ὅλοι μαζί καὶ νὰ μὴν λέγῃ οὔτε ὁ δυνατὸς «ἐγὼ»,
οὔτε ὁ ἀδύνατος. Ξέρετε πότε νὰ λέγῃ ὁ καθεὶς «ἐγὼ»;
Ὅταν ἀγωνιστὴ μόνος του καὶ φκιάση ἢ χαλάσῃ νὰ
λέγῃ ἐγὼ: ὅταν ὅμως ἀγωνίζωνται πολλοὶ καὶ φκιάσουν,
τότε νὰ λένε «ἐμεῖς». Εἴμαστε εἰς τὸ «ἐμεῖς» κι ὄχι εἰς

τὸ «ἐγὼ». Καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μάθωμεν γνώση, ἂν
θέλωμεν νὰ φκιάσωμεν χωρίον, νὰ ζήσωμεν ὅλοι μαζί.
Ἐγραψα γυμνὴ τὴν ἀλήθεια, νὰ ἴδουνε ὅλοι οἱ Ἕλλη-
νες ν' ἀγωνίζωνται διὰ τὴν πατρίδα τους, διὰ τὴν θρη-
σκεία τους, νὰ ἴδουνε καὶ τὰ παιδιὰ μου καὶ νὰ λένε:
«Ἐχομεν ἀγῶνες πατρικούς, ἔχομεν θυσιές», ἂν εἶναι
ἀγῶνες καὶ θυσιές. Καὶ νὰ μπαίνουν σὲ φιλοτιμίαν καὶ
νὰ ἐργάζωνται εἰς τὸ καλὸ τῆς πατρίδας τους, τῆς θρη-
σκείας τους καὶ τῆς κοινωνίας. Ὅτι δὲ εἶναι καλὰ
δικὰ τους.

ΑΠΟ Τ' ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Γ. ΤΕΡΤΣΕΤΗ

Τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη τὰ χρωστοῦμε στὸ ζῆλο τοῦ Ζακυνθίου ποιητῆ τοῦ περ-
σμένου αἰῶνα (1800-1874) Γεωργίου Τερτσέτη. Ἐκεῖνος, ἔχοντας βαθιὰ συνείδηση τῆς σημασίας τοῦ
ἀγῶνα, ἐργάστηκε ποικιλότροπα γιὰ νὰ περισώσει οἱ διηγήσεις τῶν ἀγωνιστῶν. Ὁ Κολοκοτρώνης,
ποὺ μόλις μποροῦσε νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ὑπογραφή του, διέταξε πολὺ νὰ διηγηθῇ τίς ἀναμνήσεις του με-
τὰ τὸ σκοπὸ νὰ γραφτοῦν. Ἡ ἐπιμονὴ ὅμως τοῦ Τερτσέτη δὲν ἀπόκαμε καὶ στὸ τέλος, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς ἀναφέ-
ρει, λύγισε τοὺς διαταγμούς τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ Μωριά, μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «Τὶ ἐκάματε; Ἄν δὲν ἤμπαρξῃς νὰ
ιστορήσῃς τὰ ἔργα σας, διορίζουν παιγνίδια τῆς τύχης, ὅχι συνειδήσεως ἔργα καὶ φρονήσεως, καὶ ἂν
σὰς φέγγῃ τί ἐκάματε, καὶ ποὺ πάτε λαθεύετε, φύλλα οἱ κόποι σας τοῦ φθινοπώρου, ποὺ τὰ ἀνεμο-
σκορπίζει ἡ χιονιά... ἔργα ἡρώων, ἔργα συνέσεως εἶναι Ἑλληνισμός, καὶ νὰ γράφονται τὰ ἔργα,
καθὼς καὶ οἱ παλαιοὶ τὰ ἔγραφαν...»

Λές, δὲν ἤξεύρεις γράμματα, — καὶ πολλὰ ἤξεύρεις. Τὰ λόγια εἶναι γράμματα, μίλειε, καὶ
ἐγὼ γράφω.
Ἐτοὶ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1836 ὁ Κολοκοτρώνης ἀρχισε τὴ διήγησή του καὶ ἡ καταγραφή τῶν
ἀπομνημονευμάτων του τελείωσε σὲ δύο μῆνες. Τὸ ἔργο ὅμως τοῦ Τερτσέτη δὲ σταμάτησε ἐδῶ. Ὁ ἴδιος
μετὰ τὸν πόλεμο — μ' ὅλο ποὺ διόλου δὲν ἦταν πλούσιος — φρόντισε γιὰ τὴν ἐκτύπωσή τους. Ἐπι-
τέλους στὶς 25 Μαρτίου τοῦ 1851, δηλαδὴ τριάντα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνα, μπροστὰ
μνημονεύματα αὐτὰ στὸ ἀναγνωστήριο τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.
Δημοσιεύουμε ἕνα μικρὸ μέρος ἀκολουθώντας πιστὰ τὴ γλωσσικὴ μορφή του, με μικρὲς μόνο διορθώ-
σεις στὴν ὀρθογραφία.

Ἡ ἐπανάστασις ἡ ἐδική μας δὲν ὁμοιάζει με κα-
μιὰν ἀπ' ὅσες γίνονται τὴν σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην.
Τῆς Εὐρώπης αἱ ἐπαναστάσεις ἐναντίον τῶν διοική-
σεων τῶν εἶναι ἐμφύλιος πόλεμος: ὁ ἐδικὸς μας πό-
λεμος ἦτον ὁ πλέον δίκαιος. Μιὰν φοράν, ὅταν ἐπὶ-
ραμεν τὸ Ναύπλιον, ἦλθε ὁ Ἀμίλτον νὰ με ἴδῃ: μοῦ
εἶπε ὅτι: «Πρέπει οἱ Ἕλληνες νὰ ζητήσουν συμθεῖθα-
σμόν, καὶ ἡ Ἀγγλία νὰ μεσιτεύσῃ». Ἐγὼ τοῦ ἀπε-
κρίθηκα ὅτι: «Αὐτὸ δὲν γίνεται ποτέ, ἐλευθερία ἢ
θάνατος» ἐμεῖς, καπετὰν Ἀμίλτον, ποτὲ συμβιβασμόν
δὲν ἐκάμαμεν με τοὺς Τούρκους: ἄλλους ἔκοψαν, ἄλ-
λους ἐσκλάβωσαν με τὸ σπαθὶ καὶ ἄλλοι, καθὼς
ἐμεῖς, ἐξούσαμεν ἐλεύθεροι ἀπὸ γενεὰ εἰς γενεάν: ὁ
βασιλεὺς μας ἐσκοτώθη, καμία συνθήκη δὲν ἔκαμε: ἡ
φρουρά του εἶχε παντοτινὸν πόλεμον με τοὺς Τούρ-
κους καὶ δύο φρούρια ἦτον πάντοτε ἀνυπότακτα.

Μὲ εἶπε:

— Ποῖα εἶναι ἡ βασιλικὴ φρουρά του, ποῖα εἶναι
τὰ φρούρια;».

«Ἡ φρουρά τοῦ βασιλέως μας εἶναι οἱ λεγόμενοι
Κλέφται, τὰ φρούρια ἡ Μάνη καὶ τὸ Σούλι καὶ τὰ
βουνά».

Ἐτοὶ δὲν ὠμίλησε πλέον. Ὁ κόσμος μᾶς ἔ-
λεγε τρελοὺς: ἡμεῖς ἂν δὲν εἴμεθα τρελοὶ, δὲν
ἐκάμαμεν τὴν ἐπανάστασιν, διὰτὶ ἠθέλαμεν συλ-
λογισθῇ πρῶτον διὰ πολεμοφόδια, καθαλαρία μας,
πυροβολικὸ μας, πυριτοθήκες μας, τὰ μαγαζιά
μας, ἠθέλαμεν λογαριάσει τὴν δύναμιν τὴν ἐδικήν
μας, τὴν τούρκικη δύναμι. Τώρα ὅπου ἐνίκησαμεν,
ὅπου ἐτελειώσαμεν με καλὸ τὸν πόλεμό μας, μακα-
ριζόμεθα: ἂν δὲν εὐτυχούσαμεν ἠθέλαμεν τρώγει κα-

τάρες, ἀναθέματα. Ὅμοιάζαμεν σὰν νὰ εἶναι εἰς ἕνα
λιμένα πενήντα ἐξήντα καράβια φορτωμένα, ἕνα ἀπὸ
αὐτὰ ξεκόβει, κάνει πανιά, πηγαίνει εἰς τὴν δουλειά
του με μιὰ μεγάλη φουρτούνα, με μεγάλο ἄνεμο, πη-
γαίνει, πουλεῖ, κερδίζει, γυρίζει ὀπίσω σῶων: τότε
ἀκούς ὅλα τὰ ἐπιλοιπα καράβια καὶ λέγουν: «Ἰδοὺ
ἄνθρωπος, Ἰδοὺ παλικάρια, Ἰδοὺ φρόνιμος καὶ ὄχι σὰν
ἐμεῖς ὅπου καθόμεθα ἔτσι δειλοὶ, χαϊμένοι».

Καὶ κατηγοροῦνται οἱ καπεταναῖοι ὡς ἀνάξιοι. Ἄν
δὲν εὐδοκίμοις τὸ καράβι ἤθελε εἰποῦν: «Μὰ τί τρε-
λὸς νὰ σηκωθῇ με τέτοια φουρτούνα, με τέτοιον ἄνεμο,
νὰ χαθῇ ὁ παλιάνθρωπος, ἐπῆρε τὸν κόσμον εἰς τὸ
λαιμό του».

Ὅταν ὁ Ἰμπραὴμ με τὸν κεχαγιά του ἔστειλε στὴ Μεσσηνία
τὴ διαταγὴ νὰ προσκυνήσουν, γιὰτὶ ἀλλιῶς, καθὼς φοβέριζε,
ὁ ἀκολουθῆσαι «φωτιά καὶ τσεκούρι», ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε τὴν
ἀκόλουθη ἀπάντησιν: «Ὅχι ἀπὸ μέρος του, ἀπὸ μέρος τοῦ λαοῦ τῆς
Μεσσηνίας», ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος:

«Αὐτὸ ὅπου μᾶς φοβερίζεις, νὰ μᾶς κόψῃς καὶ κά-
ψῃς τὰ καρποφόρα δένδρα μας δὲν εἶναι τῆς πολεμι-
κῆς ἔργον: διὰτὶ τὰ ἄψυχα δένδρα δὲν ἐναντιώνονται
εἰς κανένα: μόνον οἱ ἄνθρωποι ὅπου ἐναντιώνονται
ἔχουνε στρατεύματα καὶ σκλαβῶνεις: καὶ ἔτσι εἶναι
τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου: με τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι
με τὰ ἄψυχα δένδρα: ὄχι τὰ κλαριά νὰ μᾶς κόψῃς,
ὄχι τὰ δένδρα, ὄχι τὰ σπῖτια ποὺ μᾶς ἔκαψες,
μόνον πέτρα ἀπάνω στὴν πέτρα νὰ μὴ μείνῃ, ἐμεῖς
δὲν προσκυνοῦμεν: τί τὰ δένδρα μας ἂν τὰ κόψῃς καὶ
τὰ κάψῃς, τὴν γῆν δὲν θέλει τὴν σηκώσῃς καὶ ἡ ἴδια
ἡ γῆς ποὺ τὰ ἔθρεψε, αὐτὴ ἡ γῆ μὲνει δική μας
καὶ τὰ ματακάνει. Μόνον ἕνας Ἕλληνας νὰ μείνῃ,
πάντα θὰ πολεμοῦμε καὶ μὴν ἐλπίζῃς πὼς τὴν γῆν μας
θὰ τὴν κόψῃς δική σου, βγάλτο ἀπὸ τὸ νοῦ σου».

Ἀραχνιασμένα εἶναι τὰ φλάμπουρα
Καὶ τ' ἄρματα ἢ σκουριά τὰ δένει:
Δὲν πέθαναν, ἀποκοιμήθηκαν —
Ἀθάνατοι εἶναι οἱ δοξασμένοι.

Καὶ μιὰ νυχτιά, σὰ νὰ ὄνειρεύτηκαν
Μέσ' στὸν ἀτέλειωτο τὸ χρόνο,
Ἀναστύλωθηκαν τὰ φλάμπουρα
Καὶ τ' ἄρματα ἔτριξαν με πόνον.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Ἡ Ἑλλάδα! Πάντ' ἀνάστασις μέσ' ἀπ' τὸ κρῦο τὸ
(χῶμα.

Πάντα θὰ ᾄχῃ ξαφνικὴ καὶ μιὰ Δευτέρα Παρουσία.
Μὴν τὴν κρατᾶτε στῆς λατρείας κλεισμένη τὰ
(μουσεῖα,

Τὸ τραγούδι τὸ στερνό, δὲν τὸ τραγούδησε, ὄχι.
(ἀκόμα.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΛΗΘΙΝΗ.....

Όκτώβριος, 1943. — Στην Καλαμάτα γίνθηκαν ταραχές. Έλληνες με Έλληνες ήρθαν στα χέρια και τυφλωμένοι από το πάθος αλληλοσκοτώθηκαν. Τότε οι Γερμανοί, που άμετοχοι, αλλά χαιρέκακα παρακολουθούσαν την αίματοχυσία, αποφάσισαν να επέμβουν. Έκαμαν το πρώτο μεγάλο «μπλόκο» των Καλαμών, δηλαδή κύκλωσαν μερικές συνοικίες και πιάσανε μίαν αψη 2.000 άντρες, χωρίς να ρωτήσουν αν είχαν ή δεν είχαν σχέση με τις φασαρίες της παραμονής. Άνάμεσα στους όμήρους ήταν και ο Άργύρης. Παλιδός χωροφύλακας, είχε παραιτηθή για να παντρευτή ένα φτωχό κορίτσι που αγαπούσε. Δούλευε εργατικά και ζούσαν ήσυχα με το παιδάκι τους, που μόλις είχε χρονίσει. Μά να που τους ήρθε το άπροσδόκητο αυτό κακό και τους χώρισε.

Η γυναίκα του, ή Βασιλική, έτρεξε, με το μωρό της στην άγκαλιά, εκεί που είχαν συγκεντρώσει όλους τους άντρες. Μιά στιγμή κατάφερε να πλησιάσει το δικό της. Έκείνος της είπε:

— «Όπου και να πάν, α έρθης κοντά μου».

Και κείνη του άπάντησε:

— «Όπου πās, θά πάω κι εγώ».

Και αυτό ήταν όρκος δοσμένος.

Έτρεξε σπίτι της, φορτώθηκε μία τσάντα με νερό, ψωμί, λίγες σταφίδες και σύκα και τελευταία πήρε και το μωρό της στην άγκαλιά. Πού να τ' άφήση; ο πεθερός της ήταν γέρος και έπειτα, στο άγνωστο που πήγαινε, ήθελε να είναι και οι τρεις τους μαζί, ποιός ξέρει αν θά γύριζε ποτέ;... Πρόφτασε τη συνοδεία των όμήρων την ώρα που έβγαιναν από την Καλαμάτα, μακριά φάλαγγα που ξεκινούσε πεζή, για πού άραγε;...

Ένας Γερμανός τη φοβέρισε με το τουφέκι του, μά εκείνη του είπε:

— «Σκότωσέ με, εγώ δε φεύγω...» και άκούθησε.

Σε λίγο είδε πώς άλλες πέντε γυναίκες είχαν ξεκινήσει και κείνες, σπρωγμένες από την αγωνία τους να συνοδέψουν τους άντρες τους που τους παίρνανε έτσι στο άγνωστο.

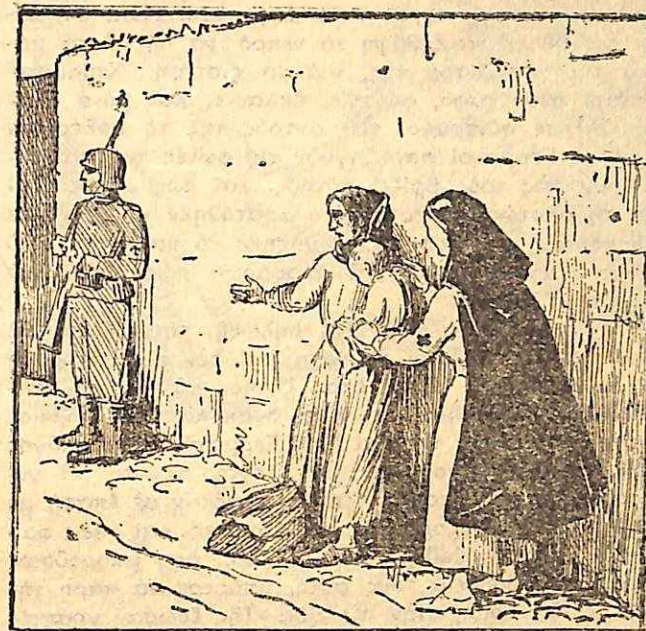
Δυό μέρες πορεία τους έφερε στη Μεγαλόπολη. Έκει, άμα έφτασαν, οι κάτοικοι έφεραν ό,τι είχε ο

καθένας για να φάνε και να πιούν οι άποκαμωμένοι αυτοί άνθρωποι. Οι Γερμανοί το έπιτρεψαν, γιατί δεν είχαν διόλου προνοήσει για τη διατροφή των όμήρων. Τους είχαν συλλάβει και στείλει στο δρόμο αυτό, όπως τους βρήκαν στα σπίτια τους, χωρίς ρούχα, χωρίς τροφή, πολλούς χωρίς παπούτσια. Εύτυχως οι Καλαματιανοί μπόρεσαν και βρήκαν (πράμα δύσκολο πολύ την εποχή εκείνη) δυό φορτηγά αυτοκίνητα και τά έστειλαν με δέματα από ρούχα και τρόφιμα να προλάβουν τους ανθρώπους τους στο δρόμο. Μά ο Άργύρης ήταν φτωχός και του πατέρα του δεν του περίσσευαν πολλά να του στείλη. Γι' αυτό και η παρούσα της γυναίκας του ήταν διπλά πολύτιμη. Άν όμως ή πορεία αυτή ήταν σκληρή για τους άντρες, για τη γυναίκα που άκολουθούσε φορτωμένη το ταγάρι και το μωρό, πόσο σκληρότερη να ήταν; Μιά κυρά στη Μεγαλόπολη τη λυπήθηκε και την πήρε στο σπίτι της για τη νύχτα, να ξεποστάσει λίγο. Το πρωί όμως πάλι ξεκίνησε ή τραγική συνοδεία.

Στην Τρίπολη οι άλλες γυναίκες άπόκαμαν. Άποχαιρέτησαν με κλάματα τους άντρες τους και γύρισαν στην Καλαμάτα. Η Βασιλική όμως δεν τις άκολουθήσε. Μ' όλο που διαρκώς τη φοβέριζαν οι Γερμανοί, μ' όλο που οι ίδιοι οι όμηροι προσπαθούσαν να την πείσουν να γυρίση πίσω, εκείνη δεν άλλαξε σκέψη, έτρεχε δίπλα στη φάλαγγα των άντρων, μήπως μπόρηση καμιά στιγμή να πλησιάσει τον άντρα της, να του δώσει μία γουλιά νερό ή μία μπουκιά ψωμί. Μά οι όμηροι τη λυπούνταν που την έβλεπαν έτσι να εξαντλιέται και παρακάλεσαν ένα αυτοκίνητο που περνούσε να την πάρη λίγο δρόμο, να γλιτώση τουλάχιστο λίγη κόυραση. Το αυτοκίνητο την πήγε ως τον Άχλαδόκαμπο. Στη βρύση που στάθηκε να πιή νερό, μία κοπέλα τη ρώτησε πούθε έρχεται και γρήγορα έμαθε την Ιστορία της όλη. Εύθους έτρεξε στο χωριό να το διαδώση πώς έρχονται οι όμηροι. Χτύπησαν οι καμπάνες, μαζεύτηκε κόσμος, ο καθένας έφερε ό,τι μπορούσε, ό,τι άντεχε. Στήσανε καζάνια, μαγείρεψαν και όταν φτάσανε οι όμηροι βρήκαν φαγι ζεστό που τους περίμενε, και καλοσούνη και σπλαχνιά, και ξεκουράστηκαν οι ψυχές τους. Άν δεν ήταν ή βοήθεια του κόσμου, που σ' όλη την πορεία παραστάθηκε τους δυστυχισμένους αυτούς ανθρώπους, δε θά είχαν φτάσει ποτέ, γιατί οι Γερμανοί δεν τους έδιναν καμιά τροφή.

Στον Άχλαδόκαμπο είδε τελευταία φορά τον άντρα της ή Βασιλική. Γιατί όταν θέλησαν πάλι να ξεκινήσουν, οι Γερμανοί διάλεξαν τους πιό εξαντλημένους και τους φόρτωσαν σε αυτοκίνητα για να τους στείλουν πιό γρήγορα στην Άθήνα. Μαζί πήραν και τον Άργύρη, ίσως με το σκοπό ν' άπελπιστή ή γυναίκα του και να την άναγκάσουν έτσι να γυρίση πίσω. Μά εκείνη δεν άλλαξε ιδέα. Σκέφτηκε πώς ή πορεία των όμήρων τελικά θά πήγαινε εκεί που είχαν πάει και τον άντρα της, και έτσι τους άκολουθήσε βήμα βήμα. Δέκα μέρες τους χρειάστηκαν να φτάσουν από την Καλαμάτα στην Κόρινθο. Τότε τους φόρτωσαν όλους οι Γερμανοί σε φορτηγά αυτοκίνητα και τους έστειλαν γραμμή στο Χαϊδάρι.

Έκει, άπ' έξω από τους τοίχους που κύκλωναν το φοβερό «Στρατόπεδο Συγκεντρώσεως», την πρωτοείδαν

οι άδελφές του Έλληνικού Έρυθρου Σταυρού, όταν έφεραν στους κρατουμένους το πρόσθετο ψωμί και τά τρόφιμα για τους νεοφερμένους. Μπροστά στην ψηλή σιδερένια πόρτα είχαν μαζεuth και άλλοι συγγενείς των Καλαματιανών, μερικοί άντρες και γυναίκες που είχαν έρθει και αυτοί με την έλπίδα να δουν τους δικούς τους. Κοίταζαν με σιωπηλή αγωνία τον άγριο τοίχο και τον άκλόνητο φρουρό με τις μπότες και το κράνος. Δεν έπιτρεπόταν καμιά έπίσκεψη ούτε έπαφή με τους κρατουμένους. Μόνη πληροφορία που έδιναν οι Γερμανοί ήταν ό,τι πραγματικά οι Καλαματιανοί είχαν φτάσει, χωρίς καμιά άλλη λεπτομέρεια. Μιά άδελφή πλησίασε τη Βασιλική, της πρότεινε να την πάρη στην Άθήνα, μά εκείνη δεν άπάντησε. Στεκόταν κολλητά στον τοίχο, το μωρό της στην άγκαλιά, τά μαλλιά της ξέπλεκα, το πρόσωπο καμένο από τον ήλιο, βρεμένο από τον ιδρώτα και τά δάκρυα. Ούτε άκουγε, ούτε μιλούσε... Ένας από τους πατριώτες της είπε:

— «Άφήστε, θά την πάρω σπίτι μου». Και την άγκάλιασε από τους ώμους να την όδηγήση στο αυτοκίνητό του. Εκείνη του ξέφυγε και πάλι πήγε κοντά στον τοίχο. Τά δάκρυά της έτρεχαν άφθονα και σιωπηλά, και τά μάτια της δεν ξεκολλούσαν από την πόρτα του Χαϊδαριού. Άκόμα και ο άτάραχος φρουρός ταράχτηκε.

— «Πάρετέ την», παρακάλεσε, «άδικα περιμένει. Δέν μπορεί να δη τον άντρα της!»

Οι Καλαματιανοί, άντρες και γυναίκες, την κοίταζαν σπλαχνικά, έβλεπαν στη μορφή της την έκφραση και του δικού τους σπαραγμού, που προσπαθούσαν να συγκρατήσουν.

— «Θά τη φροντίσωμε εμείς, μην άνησχείτε», είπαν στις άδελφές.

Την άλλη μέρα ήρθε ή Βασιλική στο Γραφείο Αίχμαλώτων του Έρυθρου Σταυρού. Στάθηκε σε μία γωνιά με το μωρό της στην άγκαλιά, κλαίγοντας σιωπηλά. Παρακαλούσε με έπιμονή σιγανή, ανεξάντλητη.

— «Θέλω να τον δω! Μόνο μία φορά να τον δω!»

Προσάθησαν να της εξηγήσουν την άδυναμία του Έρυθρου Σταυρού να τη βοηθήση. Ό άντρας της ήταν στα χέρια των Γερμανών και οι διαταγές τους

ήταν άυστηρές, ο Έρυθρός Σταυρός δεν μπορούσε τίποτε να κάμη, άκόμα και στις άδελφές άπαγορευόταν να έρθουν σε έπαφή με τους κρατουμένους. Εκείνη άκουγε σιωπηλά και μόλις τελείωναν οι εξηγήσεις ξανάλεγε παρακλητικά:

— «Μόνο να τον δω. Μιά φορά να τον δω!»

Έφυγε, μά την άλλη μέρα ξαναήρθε. Και που άλλοι να πάη; μήπως είχε ξαναπατήσει ποτέ στην Άθήνα; Κάθε πρωί πήγαινε στον Έρυθρό Σταυρό με το μωρό της, ένα εξαιρετικά ήσυχο και γλυκό παιδάκι, και παρακαλούσε: «Μιά φορά μόνο να τον δω...»

Τίποτε άπ' ό,τι της έλεγαν δεν την έπειθε πώς ζητούσε τ' άδύνατο, και στο τέλος άρχιζε πάλι το σιγανό κλάμα.

Ό Έρυθρός Σταυρός και ο έρανος που όργάνωσαν οι Καλαματιανοί των Άθηνών τη συντηρούσαν, μά ήρθε ή ώρα που έπρεπε να γυρίση στην πατρίδα της. Δεν έννοούσε να τ' άκούση, ήθελε να μείνη κοντά στον άντρα της, έστω και αν δεν τον έβλεπε. Τέλος με πειθώ, με παρακάλια, με έπιμονή την κατάφεραν να δεχτή το εισιτήριο που της πλήρωνε ο έρανος και γύρισε στην Καλαμάτα.

Μά πριν κλείση ο μήνας ξαναθρέθηκε στην Άθήνα, πάντα με το μωρό στην άγκαλιά και τά ίδια τρομαγμένα μάτια. Με κάποιο άποφυλακίζόμενο ο άντρας της της είχε γράψει ότι βρισκόταν τώρα στο «Στρατόπεδο Συγκεντρώσεως» του Γουδιού και της ζητούσε ρούχα και τρόφιμα. Εύθους έτρεξε να του φέρη μόνη της, πάντα με την έλπίδα να τον δη, μία φορά μόνο να τον δη... Μά μόλις πρόφτασε να του στείλη το δέμα της και έμαθε ότι μαζί με τους άλλους κρατουμένους τον είχαν μεταφέρει «προς άγνωστον διεύθυνσιν».

Τότε ξέσπασε ή άπελπισία της. Πάλι έκλαιγε το σιγανό της κλάμα και πάλι παρακαλούσε τ' άδύνατο. Ήταν άπλη γυναίκα, από ένα χωριό κοντά στην Καλαμάτα, ή Άθήνα την τρώαζε, μόνο στον Έρυθρό Σταυρό έθρισκε λίγη παρηγοριά, και πίστευε ότι τά πάντα του ήταν δυνατά. Παρακαλούσε να «γράψουν» για τον Άργύρη της και νόμιζε ότι την επαύριο κιόλας θά είχε άπάντηση. Δεν καταλάβαινε πάντα ό,τι της έλεγαν, δεν ένιωθε παρά μόνο ό,τι είχε σχέση με την έπιμονή σκέψη της, «να δη τον άντρα της».

Με χίλια βάσανα και ύποσχέσεις πώς θά της γράψουν άποφάσεις έπιτέλους να γυρίση στην Καλαμάτα, και πραγματικά σε ένα δυό μήνες την πληροφορήσε ο Έρυθρός Σταυρός ότι ο άντρας της είχε μεταφερθή για εργάτης στη Γερμανία.

Και για λίγον καιρό δεν ξαναφάνηκε ή Βασιλική.

Τον Ιούλιο του 44 ξαφνικά παρουσιάστηκε πάλι στα γραφεία του Έλληνικού Έρυθρου Σταυρού. Πρώτη φορά που την έβλεπαν χωρίς το μωρό της. Ήταν τόσο εξαντλημένη που την κάθισαν σε μία πολυθρόνα και κείνη άκούμπησε πίσω το κεφάλι της και κοιμήθηκε ολόκληρο το πρωινό, χωρίς να την ταράξη το άδιάκοπο πήγαινε-έλα του κόσμου, οι όμιλίες, ούτε ή άνασπύευγη φασαρία της δουλειάς. Τέτοια ήταν ή κόυρασή της. Άμα συνήλθε διηγήθηκε την Ιστορία της.

Είχε πάρει και ή ίδια γράμμα από τον άντρα της που της έγραφε ότι βρισκόταν στο Στρατόπεδο Έργασίας του Νταχάου, ότι ήταν καλά και δούλευε, αλλά της ζητούσε πάλι ρούχα και τροφή. Τότε εκείνη πήρε την άπόφαση να πάη να τον βρή, όπου και να

βρισκόταν. Ο πεθερός της, γέρος πιά, την παρακαλούσε:

—«Μη φύγης, Βασιλική, μην κλειώμε το σπίτι μας. Χάσαμε πού χάσαμε τον Άργύρη, πώς θ' αφήσης και σὺ τὸ παιδί σου;»

Μὰ ἐκεῖνη δὲν ἄκουγε κανέναν, μόνο τὸν πόθο της πού τὴν ἔσπρωχνε ἀνίκητα πάντα στὸν ἴδιο σκοπὸ. Πῆγε στὸ Γερμανὸ Διοικητὴ μὲ τὸ ἀπλό της μυαλὸ καὶ τὴ μεγάλη της καρδιά καὶ τοῦ εἶπε:

—«Ὅσον καιρὸ εἶναι νὰ ἐργαστῇ ὁ ἄντρας μου στὴ Γερμανία, νὰ πάω νὰ δουλέψω κι ἐγὼ κοντά του καὶ ἔτσι νὰ τοῦ χαρίσετε τὸ μισὸ χρόνο, νὰ γυρίσωμε πίσω στὸ παιδί μας».

Ὁ Γερμανὸς τὴν ἐδίωξε, μὰ δὲν ἀποκαρδιώθηκε. Πῆγε πάλι, καὶ πάλι, τρεῖς τέσσερις φορές μὲ ἐπιμονὴ ἀφάνταστη, καὶ στὸ τέλος ὁ Γερμανὸς ἀποφάσισε νὰ τὴν στείλῃ καὶ κείνην στὴ Γερμανία. Ἐργατικά χέρια δὲ ζητοῦσε τὸ Ράιχ; Κάτι θὰ πρόσφερνε καὶ αὐτὴ ἡ γυναίκα. Καὶ ἔτσι ξεκίνησε γιὰ τὸ ἀγνωστο, μὲ τὸ θάρρος πού τῆς ἔδινε ἡ μεγάλη της ἀγάπη.

Μὲ ἄλλους ἐξακόσιους ἐργάτες ταξίδεψε δώδεκα μέρες καὶ ἔφτασε στὸ Μόναχο, ὅπου κόντεψε ὁλόκληρος ὁ συρμός της νὰ ἀνατιναχτῇ ἀπὸ ἀεροπορικὸ βομβαρδισμό. Ἀπ' ἐκεῖ ὅλοι μαζί πῆγαν στὸ Νταχάου, ἀλλὰ ἐκεῖ πληροφορήθηκε ὅτι ὁ Ἀργύρης εἶχε μεταφερθῇ σ' ἕνα Κέντρο Ἐργασίας στὸ Στρασβούργο. Μὲ τὴν ἐπιμονή της τὴν ἀνεξάντλητη καὶ τὴ βοήθειά ἐνός Ἑλλήνα ἐργάτη πού ἤξερε γερμανικά, κατάφερε νὰ τῆς δώσουν καὶ ἐκείνης φύλλο πορείας γιὰ τὴν ἴδια πόλη. Ταξίδεψε τρεῖς μέρες στὸν ξένο αὐτὸ τόπο, μὲ μόνη βοήθεια ἕνα γερμανικὸ γράμμα, ὅπου εἶχε λεπτομερεῖς ὁδηγίες καὶ πού τὸ ἔδειχνε σὲ κάθε δυσκολία. Καὶ τέλος ἔφτασε στὸ Στρασβούργο, ἔφτασε καὶ στὸ Κέντρο Ἐργασίας, ὅπου δούλευε ὁ ἄντρας της. Ἐδῶ τελείωνε κάθε τῆς σκέψη, κάθε προσπάθεια, εἶχε φτάσει στὸ τέρμα πού τόσοις μῆνες λαχταροῦσε, ἐδῶ τελείωνε ἡ ἀγωνία της.

Ὅταν ρώτησέ τοὺς Ἕλληνες ἐργάτες γιὰ τὸν ἄντρα της, στὴν ἀρχὴ δὲν τῆς ἔδιναν παρὰ ἀόριστες πληροφορίες. Ἐπειτα τῆς εἶπαν τὴν ἀλήθεια.

Ἦταν τρεῖς μῆνες πού ὁ ἄντρας της εἶχε πεθάνει. Τότε τσάκισε ἡ θέλησή της. Ἀνήθηκε νὰ τὸ πι-

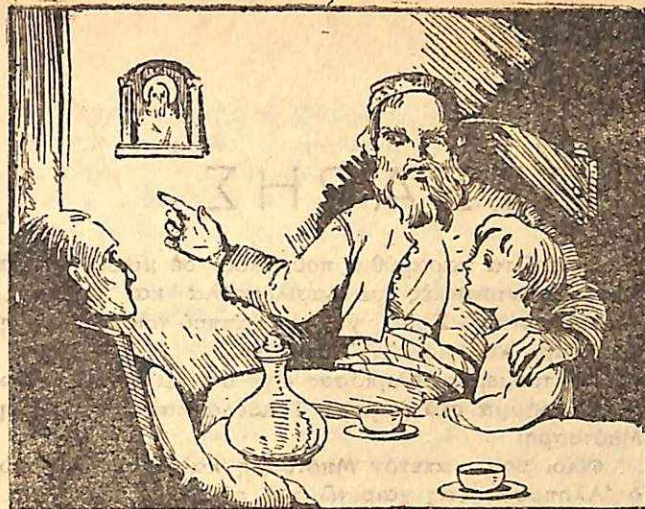
στέψῃ, καὶ τὴν πῆγαν στὸν τάφο του. Πάλι δὲν πῆ-
στεψε, ἤθελε νὰ ξεθάψῃ τὸ νεκρὸ, νὰ δῇ μὲ τὰ μά-
τια της τὸν ἄντρα της, γιὰ νὰ πιστέψῃ. Χτυπιόταν
ἐπάνω στὸν τάφο, φώναζε, ἔκλαιγε, καὶ μόνο ὅταν
οἱ ἄλλοτε σύντροφοι τοῦ ἀνδρός της τὴ φοβέρισαν
πὼς οἱ Γερμανοὶ παρεξηγοῦν τὶς φωνές της καὶ νο-
μίζουν πὼς τοὺς βρίζει αὐτοὺς, καὶ πὼς μπορεῖ καὶ
νὰ τὴ σκοτώσουν, τότε μόνο κρατήθηκε καὶ δέχτηκε
τὴ μεγάλη της συμφορά. Θυμήθηκε τὸ παιδί της, πού
τώρα ἔμενε ὀρφανό, καὶ ἀποφάσισε πὼς πρέπει νὰ
γυρίσῃ σ' αὐτό.

Σὰν ἐργάτρια πού εἶχε δηλωθῇ, τὴν ἔβαλαν σὲ
δουλειά, ἀλλὰ ἦταν ἀδύνατη καὶ δὲν εἶχε ἀπόδοση
ἢ δουλειά της. Ἐτσι, ὅταν ζήτησε νὰ γυρίσῃ στὴν
Ἑλλάδα, δὲ βρῆκε καὶ τόση δυσκολία. Τὴ βοήθησε
στὴν προσπάθειά της καὶ ἕνας Γερμανὸς ἀρχαιολόγος
τοῦ Στρασβούργου πού τὸν ἔλεγαν Κούντς. Ἡ γυ-
ναίκα του πού ἦταν Ἑλληνίδα ἐρχόταν σὲ ἐπαφὴ μὲ
τοὺς Ἕλληνες ἐξορίστους καὶ ἐργάτες, καὶ ὅπως φαί-
νεται τοὺς βοηθοῦσαν καὶ οἱ δύο, ὅσο μπορούσαν.
Χάρη στὴ βοήθειά τους αὐτὴ, μπόρεσε νὰ πάρῃ τὴν
ἄδεια νὰ γυρίσῃ στὴν Ἑλλάδα. Τῆς ἔδωσαν γραπτὲς
ὁδηγίες, γραμμένες ἑλληνικά καὶ γερμανικά, καὶ
πάλι μέσον Νταχάου—Μάρμπουργκ ἔφτασε τέλος
στὴν Ἑλλάδα.

Ἀπλή, ντροπαλή, μὲ τὸ ἴδιο κυνηγημένο βλέμμα,
ὅπως ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα, ξαναγύριζε ἀπὸ
τὸ μεγάλο της ταξίδι. Εἶχε περάσει ἀπὸ ἕνα ἀπὸ τὰ
σκληρότερα στρατόπεδα τῆς Γερμανίας, εἶχε ζήσει
βομβαρδισμό ἀπὸ τοὺς πιὸ τρομαχτικούς, εἶχε νιώσει
ἐξευτελισμούς, στερήσεις, κακοποιήσεις, κι ὅμως ὅλα
αὐτὰ εἶχαν σβήσει, ἡ μᾶλλον δὲν εἶχαν ποτὲ χαραχτῇ
στὴν ψυχὴ της. Ὅλα αὐτὰ ἦταν ἐξωτερικὰ πράγματα,
ξένα στὴ μιά καὶ μοναχὴ λαχτάρα τῆς ζωῆς της.
Ἦταν λεπτομέρειες ἕνα μόνο λογάριζε: νὰ ξαναδῇ
τὸν ἄντρα της. Καὶ ὅταν ἀντίκρισε τὸ φριχτὸ τέλος
κάθε ἐλπίδας της, τότε στὴν ἔρημη καρδιά της ἐύ-
πησε ἡ ἄλλη λαχτάρα, ἄλλο τόσο δυνατὴ καὶ δη-
μιουργικὴ, νὰ ξαναδῇ τὸ παιδί της.

Καὶ γύρισε στὴν Πατρίδα, χωρὶς νὰ τὸ νιώσῃ ἢ
ἴδια τί ἄθλο θάρρους καὶ ἐπιμονῆς εἶχε κατορθώσει.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

...— Τότε, στὰ λησμονημένα χρόνια τῆς Τούρκι-
κης σκλαβιάς. Οἱ Ἕλληνες ζοῦσαν μὲ τὴν ψυχὴ στὸ
στόμα. Μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν προσμονή. Μέσα σ' ὅ-
λους κι ἡ φαμίλια του. Μέσα σ' ὅλους κι ὁ πατέρας
του. Πᾶνε τώρα τόσα χρόνια, πού ἔχει πιά πεθάνει.
Χιλιάδες μέρες... Τίποτ' ἄλλο δὲ μένει ἀπὸ τὴν ἀνά-
μνησή του καὶ τὴν ἱστορία... Ὅλοι φυσικὰ ξέρουν
γιὰ τὴν τρομαχτικὴ σφαγὴ στὴ Χίο. Θὰ ἔχουν κάτι φυ-
λάξει στὴ θύμησή τους ἀπὸ τὰ ξένοιαστα μαθητικά
τους χρόνια. Μερικοὶ ἴσως ν' ἀντίκρισαν σὲ κανένα
λιθογραφημένο ἀντίγραφο τὸ ἔργο τοῦ Ντελακρούα,
πού εἰκονίζει τὴ φριχτὴ καὶ ἀπάνθρωπη σφαγὴ, πού
ἔθαψε κόκκινη τὴν καρποφόρα γῆ τοῦ ἀπαλόψυχου
νησιοῦ τοῦ Αἰγαίου...

Ἐ, λοιπὸν ἐκεῖ. Ἐκεῖ ἔμενε κι ὁ παλιὸς παππού-
λης, ὁ πατέρας του, μ' ὅλη του τὴ φαμίλια. Ἀπὸ κεῖ
τραβοῦσε ἡ καταγωγὴ τους... Ἐκεῖ εἶχαν πρωτοσκα-
ρῶσει τὴ γαλέρα τους κι ἐκεῖ εἶδαν τὸ σπιτικό τους
νὰ γεμίζει μὲ εὐλογία Κυρίου. Πλούτια καὶ βλαστά-
ρια. Βλαστάρια, παλικάροπούλα μὲ γνήσια τὰ χαρα-
χτηριστικά τῆς σκλαβωμένης, μὰ δυνατῆς φυλῆς.

Ὅταν λοιπὸν ἄρχισε ὁ φοβερὸς ἀφανισμὸς καὶ
τὸ δάκρυ τῆς ψυχῆς ἄρχισε καυτὸ νὰ ραντίζει τὴ νο-
τισμένη χλόη, ὁ παλιὸς παππούλης, ὁ οἰκογενειάρχης,
πῆρε τὰ γυναικόπαιδα καὶ τράβηξε γιὰ τὰ χωράφια,
ἔξω μακριά... νὰ τὰ σώσῃ. Ἀπ' τὸ κινούμενο βίος
τοῦ ἕνα μόνο πῆρε: τοῦτο τὸ εἰκόνισμα τοῦ ἀγίου μὲ
τὴν ἀσκητικὴ μορφή. Κεῖνη τὴν ἐποχὴ οἱ πολῖτες
ἦταν μικρὲς καὶ περιορισμένες καὶ περισσότερο τόπο
ἐπίασαν οἱ θάμνοι, οἱ πρασινάδες, οἱ γκρεμοὶ καὶ οἱ
στηλιές. Ξεσήκωσε τὴ φαμίλια του βιαστικά. Ἐπρεπε
νὰ πορευτοῦν πρὸς τὸ ἀγνωστο τοὺς εἶπε... Ταλαιπω-
ρήθηκαν ὄρες πολλὲς κι ἔφτασαν ἐπιτέλους κάπου,
πού νὰ μποροῦν νὰ μείνουν προσωρινά, ὅπως ὅπως,
σὲ μιά ὑπόγεια σπηλιά.

Οἱ μέρες περνοῦσαν. Φλόγες καὶ καπνοὶ ἔφταναν
ἀπ' τὴ χώρα. Οἱ καρδιές τους σφίγγονταν καὶ ὁ πό-
νος ὄργωνε τὴ θλιμμένη τους σκέψη. Τὰ λίγα τρό-
φιμα πού εἶχαν πάρει μαζί τους ἄρχισαν νὰ λιγοστεύ-
ουν, ὅλο νὰ λιγοστεύουν... Ἡ ἀγωνία τοῦ γέροντα
ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, νὰ
γιγαντώνεται καὶ νὰ σκορπιέται στὸν ἀνοιχτὸν ἀγέ-
ρα, στὴ μεγάλη γαλάζια ἀπλατ' οὐρανοῦ. Καὶ τότε
πῆρε τὴν τολμηρὴ ἀπόφαση. Θὰ πῆγαινε τὴ νύχτα στὴ
χώρα, γιὰ νὰ δῇ ἂν θὰ μπορούσε νὰ βρῇ τρόπο νὰ
σώσῃ τὰ γυναικόπαιδα.

Ἡ νύχτα ἦταν σκοτεινὴ καὶ ὁ δρόμος μπερδεύ-
ταν. Ἀναγκάστηκε νὰ πάρῃ τὸ μοναδικὸ τους λυχνάρι,

ἕνα καραβόλυχναρο τοῦ παλιοῦ καιροῦ, πού δὲν τὸ
ἔσθηνε ἢ πνοὴ τοῦ ἀνέμου. Διόλου δὲ σκέφτηκε τὸν
κίνδυνο πού μπορούσε νὰ προκαλέσῃ ὅχι δλάκερο
λυχνάρι, ἀλλὰ κι ἡ παραμικρὴ σπῖθα. Εἶχε φτάσει στὰ
μισὰ τοῦ δρόμου, ὅταν κάτι σὰν ἄγρια οὐρλιαχτὰ
πεινασμένου λύκου τὸν σταμάτησαν. Γιὰ μιά στιγμὴ
ὅμως. Ἐπειτα πέταξε τὸ φανάρι κι ἄρχισε νὰ τρέχῃ
ὅσο μπορούσε. Πάντα κρατοῦσε σφιχτὰ στὸ στήθος
τοῦ τὸ εἰκόνισμα, πού ἔδινε νεανικὴ δύναμη στὰ γε-
ροντικά του πόδια, γιὰ νὰ περνοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ ἀγ-
καθωτὰ χαμόδεντρα, ἀπὸ ἀνηφοριές καὶ κατηφοριές.
Στὰ στερονά ὅμως ἀπόκαμε. Γλίστησε καὶ ζήτησε νὰ
κρυφτῇ ἐκεῖ κάπου σ' ἕνα θάμνο. Γρήγορα ὅμως εἶδε
ὄρθιο ἀπάνω του τὸ Χάροντα πού τὸν κυνηγοῦσε: Ἐνα
γενίτσαρο μὲ τὸ χέρι σηκωμένο, καὶ σὲ λίγο ἔνωσε
κατάστηθα τὸ χτύπημα ἀπὸ τὸ μαχαίρι του. Ἡ ὀρμὴ
εἶχε βρῇ τὸ εἰκόνισμα, ἔτσι τὸ χτύπημα στὸ στή-
θος τοῦ γέροντα ἦταν ἀλαφρό. Ὁ γέροντας ξεσκεπά-
ζει τὴν ἄγρια ἀσπίδα του, τὴ στιγμὴ πού ὁ γενίτσαρος
κατέβαζε γιὰ δευτέρη φορὰ φονικὰ τὸ χέρι του. Ξα-
φνικὰ μιά ἀστραψιά φώτισε καὶ τοὺς τρεῖς: τὸ γενί-
τσαρο, τὸ γέροντα, πού κρατοῦσε εὐλαστικά τὴν εἰκό-
να, ἀποθέτοντας σ' αὐτὴν ὅλες τὶς ἐλπίδες του, καὶ τὴ
σοβαρὴ ἀσκητικὴ μορφή τοῦ ἀγίου. Μιά στιγμὴ ἦταν
ἡ ἀστραψιά... Μόνο πού πρόφτασε νὰ συλλογιστῇ
ὁ γέροντας: «Κύριε, σπλαχνίσου τοὺς φτωχοὺς κατα-
τρεγμένους». Τὸ σηκωμένο χέρι τοῦ γενίτσάρου ἔπεσε
σὰν παράλυτο, τὰ πόδια του ἄρχισαν νὰ τρέμουν καὶ
χωρὶς μιλιὰ γύρισε καὶ χάθηκε στὸ σκοτάδι...

Ὁ παλιὸς παππούλης τότε ψιθύρισε κάτι ἀγαπη-
μένους του στίχους ἀπὸ τὸ ψαλτήρι: «ἐλθέτωσάν μοι οἱ
οἰκτιρμοὶ σου καὶ ζήσομαι» καὶ ἄφησε τὰ δάκρυά του
νὰ κυλήσουν καφτὰ στὰ μάγουλά του. Ἐπειτα γύρισε
τὴν εἰκόνα, πού στιγμὴ δὲν τὴν εἶχε ἀφήσει, κι ἔγραψε
μὲ τὸ αἷμα τῆς πληγῆς του στὸ πίσω μέρος της τοῦ-
τον ἐδῶ τὸ σταυρό...

Ὁ γέροντας οἰκοδεσπότης σταμάτησε ἐδῶ τὴν ἀ-
φήγησή του καὶ χάιδεψε ἀπαλά τὰ μαλλιά τοῦ μικροῦ
ἐγγονοῦ του, πού εἶχε καθίσει στὰ γόνατά του καὶ
τὸν κοίταζε μὲ θαυμασμό.

Ὅλοι στὴ συντροφιά ἔμειναν σιωπηλοί.
Σὲ λίγο πάλι ὁ γέροντας ἔκοψε τὴ σιωπὴ κι εἶπε
συλλογισμένα.

— Τίποτα, τίποτα δὲν εἶναι πιὸ δυνατό ἀπὸ τὴ μνή-
μη τοῦ αἵματος πού τρέχει μέσα μας κι ἀπὸ τὴν
πίστη...
ΣΩΤΟΣ ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΑΙΜΑ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΠΑΠΠΟΥΛΗ

Εἶχε στρωθῇ τὸ τραπέζι καὶ ὁ γέροντας, πρὶν
καθίσουν, τοὺς κράτησε ὅλους ὀρθοὺς καὶ ψιθύρισε
μὲ κατάνυξη τὴν προσευχή. Μόλις τὰ χεῖλη του ψέλλι-
σαν τὴν τελευταία λέξη, εὐθὺς σύρθηκαν οἱ καρέκλες
καὶ ὅλοι κάθισαν.

— Καλῶς ἤρθατε.

— Καλῶς σὰς βρήκαμε.

Ἡ ἀπλόχωρη τραπεζαρία εἶχε τριγύρω κρεμασμέ-
νες μερικές θαλασσογραφίες καὶ στὸ κέντρο μιά πα-
λιά ξεθωριασμένη μικρὴ βυζαντινὴ εἰκόνα, μαυρισμέ-
νη ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, πού παράστανε τὴν
ἀσκητικὴ μορφή ἐνός θαυματουργοῦ ἀγίου.

Τοῦ γέροντα ἡ ματιὰ ἔμεινε γιὰ κάμποσο καρφω-
μένη ἐκεῖ. Γιὰ μιά στιγμὴ ἀκίνητος καὶ συλλογισμέ-
νος ἄφησε τὴ σκέψη του νὰ φτερουγίσῃ μακριά...

— Παππούλη, φώναξε τότε ὁ Θέμος, ὁ μικρὸς ἔγ-
γονος. Ξέρω πού πάει πάλι ὁ νοῦς σου...

— Ναί, παιδί μου' ἀποκρίθηκε μὲ ὄψη πού ἀστρα-
φτε ὁ γέροντας.

Τότε κεντήθηκε ἡ περιέργεια τῶν ἄλλων. Τί μυ-
στικὴ συνεννόηση ἦταν αὐτὴ ἀνάμεσόν τους;

— Κάτι πολὺ παλιό. Ἡ μνήμη ὅμως πάντα γυρίζει
κοντά του. Ὅσο κι ἂν ἔχουν περάσει τὰ χρόνια, ὅσο
κι ἂν ἔχη γαληνέψει ἡ καρδιά μέσα στὴν ξένοιαστη
πιά ζωή. Ἀς εἶναι ὅμως. Ἀμα φάμε θὰ σὰς τὸ ἱστο-
ρήσω...

Καὶ πραγματικά, ὅταν σηκώθηκαν γιὰ νὰ πιοῦν
καφέ τοὺς εἶπε τὴν παλιὰ ἱστορία.

Ἐνας ὄριμος ἄντρας, γιὸς τοῦ γέροντα καὶ πα-
τέρας τοῦ Θέμου, ξεκρέμασε ἀπ' τὴ θέση της τὴν πα-
λιά βυζαντινὴ εἰκόνα καὶ γυρνώντας τὴν ἀπ' τὸ πίσω
μέρος ἔδειξε στοὺς ξένους τὰ ἴχνη ἀπὸ ἕνα κόκκινο
ξεθαμμένο σταυρὸ, πού εἶχε ἀποτυπωθῇ στὸ σαρακοφα-
γμένο σανίδι.

ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ

"Έχουν περάσει πάνω κάτω τρακόσια χρόνια από τότε. Ήταν τόν καιρό που έζωναν την Ελλάδα βαριές οι αλυσίδες της σκλαβιάς, τόν καιρό που ο άερας, βαρύς και σκοτεινός, έπνιγε την ανάλαφρη χώρα του φωτός, και μόνο σε μερικά βουνά έμενε πάντα διάφανος και καθαρός.

Λίγοι άπλοϊκοί κι άγράμματοι βοσκοί πόθησαν τότε το ξεμουδιασμα από τις αλυσίδες, τη γιατρεία από το μαράζι της σκλαβιάς, λαχτάρισαν ν' ανασάνουν άέρα ανάλαφρο και καθαρό. "Έτσι πήραν την άπόφαση: Ν' αφήσουν τ' άγαθά και την ασφάλεια της ζωής των κάμπων, για νά ζήσουν τη σκληρή ζωή της λευτεριάς, άκόμη κι αν ήταν νά τους ζητά κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε στιγμή το μέτρημα με το θάνατο.

Σπρωγμένοι άπ' αυτή τη λαχτάρα άνέθηκαν στα άγρια και άπλησίαστα Κασσαπαία βουνά της Ήπείρου κι έχτισαν στις άπότομες πλαγιές τους τά Σουλιώτικα χωριά, άπόμερα και τριγυρισμένα από βράχους, από πυκνά δάση και βαθιές χαράδρες.

Κάτω στην πεδιάδα άπλώνονταν οι περιοχές των πασάδων, που έβλεπαν άνήσυχoi νά όρθώνεται πάνω από τά εύφορα χωριά τους ό μικρός, μά άδάμαστος λαός των Σουλιωτών. Συχνά είχαν οι Σουλιώτες μαζί τους μικροπολέμους. "Έτσι, μαζί με το φυσικό περιβάλλον, κι ή άδιάκοπη πολεμική ζωή που άναγκάζονταν νά ζούν, έπλασαν τη σουλιώτικη ψυχή, που στα χρόνια του 'Αλήπασα έστειλε από τά άπόμερα βουνά της στον κόσμο όλο το όραίο μήνυμα, πώς ή άρετή της ψυχής κι όχι ή δύναμη της ύλης κυβερνούν τη μοίρα των ατόμων και των λαών.

Άνάμεσα στους πρώτους οικιστές του Σουλίου είναι κι οι Μποτσαράιοι, που άνέθηκαν από ένα χωριό της Παραμυθιάς, τη Δράγανη. Στους πολέμους με τους γύρω πασάδες πρόσφεραν κι αυτοί την παλικαριά τους. "Εδειξαν όμως πλέρια τις άρετές τους — όπως κι άλλες σουλιώτικες οικογένειες — στην έποχή του 'Αλήπασα του Τεπελενλή.

Τά χρόνια άκριβώς που πρωτοφάνηκε ό κίνδυνος του 'Αλήπασα γεννήθηκε ό Μάρκος Μπότσαρης.

Ό άέρας που πρωτανάσαινε ήταν γεμάτος από τους καπνούς της μάχης και τη σκόνη της βιαστικής φυγής των έχθρών. Ό κρότος των όπλων κι ή πολεμική ταραχή τόν νανούρισαν. Ό μητρικός κόρφος μύριζε μπαρούτι και το γάλα που βύζαζε το νέο βλαστάρι των Μποτσαράίων ήταν άληθινά «γάλα άνδρείας και λευτεριάς».

Τά πρώτα παραμύθια που άκουε δέ μιλούσαν για χώρες φανταστικές με βασιλόπουλα και δράκους. "Ελεγαν για το Σούλι, για τόν παππού του τόν Γιώργη Μπότσαρη και για τόν 'Αλήπασα...

«Ό τρομερός 'Αλήπασας είχε στείλει τέτοιο πάνω κάτω γράμμα στο Λάμπρο Τζαβέλα και στο Γιώργη Μπότσαρη:

Φίλοι μου, καπετάν Μπότσαρη και Τζαβέλα, έγώ ό 'Αλήπασας σας χαιρετώ και σας φιλώ τά μάτια. Ξέρω πολύ καλά την τόλη και την παλικαριά σας. Σας έχω μεγάλη άνάγκη και σας παρακαλώ νά μαζέψετε τά παλικάρια σας και νά έρθετε νά με βοηθήσετε, για νά πολεμήσω τους έχθρούς μου. Ή πληρωμή σας θά είναι μεγάλη.

Ό Γιώργης Μπότσαρης όμως είχε νιώσει πώς κάτω από τά γλυκόλογα κρυβόταν πονηριά, και έμεινε στο Σούλι με πολλά παλικάρια για ν' άντικρίση τόν 'Αλή. Κι ήρθε ό 'Αλής για νά πάρη το Σούλι, βέβαιος για τη δύναμή του. Μά τά παλικάρια του Γιώργη Μπότσαρη τόν χτυπούν και τόν άναγκάζουν νά φύγη τρέχοντας στα Γιάννενα και νά στείλη άπ' εκεί λύτρα, για νά έλευθερώση τους άντρες του από τους Σουλιώτες...».

Αυτά άκουε ό Μάρκος από τη μητέρα του κι από όλες τις γυναίκες των Μποτσαράίων, που τά διηγούνταν με φωνή που έτρεμε από περηφάνεια και συγκίνηση, και με μάτια που σπιθοβολούσαν.

Λίγο άργότερα όμως έπαψαν νά λένε το μαγικό παραμύθι. Κάποια σκιά άπλώθηκε και σκέπασε τη φεγγοβολιά του. Κάποιος βραχνάς πλάκωσε τά στήθη των γυναικών των Μποτσαράίων κι έδεσε κόμπο το λαϊμό τους. Δέ μιλούσαν πιά για τόν ήρωικό άρχηγό της οικογένειας. "Εμαθε ό Μάρκος πώς ό παππούς του, πληγωμένος από κάποια άδικία των συμπατριωτών του, άφησε την όργη νά θολώση το νού του, ν' άναταράξη την ψυχή του τόσο, που νά μην μπορή πιά νά συλλογιστή πώς ή πατρίδα στέκει πάντα πιο πάνω από τά πάθη και τις άδικίες, από τους μικροανταγωνισμούς των παιδιών της.

Είθε ό Μάρκος στα παιδικά του χρόνια τόν Γιώργη Μπότσαρη, άφου άρνήθηκε την πατρίδα του και τις όπηρεσίες του σ' αυτή, νά λιώνη σιγά σιγά από μετάνοια, ώσπου ή πίκρα τόν έφερε στο θάνατο. Βαθιά τότε μέσα στην παιδική ψηχή του χαράχτηκε ή μεγάλη άλήθεια: Κανείς δέ θά μπορούσε νά ξεχάση τόν χρέος στην Πατρίδα άμετάνοιωτα.

Τά χρόνια αυτά οι Σουλιώτες τά ζούν περιμένοντας πάντα καινούριο χτύπημα από τόν 'Αλή κι έτοιμάζονται για νά τόν δεχτούν. Στις ψυχές τους καίει μια άσθηστη φωτιά. Από τη στάχτη της θά γίνη ό βωμός για τη λατρεία μιας Νέας 'Ελευθερίας Ελλάδας.

Τό χτύπημα έρχεται και το Σούλι τó δέχεται ήρωικά. Βαστά τρία χρόνια τους πολυάριθμους έχθρούς, την πείνα, τη δίψα. Πώς νά βαστάξη όμως την προδοσία; Προδομένο από ένα Σουλιώτη, τόν Πήλιο Γούση, πέφτει στα 1803. Οι Σουλιώτες πρέπει ν' αφήσουν την πατρίδα τους, τά ψηλά, τά άπλησίαστα βουνά, τά τόσο ταιριαστά με την ψυχή τους. Φεύγουν χωρισμένοι σε τρία σώματα.

"Ένα άπ' αυτά, όδηγημένο από τόν πατέρα του Μάρκου, τόν Κίτσο Μπότσαρη, έγραψε στο Ζάλογγο μια άθόνατη σελίδα της Ιστορίας μας. "Εκεί οι άδύνατες γυναίκες των νικημένων Σουλιωτών νίκησαν τόν πανίσχυρο δυνάστη τους, άπαντώντας στη δόλια έπίθεσή του άποφασιστικά με το τραγούδι και το χορό του τέλειου λυτρωμού, με το τραγούδι και το χορό του θανάτου.

Ό Μάρκος, δεκατριών χρονών παιδί τότε, βρισκόταν στο Βουλγαρέλι. "Εκεί πήγε νά τόν συναντήση ό Κίτσο Μπότσαρης ύστερα από την καταστροφή. Ό Μάρκος νομίζει πώς βλέπει για πρώτη φορά τη μορφή του πατέρα του, που την έχουν βαθιά χαράξει ό άγώνες κι ό πόνος. Τόν άκούει με θάμπος νά διηγείται για τόν καλόγερο Σαμουήλ, τόν σεβάσμιο γέροντα που τού είχε διδάξει τά πρώτα γράμματα... «Κλεισμένος στην Άγια-Παρασκευή με λίγους Σουλιώτες, άπάντησε στις φοβέρες των Άλβανών βάζοντας φωτιά στη μπαρουταποθήκη. Κι όλοι σε μια στιγμή θάφτηκαν κάτω από τά έρείπια...» Άκούει για τόν άνατριχιαστικό χορό των γυναικών στο Ζάλογγο... Άκούει για τόν θάνατο της νεαρής Λένως Μπότσαρη. «Ή Λένω σηκώνει στους ώμους της τη βαριά πληγωμένη μητέρα της. Οι έχθροι τις κυνηγούν. Ζητά καταφυγή σ' ένα άπότομο βράχο πάνω από τόν Άχελώο... φτάνουν όμως κι εκεί. Ή Λένω τότε ζητά από τόν ποτάμι τη σωτηρία. Και τόν ποτάμι στοργικά τις σκεπάζει με τά νερά του...».

Πόσο ραγισμένη είναι ή φωνή του πατέρα του, όταν μιλά για τόν χαμό της πατρίδας! Κι όλο γι' αυτήν μιλά ό Κίτσο Μπότσαρης. Ή σεμνή ψυχή του δέν ξέρει τί ό ίδιος είχε κάμει για νά την βοηθήση. Άπό τά χείλη του δέν άκούει καμιά περήφανη διήγηση ό Μάρκος. Άπό τά λόγια του πατέρα του ένα μόνο νιώθει καθαρά: πόσο βαρύς είναι ό άγώνας για τη λευτεριά, βαρύς από τόν αίμα και τόν πόνο των σκλάβων. Νιώθει άκόμη πώς μόνο σε μια λεύτερη πατρίδα ή ζωή θά μπορούσε νά είναι χαρούμενη και άλαφριά...

Ό Κίτσο μ' όλη του την οικογένεια φεύγει από τη χαμένη πιά πατρίδα για την Κέρκυρα, που τότε την είχαν οι Γάλλοι, και ό άδάμαστος πολεμιστής των βουνών, ό περήφανος Σουλιώτης, γίνεται ένα ύποδειγμα πειθαρχίας. Κοντά του μαθητεύει κι ό Μάρκος.

Άπό την Κέρκυρα ό Κίτσο δέν παύει ν' άντικρίξη με καμιά τά βουνά της πατρίδας του. Δέν είναι μόνο τά βουνά που τόν καλούν εκεί. Άντρες και γυναίκες από την οικογένειά του βρίσκονται στα χέρια του 'Αλήπασα. Κι ό 'Αλής πάλι ήσυχος δέν είναι, όσο ό ήρωικός Σουλιώτης βρίσκεται έλευθερος

πολεμιστής άντίκρυ στην έπικράτειά του. "Έτσι δυό πόθοι διαφορετικοί, όμως τόν ίδιο δυνατό, βοήθησαν για νά πάρη ό Κίτσο Μπότσαρης την άπόφαση νά γυρίση στο Σούλι. Ό Μάρκος μένει στην Κέρκυρα.

Ό 'Αλής καλοδέχεται τόν Κίτσο Μπότσαρη και τού χαρίζει τάχα ένα ύποστατικό, που σ' άλήθεια είναι ή φυλακή, όπου τόν περιορίζει. Και ό περιορισμός όμως δέν είναι άρκετός για νά ήσυχάση τόν 'Αλή. "Έτσι σε λίγο με τόν χέρι ενός έξωμότη, του άρματολου της Δ. Ελλάδας Γώγου Μπακόλα, τόν δολοφονεί, τόν Ιανουάριο του 1813.

Και πάλι ό πόνος για τη μοίρα των σκλαβωμένων, και πάλι ό καμμός της λευτεριάς πλημμυρίζουν την ψυχή του Μάρκου.

1820. Ό Μάρκος βρίσκεται στο άνθισμα της άντρικής ήλικίας του. Είναι τριάντα χρονών.

Ό σουλτάνος Μαχμούτ Β' άρχίζει πόλεμο έναντι στα τόν 'Αλήπασα. Πιστεύει πώς οι Σουλιώτες θά μπορούσαν νά τόν βοηθήσουν σ' αυτό τόν πόλεμο. Τους τάζει νά τους ξαναδώση τά μέρη τους, για νά ζούν εκεί ήσυχoi, άρκει νά έξοντώσουν τόν 'Αλή.

Κι οι Σουλιώτες, που δεκαεφτά δλόκληρα χρόνια άντίκριζαν με λαχτάρα τά βουνά της πατρίδας τους, δέχτηκαν την πρόταση. Δέν άργησαν όμως νά καταλάβουν πώς ήταν δολερή. Ό Μαχμούτ ζητούσε μόνο νά πάρη τόν σουλιώτικο αίμα και τη σουλιώτικη παλικαριά, μά δέ σκεπτόταν νά δώση τίποτα γι' άντάλλαγμα.

Άνάμεσα στους δυό άντίπαλους, ό Μαχμούτ τώρα ήταν ό δυνατός. Ό 'Αλής είχε πιά άρχισει νά λυγίζει. Την άγωνία της ψυχής του την έκαναν όλο και πιο φανερή οι τρομερές άποφάσεις του και τά φριχτά έγκλήματά του, όπως φάνέρωνε τη στρατιωτική του έξασθένιση ή έπίδειξη των άρματομένων σωματοφυλάκων του.

Νιώθουν πώς εκείνο που είναι άκατόρθωτο νά τó πάρουν από τόν δυνατό, θά μπορούσαν ίσως νά τó πετύχουν από τόν λυγισμένο κι άποφασίζον. Ό Μάρκος παίρνει άπάνω του την άποστολή: Θά συνεννοηθή με τόν τύρανο, που είχε στάξει τόν φαρμάκι του πρόσδοτικά, που είχε μπήξει δόλια τόν μαχαίρι του, που είχε άφανίσει χωρίς έλεος τόσους και τόσους άγαπημένους. Μ' αυτόν που είχε ποδοπατήσει την πατρίδα του και είχε διώξει σά λαβωμένα πουλιά τους Σουλιώτες σε ξένα μέρη. Ή πατρίδα ζητά τώρα αυτή τη συνεννόηση και πρέπει νά την κάμη. Ό Μάρκος νιώθει νά τόν προπέμπουν οι ψυχές των μαρτύρων της Άγια-Παρασκευής, του Ζαλόγγου, του Άχελώου... Νιώθει νά τόν οδηγή καρτερική ή ψυχή του πατέρα του.

Ή συμφωνία κλείνει ανάμεσα στο Μάρκο και τόν 'Αλήπασα. Στις 6 Δεκεμβρίου του 1820 οι Σουλιώτες αφήνουν τόν τουρκικό στρατόπεδο και ξαναπαίρνουν τόν Σούλι και την Κιάφα. Άπό κει όχυρωμένοι θά χτυπήσουν τά τουρκικά στρατεύματα που πολιορκούν τόν 'Αλή. Για τις πολεμικές έπιχειρήσεις δλόκληρη την εύθύνη θά την έχη ό Μάρκος.

Ξέρει πολύ βαθιά ό Μάρκος πώς ή συμφωνία αυτή δέν έξασφαλίζει μόνο στους Σουλιώτες τόν γυρισμό στην πατρίδα τους. Μυημένος στη Φιλική έταιρία ήξερε τις προετοιμασίες για τόν έλληνικό ξεσηκωμό κι ήξερε άκόμη ποιά σημασία θά είχε, αν μπορούσε νά γίνη τόν Σούλι όχυρό προπύργιο και στήριγμα στον

ἀγώνα, όταν θ' ἄρχιζε. Γι' αὐτὸ ἡ συμφωνία αὐτὴ ποὺ ἔκλεισε ὁ Μάρκος μὲ τὸν Ἀλῆ, μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ἦταν στὴν Ἑλλάδα ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς Ἐπανάστασης. Ἦξεσαν καλὰ οἱ Σουλιῶτες τὸ χρέος τους τώρα: Νὰ βοηθοῦν τὸν Ἀλῆ τόσο μόνο, ὅσο χρειάζεσταν γιὰ νὰ μὴ λυγίσῃ ἐκεῖνος ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῶν Τούρκων, γιὰ νὰ βασιλεῖ ὁ πόλεμος ἀνάμεσά τους κι ἔτσι νὰ βροῦν τρόπο καὶ καιρὸ οἱ Ἕλληνες νὰ ξεσηκωθοῦν.

Ὁ Ἀλῆς ἔπεσε τὸ 1822. Οἱ Σουλιῶτες ὅμως δὲν ἄφησαν τὰ ὅπλα. Ὁ Μάρκος κι οἱ συμπατριῶτες του εἶχαν βάλει τὰ πρῶτα θεμέλια γιὰ τὸν ἀγώνα τὰς ἀπὸ πλευρὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων θὰ ἐργαστοῦν γιὰ ν' ἀναστήσουν τὴ λευτεριά. Πρέπει νὰ κρατήσουν, ὅσο μποροῦν, τὸ Σούλι σὰ φρούριο ποὺ θὰ προστατεύῃ τὸν ἀγώνα. Πρέπει οἱ Σουλιῶτες νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμο, ἐνωμένοι μὲ τοὺς πολεμιστὲς τῆς Δ. Ἑλλάδας.

Ἀνάμεσα στοὺς πιὸ δυνατοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Δ. Ἑλλάδας, ποὺ θὰ μπορούσαν τώρα νὰ βοηθήσουν γιὰ τὸν κοινὸ σκοπὸ, εἶναι ὁ Γῶγος Μπακόλας, ὁ ἀρμολὸς ποὺ εἶχε βάλει φονικὸ τὸ χέρι του στὸν πατέρα τοῦ Μάρκου, τὸν Κίτσο Μπότσαρη.

Σὲ κανένα δὲ φανερῶναι ὁ Μάρκος τὸν ἀγώνα τῆς ψυχῆς του, ὅσο κι ἂν εἶναι βαθύς, σπαραχτικός.

Ἡ μορφή τοῦ δόλια σκοτωμένου πατέρα του παρουσιάζεται ξανὰ ὀλοζώντανη μπροστά του, ἔτσι ὅπως τὸν εἶχε ἀντικρίσει στὸ Βουλγαρέλι, ὕστερα ἀπὸ τὴν τραγωδίαν στὸ Ζάλογγο. Νομίζει πὼς ἀκόμα ἀντηχεῖ στ' αὐτιά του ἡ ραγισμένη φωνή του, καθὼς μιλοῦσε γιὰ τὸ χαμὸ τῆς πατρίδας. Θυμάται τὰ λόγια του, ἀπλά, σεμνά, χωρὶς παράπονο γιὰ κανένα, χωρὶς περηφάνεια γιὰ τὸ ἔργο του. Θυμάται καλὰ πὼς ἀκούοντας τότε τὸν πατέρα του εἶχε νιώσει γιὰ πρώτη φορὰ ὀλοκάθαρα τί σημαίνει γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ χάσῃ τὴν πατρίδα. Θυμάται τὰ χρόνια ποὺ μαζί του στὴν Κέρκυρα ἔμαθε νὰ ὑποτάξῃ τὴν αὐθόρμητη διάθεσιν στὸ χρέος καὶ στὴν πειθαρχία. Θυμάται ἀκόμη μὲ πόση νοσταλγία κοίταζε ὁ Κίτσος Μπότσαρης τὰ ἡπειρώτικα βουνά, ποὺ σὰν πελώριοι μαγνήτες τραβοῦσαν τὴν ψυχὴ του... τὴν τελικὴ ἀπόφασίν του, τὸ χωρισμὸ τους... κι ἔπειτα ἀπὸ λίγο τὴν εἰδηση τοῦ θανάτου! Ὅλα τὰ συλλογίζεται καὶ ζητεῖ ἀπ' αὐτὰ νὰ βρῇ ἢ ἀνασταταμένην τὴν ψυχὴ κάποια ὁδηγία, μέσα σ' αὐτὰ νὰ βρῇ ἕνα φῶς, ποὺ θὰ τὸν ὁδηγήσῃ. Σὲ κανένα δὲ φανερῶναι τὸν ἀγώνα τῆς ψυχῆς του, ποὺ τὴν κυκλώνουν οἱ ἀναμνήσεις καὶ τὴ σκίζουν τ' ἀντίθετα χρέη.

Μόνος βρῆκε τὴ δύναμιν νὰ ὁδηγήσῃ τὴ σκέψιν του καὶ νὰ πάρῃ τὴν ἀπόφασιν:

«Ὅποιος μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ γιὰ τὸν κοινὸ μεγάλο σκοπὸ, γιὰ τὴ λευτεριά τῆς πατρίδας, εἶναι ἀδερφός.

Πῆγε στὸ Πέτα γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸ Γῶγο Μπακόλα. Μπροστὰ σὲ πολλοὺς ἀγωνιστὲς τὸν ἀγκάλιασε, τὸν ὀνόμασε «πατέρα» καὶ φίλησε τὸ χέρι ποὺ εἶχε χύσει ἄλλοτε τὸ αἷμα τοῦ Κίτσου Μπότσαρη. Κι ὁ Γῶγος Μπακόλας ἔκλεισε στὴν ἀγκαλιά του τὸν Μάρκο, τὸν φίλησε, ὅπως ἕνας πατέρας τὸ γιό του...

Ἡ παλιά ἔχθρα σβήστηκε μπροστὰ στὸ ἱερὸ ἔργο, στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν. Ὁ Γῶγος Μπακόλας ἐνώθηκε μὲ τὸν Μάρκο καὶ ἔδωσε τοὺς ἀντρες του γιὰ τὴ βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν.

Ὁ Μάρκος εἶναι ἡσυχός. Ξέρει καλὰ πὼς ἡ ψυχὴ τοῦ Κίτσου Μπότσαρη εὐλογεῖ τὰ ὅπλα τοῦ γιοῦ του,

ἐνωμένα μὲ τὰ ὅπλα τοῦ ἴδιου τοῦ φονιά του, γιὰ νὰ ξαναδώσουν στὴν Ἑλλάδα ἐλευθερίαν ζωὴ.

Ὅταν πιά τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1822 οἱ Σουλιῶτες, ἀφοῦ εἶχαν κάμει τὸ χρέος τους, ἀναγκάστηκαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ πέτυχαν γιὰ δευτέρην φορὰ νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ βροῦν σωτηρίαν στὰ Ἑφτάνησα, ὁ Μάρκος ἔμεινε γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ σπιθαμὴ μὲ σπιθαμὴ τὴ Δ. Ἑλλάδα καὶ τὸ Μεσολόγγι καὶ γιὰ νὰ συνδέσῃ μαζί μὲ τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτο τὸ ὄνομά του μὲ τὴν πρώτη πολιορκία καὶ ἀντίστασιν τῆς ἑξακουσμένης πόλης. Λίγοι εἶχαν ἀπομείνει γιὰ τὴν ἀμυνα τοῦ Μεσολογγίου. Πολλοὶ συμβούλευαν τὸ Μαυροκορδάτο νὰ μὴν κινδυνέψῃ ἄσκοπα σ' ἕναν ἀνέλπιστο ἀγώνα. Ὁ Μαυροκορδάτος ὅμως, ποὺ ἤξερε ποιά σημασία εἶχε γιὰ τὸν ἀγώνα νὰ μὴ χαθῇ τὸ Μεσολόγγι, εἶχε ἀπαντήσῃ ἀδίσταχτα καὶ κατηγορηματικά: «Ἐγὼ θὰ πεθάνω ἐδῶ». Κι ἀμέσως σταθερῇ, θερμῇ εἶχε ἀκολουθήσῃ ἡ φωνὴ τοῦ Μάρκου «Κι ἐγώ».

Ἡ ἀπόφασιν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Μ. Μπότσαρη ἔσωσαν τὸ Μεσολόγγι.

Κλείνει ὁ δεύτερος χρόνος τῆς ἐπανάστασης, πολὺ δυσάρεστα γιὰ τοὺς Τούρκους. Ὁ Σουλτάνος θέλει μὲ κάθε τρόπο νὰ χτυπήσῃ ὀριστικὰ τοὺς ξεσηκωμένους Ἕλληνες. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ στέλνει δυὸ μεγάλες στρατιές ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Ἡπειρο, γιὰ νὰ περάσουν τὴν Α. καὶ Δ. Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ, ἀφοῦ συναντηθοῦν στὴ Ναύπακτο, νὰ μποῦν ἐνωμένες στὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ χτυπήσουν τὴν ἐπανάστασιν στὴν καρδιά της.

Ἀπὸ τὶς δυὸ αὐτὲς στρατιές, ἡ μιὰ ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ τὴ Θεσσαλία γρήγορα γύρισε ἀπραχτὴ στὴ Λαμία. Ἡ ἄλλη ὅμως, ὁδηγούμενη ἀπὸ τὸν Μουσταῖ Πασά τῆς Σκόδρας καὶ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη, πέρασε τὰ Ἄγραφα καὶ στὶς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1823 ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς στρατοπέδευσε στὸ Καρπενήσι. Ὁ κίνδυνος δὲν ἦταν μικρός.

Σὰ νὰ μὴν ἔφτανε τότε ἡ φοβέρα τοῦ ἐχθροῦ, ποὺ δυνατὸς καὶ πολυάριθμος κατέβαινε μὲ ὁρμή, ὀρθώνεται τρομερότερος ὁ δεύτερος κίνδυνος, αὐτὸς ποὺ εἶχαν γεννήσῃ οἱ ἴδιες οἱ καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ μικροφιλοτιμίες κι οἱ μικροερίδες τῶν ὀπλαρχηγῶν σκορπίζουν ἀποπνικτικὸ λίθος ποὺ καίει καὶ ἀφανίζει τὰ ἀγνὰ λουλούδια τοῦ ἡρωϊσμοῦ. Κι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις στὴν Πελοπόννησον, λὲς καὶ εἶχε ξεχάσει τὸν κοινὸ σκοπὸ, ποὺ γι' αὐτὸν εἶχε χυθῇ ὡς τώρα ἀφθονα τὸ πιὸ εὐγενικὸ αἷμα τῆς φυλῆς, καὶ δὲ φρόντιζε παρὰ πὼς θὰ ὑπηρετήσῃ τὰ μικροπράττειν της.

Οἱ ψυχὲς τῶν ἀγωνιστῶν σκισμένες δέχονταν νὰ τὶς κυβερνοῦν μὲ τὴν ἴδια ἔντασιν πότε τὰ μικρόχαρα πάθη καὶ πότε ὁ ἀγνὸς ἡρωϊσμός. Μέσα σ' αὐτὴ τὴ σύγχυσιν καὶ τὴν ἀναταραχὴ ὀρθώνεται γαλήνιαν, ἐνιαίαν, σταθερὴ ἡ ψυχὴ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, γιὰ νὰ δώσῃ στὸ ἔθνος ἕνα ὑπόδειγμα ἀντρίκειας συμπεριφορᾶς.

Ἡ κυβέρνησις εἶχε διορίσει τὸν Μάρκο ἀρχιστράτηγον τῆς Δ. Ἑλλάδας. Ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ πληγώσῃ τὴ μικροφιλοτιμία μερικῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ ἡ κυβέρνησις, γιὰ νὰ συμβιβασθῇ τὰ πράγματα, μοίρασε καὶ στοὺς δυσαρεστημένους — ἄσχετα ἀπὸ τὴ συνεισφορά τους στὸν ἀγώνα — διπλώματα ἀρχιστράτηγας.

Ἡ καρδιά τοῦ Μάρκου νιώθει βαθιὰ πίκρα γιὰ τὴν ἀδικίαν καὶ μικρόπρεπὴν αὐτὴ συμπεριφορὰ ἀπέναντί του. Ἡ πίκρα τοῦ ὅμως δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ οὐτε γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ θολώσῃ τὴν ἀγνὴ ἀγάπην του γιὰ τὴν πατρίδα, τὴν καθαρὴ ἔννοια τοῦ χρέους, ποὺ μέσα στὴν ἀντρικὴ καὶ ἡρωικὴ ψυχὴ του ἔχει χαραχθῇ ἀπὸ τὰ πρῶτα παιδικὰ του χρόνια. Πὼς θὰ μπορούσε νὰ ξεχάσῃ τὴν τυραννισμένην ἀπὸ μεταμέλεια μορφὴν τοῦ παπποῦ τοῦ Γιώργη Μπότσαρη; Μιὰ φορὰ εἶχε δειχθῇ ἡ ψυχὴ ἐκείνου ἀδύνατη, μιὰ φορὰ ἡ προσωπικὴ προσβολὴ κι ἡ φιλοπρωτεία εἶχαν νικήσῃ τὸ Σουλιωτὴ ἀγωνιστὴ καὶ τὸν εἶχαν κάμει ν' ἀρνηθῇ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του καὶ ν' ἀποτραβηχθῇ ἀπὸ τὸν ἀγώνα σὲ ὥρα κινδύνου. Ἐφτάσε ἐκεῖνη ἡ μοναδικὴ φορὰ, γιὰ νὰ ἰσκιώσῃ τὴ φωτεινὴ μορφὴν του, ἔφτασε γιὰ νὰ κάμῃ τὸ Γιώργη Μπότσαρη νὰ μετράῃ ἀργὰ μιὰ μιὰ βαριές τὶς ἡμέρες, τὶς ὥρες, τὶς στιγμὲς τῆς ζωῆς του, ὥσπου νὰ φτάσῃ στὸ μόνον λυτρωμὸ ποὺ ἀπόμεινε πιά γι' αὐτόν, στὸ θάνατο. Ἀπὸ παιδί εἶχε ζήσει ὁ Μάρκος αὐτὴ τὴν ἀλήθειαν: Μιὰ εἶναι ἡ τιμὴ: ν' ἀκολουθῇ πάντοτε σταθερὰ τὸ δρόμον τοῦ χρέους.

Τὸ χρέος τώρα τὸν καλοῦσε στὸ Καρπενήσι, ἐκεῖ ὅπου βρισκόταν ὁ κίνδυνος.

Κοιτάζει γαλήνια τὰ μεγάλα παιδιά, τοὺς ὀπλαρχηγούς ποὺ χολοσκάνουν σὲ τέτοιες στιγμὲς γιὰ πρωτεία καὶ ἀρχιστράτηγες, καὶ μπροστὰ στὰ ξαφνιασμένα μάτια τους σκίζει τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστράτηγας.

Ἐνα κύμα κόκκινο βάφει τὴ μορφὴν του. Εἶναι ἀπὸ ἀγανάκτησιν γιὰ τὴν ἀδικίαν ποὺ τοῦ κάνουν οἱ συναγωνιστὲς του; Ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὴν ἐγωιστικὴ ἀσυλλογισιὰ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ θὰ ἦταν ἄξιοι νὰ στεφανωθοῦν μὲ δάφνινον στεφάνιν; Ἡ μήπως ἀπὸ συστολὴ, γιατί αὐτὸς ὁ ἀπλός, ὁ σεμνὸς ἄντρας δίνει σὲ ὅλους ἕνα μᾶθημα ἀρετῆς;

«Ὅποιος εἶναι ἄξιος, παιδιά, παίρνει μεθαύριο δίπλωμα μπροστὰ στὸν ἐχθρό», λέει μὲ χαμόγελο.

✱

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Μουσταῖ πασᾶ ἔχει ἀπλωθῇ στὰ λιθάδια τοῦ Καρπενησιοῦ. Οἱ δυνάμεις του ἦταν τρομαχτικὲς, ἀν συγκρίνονταν μὲ τὸν ὀλιγάριθμον στρατὸ ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ τοὺς ἀντιτάξουν οἱ Ἕλληνες. Ὁ Μάρκος ὅμως ἤξερε πὼς ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐμποδιστοῦν νὰ προχωρήσουν μὲ κάθε τρόπο ἔπρεπε καὶ πάλιν νὰ σωθῇ τὸ Μεσολόγγι.

Ξέρει πολὺ καλὰ πόσο εἶναι δύσκολο νὰ σταματήσῃ τὸ χεῖμαρρον ποὺ κατεβαίνει. Μέσα ὅμως στὰ σιγήν τοῦ τίμιου κι ἀπλοῦ ἀγωνιστῆ ζωντανεύει ἡ ψυχὴ τοῦ Λεωνίδα. Ἡ θυσία πάντα δίνει καρπούς.

Γράφει τὸ τελευταῖον γράμμα στὴν οἰκογένειάν του καὶ στὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀρτας Ἰγνάτιον, ποὺ βρισκόταν τότε στὴν Πίζαν τῆς Ἰταλίας, καὶ τελειώνει μ' αὐτὰ τὰ λόγια, ποὺ δείχνουν καθαρὰ πὼς ὁ Μάρκος εἶχε τέλεια τὴν αἴσθησιν τοῦ μεγάλου κινδύνου.

«Ἡ δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἂς μᾶς δώσῃ θάρρος γιὰ ν' ἀντισταθοῦμε κι ἂς ἐξοικονομήσῃ τὰ πάντα».

Ἐπειτα ἀδίσταχτα καὶ σοφὰ καταστρώνει τὸ πολεμικὸν τοῦ σχεδίου: Ἐκεῖνος μὲ τοὺς Σουλιῶτες του θὰ χτυποῦσε ἀπὸ τὴν πεδιάδα τοὺς ἀνυπόπτους ἐχθρούς τῆς νύχτας. Σύγχρονα ἀπὸ τὰ βουνὰ θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς χτυπήσουν οἱ ντόπιοι Ἀκαρνανεὲς κι Αἰτωλοὶ μὲ λίγους Σουλιῶτες.

Πρὶν ἀπὸ τὴ μάχην μαζεῦει τοὺς ἀντρες του, ποὺ ἀφοῦ λούστηκαν καὶ στολίστηκαν, προσευχήθηκαν μαζί στὴν προστάτισσάν τους, στὴν Παναγίαν. Ἦταν ἔτοιμοι ὅλοι σῶμα καὶ ψυχὴ γιὰ τὸν ἀγώνα. Στις 9 Αὐγούστου τῆς νύχτας, σύμφωνα μὲ τὰ ἀποφασισμένα, ὁ Μάρκος κάνει αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν. Ἀπὸ τὰ βουνὰ ὅμως τὸν βοήθησαν πολὺ λίγοι, ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Κίτσο Τζαβέλα, ὅπως εἶχε συμφωνηθῇ. Μ' ὅλο τοῦτο οἱ στρατιῶτες τοῦ Μουσταῖ συγχυσμένοι κυριεύτηκαν ἀπὸ πανικόν, πέταξαν τὰ ὅπλα καὶ παράτησαν ὅλα τους τὰ χαρὰκάματα. Μιὰ μάντρα μόνον τοιχισμένη γύρω γύρω ὡς ἕνα ἀνθρώπινο μπόι, ὅπου βρισκόταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῶν Τούρκων, κλείνει ἀκόμη ἀντρες μάχιμους.

Ὁ Μάρκος ἔχει πληγωθῇ. Ἡ μάχην ἔχει κριθῇ. Κι ὅμως δὲν παραδέχεται ἀκόμη πὼς ἔχει τελειώσει τὸ ἔργο του. Ὁ ἴδιος θὰ πάη νὰ παρατηρήσῃ τὴν τελευταία μικρὴ ἐχθρικὴ ἐστία. Πλησιάζει ἀφῶτα τὴ μάντρα, ὕψωνει τὸ εὐγενικὸν κεφάλιν του γιὰ νὰ δῇ. Τὴν ἴδιαν στιγμὴν μιὰ σφαῖρα στὸ μέτωπον τοῦ δίνει ὀλοπόρφυρον τὸ δίπλωμα τῆς τιμῆς.

Οἱ Ἕλληνες μὲ βαριὰ καρδιά γυρίζουν μὲ τὸ μεγάλον τους νεκρὸν στὸ Μεσολόγγιν. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς δὲν τολμᾷ νὰ τοὺς καταδιώξῃ.

Ἡ σύνεσις, ἡ ἀποφασιστικότης, ὁ ἡρωϊσμός τοῦ Μάρκου ἔχουν καὶ πάλιν κόψει τὴν ὁρμήν τους κι ἔχουν ματαίωσιν τὰ σχέδια τοῦ σουλτάνου. Γιὰ δευτέρην φορὰ σῶθηκε τὸ Μεσολόγγιν ἀπὸ τὸν κίνδυνον.

Τὸ τίμημα ὅμως ποὺ ἔδωκε ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼνας ἦταν βαρὺ. Πρόσφερε τὸ σεμνόν, τὸν ἀγνόν ἥρωά του. Τὸ πρότυπον τῆς Ἀρετῆς.

Μέσα σὲ γενικὸν καὶ βαθὺ πένθος κήδευσαν οἱ Ἕλληνες στις 10 Αὐγούστου τὸν Μάρκον στὸ Μεσολόγγιν. Στὸν τάφον τοῦ τὸν συνόδευσαν πιστὰ ὁ ἄδελφός τοῦ ἔθνος καὶ ἡ αἰώνια δόξα.

ΦΩΤΕΙΝΗ ΤΖΩΡΤΖΑΚΗ

ΕΙΣ ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

1.

Ἡ Δόξα δεξιὰ συντροφεύει
Τὸν ἄντρα, ποὺ τρέχει μὲ κόπους
Τῆς Φήμης τοὺς δύσβατους τόπους,
Καὶ ὁ Φθόνος τοῦ στέκει ζερβιά,
Μὲ μάτια μὲ χεῖλη πικρά.

2.

Ἄλλ' ὅποτε ἡ μοῖρα τοῦ γράφῃ,
τὸν δρόμον τοῦ κόσμου νὰ πάψῃ,
Ἡ Δόξα καθίζει μονάχη
Στὴν πλάκα τοῦ τάφου λαμπρῇ,
Καὶ ὁ Φθόνος ἄλλου περπατεῖ.

3.

Στὴν πλάκα τοῦ Μάρκου καθίζει
Ἡ Δόξα λαμπράδες γιομάτη
Κλεισμένο γιὰ πάντα τὸ μάτι,
Ὅπου 'χε πολέμου φωτιά
Ἐλάτε ν' ἀκούστε, παιδιά!

Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

24 Δεκεμβρίου 1945.

Στην καινούργια σας προσπάθεια μέσα στο πλαίσιο του Έρυθρου Σταυρού Νεότητος δεν θα ξεχάσετε και δεν θα άρνησθε τίποτε από ό,τι αποτελεί τη δόξα και το μεγαλείο της Πατρίδος σας. Ο Θεός και η Παναγία θα σάς βοηθήσουν για να σθύση από την ψυχή σας ή ανάμνησις της φρίκης, και του φόβου και της απελπισίας. Αλλά δεν πρέπει ποτέ να σθύση ή ανάμνησις της Έλληνικής δόξας, που μόνοι σας γνωρίζετε και εξήσατε κατά τα τραγικά αυτά χρόνια.

Δεν έχει η δόξα αυτή τίποτα το αντίθετο προς τα Ιδανικά της ειρηνικής προσπάθειας του μέλλοντος, που πρέπει να διευθύνουν τη ζωή σας. Απ' εναντίας θα αποτελέση το μόνο ασφαλές και άτράνταχο θεμέλιο της ειρηνικής αυτής προσπάθειας των Ελλήνων. Γιατί ο πόλεμος, που επέτρεψε στους γονείς και τα αδέρφια σας να δείξουν τόσο ηρωισμό και να προσφέρουν τέτοιες υπηρεσίες στην ανθρωπότητα, δεν είναι πόλεμος που εξητήσαμε ή προκαλέσαμε εμείς οι ίδιοι, για να επιτύχουμε οποιαδήποτε κατάκτηση. Ήταν πόλεμος που μᾶς επέβαλαν οι άλλοι και που δεχθήκαμε, γιατί δεν θέλαμε να θυσιάσουμε τίποτε από τα Ιδανικά που μᾶς ἐκληροδότησε χιλιάδων ἐτών δοξασμένη Ιστορία.

Δεν ήταν ποτέ πολεμόχαρο το Έλληνικό Έθνος. Τα μεγάλα του κατορθώματα, τους μεγάλους του ιστορικούς τίτλους, τους απέκτησε προ πάντων με την ειρηνική του εργασία, όταν στην αρχαιότητα ἐκτίζε τους Παρθενώνες, ἐσκάλλεζε στο ἄσπρο μάρμαρο του Πεντελικού και της Πάρου ἀθάνατα ἀριστουργήματα, ἐδημιουργοῦσε, μαζί με τὰ ἀπαράμιλλα καλλιτεχνήματα του λόγου και της ποιήσεως, τις μορφές ἐκείνες της ζωῆς, που και σήμερα ἀκόμα εἶναι τὸ πρότυπο και τὸ ἰδανικὸ γιὰ ὅλον τὸν πολιτισμένο κόσμο. Ἄλλο τόσο ἄξιο της εὐγνωμοσύνης της ανθρωπότητος ἔγινε τὸ μικρὸ μας Έθνος, όταν, με τους πνευματικούς του ἀνθρώπους, με την Βυζαντινὴ του Αυτοκρατορία, με την ἀθάνατη γλῶσσα του, ἔδωσε στὸν Χριστιανισμό και την πνευματική κατάρτησι και την διοικητική ὀργάνωσι και την ἰκανότητα της ἀκτινοβολίας γιὰ νὰ διαδοῖ στὸν κόσμο ὁλόκληρο.

Ἀλλά ἀκριβῶς γιὰ νὰ ἐκπληρώση τὸν μεγάλο αὐτὸ προορισμό του, γιὰ νὰ προσφέρῃ αὐτὲς τις υπηρεσίες στην ανθρωπότητα, ἔπρεπε τὸ Έθνος μας νὰ εἶναι σχεδὸν πάντοτε με τὰ ἄρματα στὰ χέρια, νὰ κἀνη σκληροῦς και ἐνδοῦς πολεμικοῦς ἀγῶνες γιὰ νὰ προασπίσῃ τὸν κλασικὸ και τὸν Χριστιανικὸ του πολιτισμὸ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς, που εἶχαν ὀρκισθῇ τὴν ἐξόντωσί των. Τέτοια μορφή εἶχε και ὁ τελευταῖος ἐπικὸς ἀγὼν τῶν ἀδελφῶν σας και τῶν πατέρων σας, που ἐσεῖς οἱ ἴδιοι ἐγνωρίζετε ἀπὸ τόσο κοντὰ, που ἐζήσατε με ὅλη τὴ δύναμι της ψυχῆς σας. Γι' αὐτὸ ὅχι μόνο δεν πρέπει νὰ τὸν ἀπαρνηθῇτε, ἀλλὰ πρέπει τουναντίον νὰ βρῆτε μέσα στις ἀτέλειωτες σελίδες της μεγάλης Ἱστορίας που ἐγράφηκε στις μέρες μας, τὰ πρότυπα, τὰ ἰδανικά, τις ἐμπνεύσεις που θὰ σὰς κοθοδηγήσουν στην καινούργια σας προσπάθεια.

Και σὰς βεβαιώνω, παιδιά μου, ὅτι δεν θὰ δυσκολευθῇτε καθόλου. Στὰ βιβλία και στὰ περιοδικὰ τοῦ

Έρυθροῦ Σταυροῦ της Νεότητος, που ἐπὶ τόσα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο ἐβγαίναν σὲ ὅλες τις γλῶσσες τοῦ κόσμου, ἀναφέρονται ἐπεισόδια και περιστάτικα αὐτοθυσίας γιὰ τοὺς ἀνώτερους ἀνθρωπιστικούς σκοπούς, που ἔχουν καθιερωθῇ σὰν ὁδηγοὶ της παγκοσμίου προσπάθειας. Τέτοια περιστάτικα ὑπάρχουν ἀτέλειωτα μέσα στην ἱστορία τοῦ τελευταίου Ἑλληνικοῦ πολέμου.

Τὰ παιδιά τῶν ἡπειρωτικῶν χωρίων της Πίνδου, που ἐσήκωναν δυὸ-δυὸ ἢ τρία-τρία μαζί τοὺς τραυματίες τοῦ στρατοῦ μας, κατὰ τις ἐνδοξες ἐκείνες ἡμέρες τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1940, γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρουν στὰ ὄρεινὰ χειρουργεῖα και νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὸν ἄμεσο κίνδυνο. Τὰ ναυτάκια τοῦ ἀντιτορπιλικοῦ μας «Υδρα», που τὴν νύχτα της 30 Μαρτίου 1941 ἀντιμετώπιζαν ψυχραῖμα, στὰ νερά τοῦ Ταινάρου, τοὺς ἄγριους βομβαρδισμοὺς τῶν γερμανικῶν «Στούκας», γιὰ νὰ σώσουν 110 Ἰταλοὺς ναυαγούς της ναυμαχίας, 110 χθεσινούς ἐχθρούς τῶν, γυμνοὺς και ἀπροσάλευτους μέσα στην ἄγρια θάλασσα. Οἱ νοσοκόμες μας, που ἔμεναν ἀτάραχες κοντὰ στην χειρουργικὴ τράπεζα τοῦ Νοσοκομείου τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ἐχειρουργεῖτο ἕνας τραυματίας, μέσα στὸν πῶ ἀμείλικτο βομβαρδισμὸ τῶν γερμανικῶν ἀεροπλάνων και εὐρῆκαν ὅλες τὸν θάνατο γύρω ἀπὸ τὴν χειρουργικὴ αὐτὴ τράπεζα. Οἱ ἄλλες νοσοκόμες μας, που ἐκινδύνευαν κάθε στιγμή τὴν ζωὴν των, γιὰ νὰ σώσουν τοὺς τραυματίες των στις 11 Ἀπριλίου 1941, ὅταν τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα ἐβύθισαν με τις βόμβες των τὸ νοσοκομειακὸ πλοῖο «Ἀττική». Οἱ ναῦτες τοῦ δοξασμένου ἀντιτορπιλικοῦ μας «Ὀλγα» που ἀψηφοῦσαν τὸν κίνδυνο τοῦ τορπιλισμοῦ ἀπὸ ἐχθρικὸ ὑποβρύχιο, γιὰ νὰ σώσουν μέσα στην ἄγρια χειμωνιάτικη νύχτα της 15 Δεκεμβρίου 1942 μεταξὺ Βεγγάζης και Μάλτας τοὺς ἀξιωματικούς και τοὺς ναῦτες τοῦ Ἰταλικοῦ ὑποβρυχίου, που ἀποπειράθηκε νὰ τοὺς τορπιλίσῃ και που εἶχαν οἱ ἴδιοι καταστρέψῃ. Τὰ ἀλητάκια της Κοκκινιάς που εἶχαν δημιουργήσῃ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1941 μιὰ ὁλόκληρη ὀργάνωσι, γιὰ νὰ διευκολύνουν δεκάδες Ἀγγλῶν αἰχμαλώτων νὰ ἀποδράσουν ἀπὸ τὰ γερμανικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως της Κοκκινιάς. Οἱ νεαρὲς Ἑλληνίδες νοσοκόμες, που ἐδέχθησαν πρόθυμα τὸ ἴδιο καλοκαίρι νὰ κλεισθοῦν σὰν φυλακισμένες σχεδὸν στὸ Νοσοκομεῖο τοῦ Ψυχικοῦ, γιὰ νὰ περιποιηθοῦν τοὺς Ἀγγλοὺς τραυματίες, που εἶχαν μείνει πίσω και που εἶχαν κρατήσῃ οἱ Γερμανοὶ σὰν αἰχμαλώτους. Τὰ παιδιά τῶν Ἀθηναϊκῶν συνοικισμῶν που ἐπήγαιναν τὴν νύχτα ἔπειτα ἀπὸ τις τρομερὲς θανατικές ἐκτελέσεις τῶν ὁμήρων ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς νὰ ψάξουν μέσα στὰ πτώματα, μήπως εἶχε γλυτώσῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ φονικὸ πολυβόλο και νὰ τὸν παραλάβουν γιὰ νὰ τὸν κρύψουν. Οἱ νέοι τῶν 15 και 16 ἐτῶν, που ἐμοίραζαν τις μυστικές ἐφημερίδες τὴν Ἑθνικῆς ἀντιστάσεως, που συνελαμβάνοντο εἰς τὸ ἐπικίνδυνο αὐτὸ ἔργον ἀπὸ τὴν γερμανικὴ ἢ τὴν ἰταλικὴ ἀστυνομία, που ὑπεβάλλοντο σὲ ἀπαίσια βασανιστήρια και ἐσφιγγαν με λύσσα τὰ δόντια των, γιὰ νὰ μὴν παρασυρθοῦν,

παρὰ τοὺς τρομεροὺς πόνους, σὲ καμμιά ὁμολογία και νὰ προδώσουν ἔτσι τοὺς συντρόφους των.

Ὅλοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν ἀληθινὰ παραδείγματα ἡρώων της ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης και της αὐτοθυσίας, που μποροῦν και πρέπει νὰ εἶναι πρότυπα γιὰ κάθε νεαρὸ Έρυθροσταυρίτη. Και σὰν αὐτοὺς και αὐτὲς που ἐντελῶς πρόχειρα ἀνέφερα, θὰ μπορέσετε νὰ βρῆτε στην ἐνδοξή ἱστορία τῶν τελευταίων πέντε ἑλληνικῶν ἐτῶν ἀτέλειωτους ἄλλους.

Ἔτσι ἡ μεγάλη Ἱστορία, που ἔγραψαν οἱ γονεῖς σας, οἱ μεγαλῆτεροι ἀδελφοὶ σας, οἱ συμπατριῶτες σας και που εἶναι τόσο ἀντάξια της ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπὶ πέντε χιλιάδες χρόνια, ὅχι μόνον δεν εἶναι ἀντίθετη και ξένη πρὸς τὰ ἰδανικά που ἐμπνέουν τὴν παγκόσμιο ὀργάνωσι τοῦ Έρυθροῦ Σταυροῦ της Νεότητος, ἀλλὰ τουναντίον εἶναι μιὰ ἀκένωτη πηγὴ παραδειγματισμοῦ και ἐμπνεύσεων. Ἡ σύμπτωσις αὐτὴ τῶν ἰδανικῶν δεν εἶναι τυχαία. Ἐχει ἕνα λόγο βαθύτερο και ἰκανὸ νὰ τὴν ἐξηγήσῃ ἀπολύτως. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ που τὸ Ἑλληνικὸ Έθνος συνδέθηκε τόσο στενὰ με τὸν Χριστιανισμό και προσέθεσε ἔτσι στὸ ἀνώτερο πνευματικὸ διδάγμα της ἀρχαίας Ἑλλάδος τὴν ὑπέροχη πνοή της θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ, ὅλη ἡ ζωὴ και ὅλες οἱ προσπάθειες και ὅλοι οἱ ἀγῶνες τοῦ

ἔθνους ἦταν ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσι στὴν εὐγενική αὐτὴ θρησκεία. Ὁ τελευταῖος Ἑλληνικὸς πόλεμος εἶχε περισσότερο ἴσως ἀπὸ κάθε προηγούμενο τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτό. Ὅλες ἐκείνες οἱ ἱστορίες που ἀκούγατε ὅταν εἰσαπτε ἀκόμα μικρὰ στὰ ἀντιαεροπορικά καταφύγια τὸν χειμῶνα τοῦ 1940-41 γιὰ τὴν θαυματουργὴ προστασία της Εὐαγγελίστριας στοὺς στρατιῶτες ἀπάνω στὰ βορειοηπειρωτικά βουνά, ἦταν ἀληθινές. Ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπίστευε τόσο βαθιὰ στὴν προστασία αὐτή, ὥστε νὰ χαρακτηρίζῃ τὸν ἑαυτὸ του σὰν «στρατὸ της Παναγίας».

Και ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τόσο βαθιὰ, τόσο ἀληθινὴ θρησκευτικὴ πίστι, μπορεῖ ἴσως νὰ ὑπακούουν στὸν σκληρὸ πολεμικὸ νόμο και νὰ σκοτώνουν, ἀλλὰ δεν ξεχνοῦν ποτέ, ὅταν δεν τοὺς ἀπειλεῖ ἄμεσος κίνδυνος, τὴν προσταγὴ τοῦ Θεανθρώπου νὰ ἀγαποῦν τὸν πλησίον των και νὰ τὸν βοηθοῦν ὅσο μποροῦν. Καὶ ἔτσι γίνονται ἄξιοι, ἀκόμα και μέσα στὴ φρίκη τοῦ πολέμου, νὰ δείχνουν ἐκείνες ἀκριβῶς τις ἀνώτερες ἀνθρωπιστικές ἀρετές, που ἔχει τάξει ὁ Έρυθρὸς Σταυρὸς της Νεότητος σὰν σύμβολο και σὰν ἐμπνευσί του.

ΑΧ. ΚΥΡΟΥ

Στὴ φωτογραφία ὁ Πρόεδρος τοῦ Ε.Ε.Σ. κ. Α. Φίλων και ὁ Γεν. Γραμματεὺς αὐτοῦ κ. Κ. Ἀγαπητὸς με τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἀμερικανικοῦ Έρυθροῦ Σταυροῦ, ἀνάμεσα στὰ παιδιά που παρακολούθησαν τὴ γιορτὴ.

Ο ΠΛΑΤΑΝΟΣ

(Από το δασολόγο κ. Π. Γρόσπο λάβαμε, σά συνέχεια αυτών που γράφτηκαν στο 3ο φύλλο για τὰ δέντρα, την ακόλουθη συνεργασία που τη δημοσιεύουμε με πολλή ευχαρίστηση).

“Έχει το βασίλειο τῶν κλαριῶν τὸ βασιλιά του: Είναι ὁ Δέντρος. “Έχει κι ἓνα βασιλιά ξεβρονιασμένο, τὴν Καρυδιά.

“Έχει κι ἓναν ἐπίδοξο βασιλιά, τὸν Πλάτανο.

“Αν ὁ Δέντρος χρωστᾷ τὸ θρόνο του στὸ σεβασμὸ πὺ ἐμπνέει στὴν ἀνθρώπινη φαντασία ἢ χιλιόχρονη ζωὴ του καὶ ἡ μεγαλόπρεπη κορμοστασιά του, ὁ Πλάτανος, ἂν ποτέ του κατὰφερνε νὰ πάρῃ τὸ θρόνο στὸ βασίλειο τῶν κλαριῶν, θὰ τὸ χρωστοῦσε δίχως ἄλλο στὴν ἀγάπη πὺ ἐμπνέει μέσα στὴν ἀνθρώπινη καρδιά ἢ δλόδροση κορμοστασιά του.

Γιατὶ ἀλήθεια ὁ Πλάτανος ἀνάμεσα σ’ ἄλα τὰ κλαριά τοῦ λόγου εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὁ πὺ λαϊκός, ὁ πὺ ἀγαπητός.

Καταδεχτικός, καλόβολος, ὑπομονετικός, λιτοδαίτονος ὁ Πλάτανος φυτρῶνει σ’ ἄλα τὰ πλάτη, στὰ βορινὰ καὶ στὰ νότια. Σ’ ἄλα τὰ ὑψόμετρα, στὶς ἀκρογιαλιές, στοὺς κάμπους καὶ στὰ κορφοβούνια. Σ’ ἄλα τὰ κλίματα, πότε συντροφιασμένος μετ’ ἄλλα τὰ κλαριά, τὰ ἔλατα, τὰ πεῦκα, τοὺς δέντρος καὶ τὶς καστανιές, τοὺς φτελιάδες καὶ τὶς λεῦκες καὶ τοὺς σκλήθρους καὶ τὶς φλαμουριές καὶ τὶς ἱτιές καὶ τὰ χαμόκλαρα, πότε μέσα στὶς δικές του δεντροπολιτείες, στοὺς πλατανόλογγους, χωρὶς παρέες, χωρὶς ἀνακώτωμα μετ’ ἑνους καὶ μετ’ μουσαφύρηδες. Δὲν ἔχει ὁ Πλάτανος προτιμήσεις ἀπὸ τὸν τόπο. Πιάνει ὅπου νὰ εἶναι, φτάνει νὰ ὑπάρχη δροσιά. “Όλα κι ἄλα:

“Ὁ Πλάτανος θέλει νερὸ καὶ τὸ Καραῖι ἀέρα.

Γι’ αὐτὸ τὸν βλέπεις νὰ προκόβῃ μετ’ ζωντάνια ἐξαιρετική μέσα στὶς ρεματιές, νὰ φυτρῶνῃ στοὺς ὄχτους, στὶς ἀκρολιμνιές, στὰ κεφαλόδρυσσά καὶ στὰ αὐλάκια.

Καὶ μετ’ εὐκολία πὺ πιάνει. Τὸ σποράκι του τὸ ἐλαφρό, χωμένο μέσα στὸ μπαμπακιένιο συνεφάκι του, πλανιέται ἐδῶ κι ἐκεῖ μετ’ τὴν πὺ ἀνάλαφρη ἀνάσσα τοῦ ἀγέρα, πρὶν φτάσῃ κάπου στὴ γῆ, ἀνάμεσα στὶς κοτρῶνες καὶ στὰ λιθάρια τοῦ ξεροπόταμου, πρὶν σκαλώσῃ κάπου στὸν ὄχτο τῆς ρεματιᾶς. Μὰ κι ἓνα ξερό πλατανόξυλο νὰ μῆξῃς κοντὰ στὸ μυλαύλακο, φτάνει νὰ μὴν εἶναι ξεφλουδιαμένο, θὰ δῆς νὰ ντύνεται γρήγορα στὰ πράσινα, νὰ ξεπετάῃ ρίζες καὶ κλωνιὰ καὶ φύλλα καὶ νὰ βλαστάνῃ σὰν τὸ θεϊκὸ ραβδί τοῦ Ἀαρών.

Καὶ τί γρήγορα πὺ ξεπετάγεται, γιὰ πότε κιόλας μεγαλώνει, γιὰ πότε χτίζει τὸ κορμὶ του ὁ Πλάτανος! Τὸν βλέπεις νὰ ὑψώνεται, νὰ κλαδώνεται, νὰ φουντώνῃ, νὰ συναγωνίζεται τὸν ἴδιο τὸ Δέντρο στὴ θεωρία. Τὸ χοντρὸ κορμὶ του γίνεται τὸ παίνεμα τοῦ χωριοῦ. Κι ἀλήθεια δὲν εἶναι ἄλλο κλαρὶ στὸν τόπο μας

πὺ νὰ ἦ χοντρότερο κορμὸ. Μὰ τί κορμός! Σάρκα μονάχη, χωρὶς νεῦρο. Ποῦ τὸ ξύλο τοῦ Δέντρου τοῦ ἀθλητῆ. Ποῦ ἡ σφιχτοδεμένη σάρκα του, ἡ ἀτσαλένια. Ποῦ ἡ πλούσια χρυσαλίδα τοῦ δέντρινου τοῦ ξύλου, πὺ λαμποκοπᾷ στὸ φῶς μετ’ ὅσα σχέδια, μετ’ ὅσα κεντρίδια κάτω ἀπὸ τὸ πελέκι τοῦ ξυλοκόπου. Μαλακιά σὰ σφουγγάρι εἶναι ἡ καρδιά τοῦ πλατανόξυλου.

Γι’ αὐτὸ, ὅ,τι λογῆς πράμα χρειάζεται πελέκημα, σκάψιμο, γλύψιμο, ψιλοδούλεμα, σκαφίδια, κλειδοπίνακα, γαθάθες, γουδιά, σαμαρόξυλα, ἄλα ἀπὸ πλατονόξυλο τὰ φτιάχνουν. Τὴν ἴδια δουλειὰ λὲς καὶ κάνει μόνος του ὁ Πλάτανος στὸ κορμὶ του. Σκοροτρῶγεται, σκάβεται μονάχο του τὸ πλατανίσιο κορμὶ, κουφαλιάζει. Τὸ ξύλο τῆς καρδιάς του σαπίζει, πέφτει. “Όλη του τὴ ζωὴ τὴ μαζεῦει τὸ δέντρο πίσω ἀπὸ τὴ φλούδα του καὶ καταντᾷ δλόκληρῃ ἢ δλοπράσινῃ, ἢ φουντωμένη φυλλωσιά του νὰ στέκεται πάνω στὴν κουφάλα του, σὰν ἀπάνω σὲ τρίποδο. Μπορεῖς νὰ μῆξῃ ἀπὸ τὸ ἓνα ἀνοιγμα τοῦ κορμοῦ του καὶ νὰ βῆς ἀπὸ τὸ ἄλλο. Γιατὶ εἶναι τόσο εὐρύχωρη ἡ κουφάλα τοῦ πλατανόδεντρου, πὺ μπορεῖς νὰ χωρέσῃς ὄρθιος μέσα της καὶ σὺ καὶ ἡ συντροφιά σου. Συχνὰ ἡ εὐλάβεια τῶν Χριστιανῶν τὴ μεταβάλλει τὴν κουφάλα τοῦ Πλάτανου σ’ ἐξωκλήσι κι ἄλλοτε ἡ ἐπιχειρηματικότητα τῶν ἀνθρώπων σὲ καφενεδάκι ἐξοχικό.

Βολικὸ λοιπὸν κλαρὶ τὸ Πλατάνι. Γι’ αὐτὸ ἴσα ἴσα μᾶς εἶναι τόσο ἀγαπητό. Γιατὶ σ’ ἓναν τόπο πὺ ἡ ὀλιγάρκεια ἔχει σημασία, ἡ συνεννόηση ἀνάμεσα σ’ αὐτὸ τὸ δέντρο καὶ στὸ λαὸ μας γίνεται εὐκολά. Καὶ πρῶτα πρῶτα τὸ Πλατάνι μᾶς ὑπηρετεῖ, γιὰτὶ μᾶς εἶναι πρόχειρο. Θέλει τὸ χωριὸ νὰ ἱσκιώσῃ τὴν πλατεία, τὸ κεφαλᾶρι του, τὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησίας του, τοῦ σχολείου του; Στὸ Πλατάνι θὰ βρῇ τὸ κλαρὶ πὺ τοῦ χρειάζεται. Γρήγορῃ δουλειὰ κι εὐκολῃ. Μῆγεις μερικά πλατανόξυλα, ἡ ὑπόθεσις τελείωσι. Ἀρκεῖ νὰ τὰ ποτίζῃς συχνά. “Αν τὸ αὐλάκι τοῦ χωριοῦ περνᾷ ἀπὸ κοντὰ, δὲν ἔχεις οὔτε τούτῃ τὴ φροντίδα. Θέλεις νὰ στεριώσῃς τὸν ὄχτο τοῦ μυλαύλακου, τὸ ρέμα; Τὸ ἴδιο θὰ κάμῃς. “Ένα κέντρο ἐξοχικὸ ἱσκιώνεται γρήγορα μετ’ πλατάνια, ἓνα χάνι μεσοστρατὶς, στὸ πλάτανι θὰ θρῇ τὸν πὺ πρόχειρο τρόπο, γιὰ νὰ ἔχῃ λίγον ἱσκιο τὸ καλοκαίρι. Φτάνει νὰ ὑπάρχῃ νεράκι. Γιὰ τὸν τόπο μας, ἂν τὸ νερὸ εἶναι μεγάλος καμὸς γιὰ κάθε κλαρὶ, γιὰ τὸν Πλάτανο εἶναι ἀπαίτησι πὺ τὴν προβάλλει σὲ κάθε διαβάτη πὺ θὰ φιλοξενήσῃ κάτω ἀπὸ τὸν ἱσκιο του:

Νὰ ὁ ἱσκιος μου καὶ πέσε νὰ πλαγιάσῃς
κι ὅταν σηκωθῇς τὸ νοῖκι νὰ πληρώσῃς:
μὴ σταλαγματιὰ νερὸ στὴ ρίζα μου νὰ ρίξῃς.

Πανάρχαιες εἶναι οἱ σχέσεις τοῦ Πλάτανου μετ’ τὸ λαὸ μας. Βλέπεις αὐτὸν πὺ κάθετα καὶ χαρακώνει μετ’ τὸ σουγιά του πάνω στὴ φλούδα τοῦ Πλατανόδεντρου τὸ ὄνομά του, τὸ χωριὸ του καὶ τὴν ἡμερομηνία τῆς διάθας του; Αὐτὸς χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ συνεχίζει παμπάλαιες σχέσεις τοῦ λαοῦ μας μετ’ τὸ κλαρὶ αὐτό. Γιατὶ καὶ οἱ ἀρχαῖες Λάκαινες, ὁμολογώντας τὸν ὕμναιον τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Μενέλαου, ὅταν γιόρταζαν τὰ «Ἑλένια», σκάλιζαν στὴ φλούδα τοῦ Πλάτανου τοῦτα τὰ λόγια:

«Σέθευ μ’ Ἑλένας φυτὸν ἐμμὶ», δηλαδὴ «νὰ με σέθεσαι, εἰμαι φυτὸ τῆς Ἑλένης».

Μὴ ἀδυναμία, εἶπαμε, ἔχει μόνον ὁ Πλάτανος! Τὸ νερὸ. Χαίρεται στὰ νερά, ὅπως τὸ Πεῦκο στὶς δροσιές κι ὁ «Ἐλατος στὰ χιόνια. Γι’ αὐτὸ ἀπλώνει τὰ κλωνά-

ριά του καὶ ἱσκιώνει μετ’ τὰ πλατιά σὰν ἀπαλάμες φύλλα του τὸν τόπο. Πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν εἶναι ὁ τόπος πὺ δροσερός, πὺ σκιερὸς καὶ πὺ ἀπλόχωρος, ὅσο κάτω κεῖ στὰ πλατάνια, στὸν πλατανόλογγο. Ἐκεῖ εἶναι ὁ πὺ κατὰλληλος τόπος γιὰ τὸ πανηγύρι τὸ καλοκαιρινό, γιὰ τὸ θερινὸ χοροστάσι:

Μέσ’ στ’ Ἀη Γιωργίου τοὺς πλάτανους γένονταν (πανηγύρι,

τὸ πανηγύρι ἦταν πολὺ κι ὁ τόπος ἦταν λίγος. Δώδεκα δίπλες ὁ χορὸς κι ἐξήντα δυὸ τραπέζια καὶ χίλια ψένουνταν σφαχτὰ σ’ ὅλο τὸ πανηγύρι. Γιὰ τέτοιο πανηγύρι βέβαια κι ἐπεφτε λίγος ὁ πλατανότοπος.

Πατροπαράδοτος σύντροφος κάθε μας χαρᾶς ὁ Πλάτανος, ἔχει συνδεθῇ μετ’ τὰ γλέντια μας.

Παραστέκει μετ’ συγκατάβασι στὰ σημερινὰ πανηγύρια μας καὶ χαίρεται νὰ βλέπῃ τὶς δίπλες τοῦ χοροῦ νὰ ξετυλίγονται γύρω ἀπὸ τὴ ρίζα του. Νομίζεις πὺ στέλνει τὸ ξανθοπράσινο χαμόγελό του στοὺς πανηγυριώτες καὶ πὺ σείεται εὐθύμα μαζί μετ’ τὸ ρυθμὸ τῆς μουσικῆς.

Μπορεῖ νὰ μὴν ἀξίζει μεγάλα πράματα ὁ Πλάτανος, μὰ πὺ νὰ μὴν τὸν ἀγαπᾷς ὡς τόσο ἓναν τέτοιον ἀγαθὸ φίλο, πὺ σοῦ δείχνει τόση μεγάλη καρδιά;

ΠΑΝΑΓ. ΓΡΥΣΠΟΣ

ο ο ο

Ο ΓΕΡΟΣ ΚΑΡΒΑΝΑΡΟΣ

“Ένα πουλάκι λάλησε στῆς ποταμιᾶς τὰ δέντρα,
“Ένα πουλάκι ὅπου λαλεῖ τὸν Μάη μετ’ τὴν αὐγούλα,
Κι ὅπου ξυπνάει τοὺς πιστικούς, ξυπνάει τοὺς καρ-
[θανάρους,
Τοὺς καρθανάρους στ’ ἄλογα, τοὺς πιστικούς, στὰ
[γίδια.

“Εξύπνησ’ ἓναν γέροντα, γέροντα καρθανάρων,
Πὺ κόνευε στὴν ποταμιὰ παράμερα τοῦ δρόμου.
Ξεπεδοκλώνει τ’ ἄλογα καὶ πάει νὰ τὰ ποτίσῃ,
“Ερόδιζεν ἡ ἀνατολὴ κι ὁ αὐγερινὸς τραβιόταν,
Πάηνε στὰ ὄργωματα ὁ ζευγάς κι ἡ κοπελιά στὸ
[πλύμα,

Καὶ τὸ πουλάκι δλόγλουκον κελαιδισμό κρατοῦσε.
“Ακουγε ὁ γέρος τὸ πουλί, τῆραε τὰ κορφοβούνια,
“Ολογυροῦσε τὰ δεντρά, κι ἔλεγε μετ’ τὸ νοῦ του:
— Καλότυχά, μωρὲ δεντρά, πὺ ζῆτε χίλια χρόνια,
Πὺ ἀνθίζετε καθ’ ἀνοιξὴ καὶ κάθε καλοκαίρι.
Γεράματα δὲν ἔχετε καὶ χάρη δὲν φοβάστε:
Τὰ μεσημέρια ἀπλώνετε τὸν ἱσκιο στὸν διαβάτη,
Στὸν ζευγολάτη, στὸν βοσκό, στοῦ κοπαδιοῦ τὸν
[πλήθο.

Τὴν νύχτα δλόρθα κι ἀγρυπνά, πίνετε καὶ ρουφᾶτε
Δροσιὰν βουνίσια ἀχόρταγα, καὶ τὸ ταχὺ, ὅταν φέγγῃ,
“Εσεῖς παλάτια γίνεστε στὸν κότσυφα, στ’ ἀηδόνι.
“Εσὰς σὰς τρέφουν κρύα νερά, τὰ χιόνια σὰς πλα-
[ταίνουν.

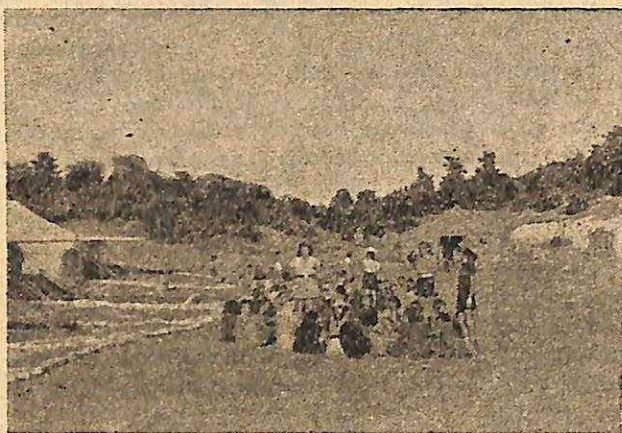
Μωρὲ βουνά, ψηλά βουνά, ψηλά καὶ δασώμένα,
Τώρα πὺ ὁ Μάης σὰς γιόμωσε μ’ ἀνθούς, μετ’ χλόη,
[μετ’ νιάτα,

Γιατὶ δὲν ξανανιώνετε κι ἐσεῖς τὸν γέρο ἐμένα,
Σάμπως καινούρια γέγονται καὶ σάμπως ξανανιώ-
[νουν

Τοῦτα τὰ χαμηλὰ κλαριά καὶ τὰ παλιὰ τὰ δέντρα,
Νὰ γίνω πάλι ὡς ἦμουν νιός, νὰ γίνω παλικᾶρι;

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Γεια Χάρη

Όμαδικά παιχνίδια στις κατασκηνώσεις που έκαμε ο Ε.Ε.Σ. το περασμένο καλοκαίρι στο Παλιοχώρι της Πάρνηδας, σέ ύψος πάνω από χίλια μέτρα. Έκει από τον Ιούλιο ως το Σεπτέμβριο έζησαν 1216 παιδιά, αγόρια και κορίτσια, την υγιεινή και χαρούμενη ζωή του υπαίθρου.

ΥΠΑΙΘΡΟ

Ο άερας, ο ήλιος, οι βροχές, η ύγρασία, ο ηλεκτρισμός, οι άνεμοι, τὰ σύννεφα, ή βαρομετρική πίεση, συνδυασμένα με κάθε τρόπο κάνουν τὸ κ λ ί μ α ἑ ν ὸς τόπου. Καταλαβαίνετε πόσων ειδῶν κλίματα υπάρχουν στη γῆ, ἄμα σκεφτῆτε με πόση ποικιλία μπορεί νὰ βρεθοῦν ἐνωμένα ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, γιὰ νὰ κάμουν τέτοιο ἢ ἄλλιῶτικο τὸ κλίμα μῖας περιοχῆς ἢ καὶ ὁλόκληρου τοῦ τόπου, ὅπου κατοικεῖ ἕνας λαός. Τὸ κλίμα δείχνεται φυσικά στὸ ὑπαίθρο καὶ τὸ ὑπαίθρο τῆς πατρίδας μας εἶν' ἀπὸ τὰ ὀραιότερα. Τὸ ἔχουν ὑμῆσει πάρα πολλοί, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα. Οἱ ἀρχαῖοι ἔχιν τόσο πολὺ, ἴσως γιὰτὶ δὲν ἔτυχε νὰ τὸ συγκρίνουν με ἄλλα κλίματα ἢ καὶ γιὰτὶ τὸ πνεῦμα τους γύριζε γύρω σὲ σπουδαιότερα θέματα. "Εἶτσι βρίσκομε μόνο λίγες φράσεις, ἀρκετὰ χαρακτηριστικές ἄλλωστε, στὸ Θεόκριτο, στὸν Εὐριπίδη, στὸν Ἀριστοφάνη καὶ σὲ ἄλλους ποιητὲς λιγότερο γνωστούς· οἱ νεώτεροι ὅμως, ἔξενοι καὶ Ἕλληνες, ἔγραψαν ὀραιότατες σελίδες. Οἱ Ἀμποὺ γράφει γιὰ τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς: «Πρέπει νὰ ἰδῇ κανεὶς τὴν Ἀττικὴ τὴν ἀνοιξὴ σὲ ὅλη τὴ λάμψη της, ὅταν οἱ ἀνεμῶνες, ψηλές σὰν τὶς τουλύπες τῶν κήπων μας, συγγέουν καὶ ποικίλουν τὰ λαμπρά τους χρώματα· ὅταν οἱ μέλισσες κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸ βουίζουν ἀνάμεσα στοὺς ἀσφοδέλους· ὅταν τὰ κοσῦφισ τιτιβίζουν ἀνάμεσα σὲς ἐλιές· ὅταν τὸ γρασιδὶ σηκώνεται πρᾶσινο καὶ θαλερὸ παντοῦ ὅπου βρίσκει λίγο χῶμα καὶ ὅταν τὰ κριθάρια ἀνακατεμένα με λουλούδια κυματίζουν στὸ θαλασσινὸ μπάτη. "Ενα φῶς λευκὸ καὶ θαμπωτικὸ φωτίζει τὴ γῆ καὶ δίνει σὲ φαντασία τὸ θεῖο ἐκεῖνο φῶς, μετὸ ὁποῖο εἶναι ντυμένοι

οἱ ἥρωες στὰ Ἡλύσια πεδία. Ὁ ἀέρας εἶναι τόσο καθαρὸς καὶ τόσο διάφανος, ποὺ φαίνεται πὼς δὲν ἔχεις παρὰ ν' ἀπλώσης τὸ χέρι γιὰ ν' ἀγγίξης τὰ πιὸ ἀπομακρυσμένα βουνά· μεταφέρει τόσο πιστὰ τοὺς ἡχούς, ὥστε ἀκούονται τὰ κουδούνια τῶν ποιμνίων, ποὺ διαβαίνουν μισὴ λεύγα μακριά, καὶ οἱ κρωγμοὶ τῶν ἀετῶν ποὺ χάνονται σὲ τὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ Ρενάν, γράφοντας γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων λέγει: «Τὸ παραμικρὸ πρᾶμα, ἕνα δέντρο, ἕνα λουλούδι, μιά σαύρα, μιά χελώνα, προκαλοῦν τὴ θύμηση χιλιάδων μεταμορφώσεων ποὺ ὕμνησαν οἱ ποιητές· ἕνα μικρὸ ρυάκι, ἕνα κοιλῶμα βράχου, ποὺ τὸ ὀνομάζουν ἄντρο τῶν νυμφῶν, ἕνα πηγάδι, ἕνα στενὸ τῆς θάλασσας, ποὺ τὸ περνοῦν πετώντας οἱ πεταλοῦδες καὶ τὸ διασχίζουν τὰ πιὸ μεγάλα σκάφη, ὅπως στὸν Πόρο, οἱ πορτοκαλιές ἢ τὰ κυπαρίσσια ποὺ ἡ σκιά τους ἀπλώνεται σὲ τὴ θάλασσα, ἕνα μικρὸ δάσος ἀπὸ πεύκα ἀπάνω σὲ βράχια, φτάνουν σὲ τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὴν εὐφροσύνη ποὺ ξυπνᾷ ἡ ὁμορφιά. Εὐχαριστιοῦνται νὰ πετοῦν τὴ νύχτα στοὺς κήπους, ν' ἀκούν τὴ φωνὴ τῶν τζιντζιριῶν, νὰ κάθονται κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ καὶ νὰ παίζουν τὴ φλογέρα. Ἀνέβαιναν τὸ βουνὸ γιὰ νὰ πιοῦν κρῦο νερὸ καὶ φέρνοντας μαζί τους ἕνα κομμάτι ψωμί, ἕνα ψάρι καὶ ἕνα κανάτι κρασί τὸ ἔπιναν τραγουδώντας. Στὶς οἰκογενειακές γιορτές τους συνήθιζαν νὰ κρεμοῦν στεφάνια ἀπὸ φύλλα στὰ ὑπερθύρα τους καὶ νὰ φοροῦν σκούφους ἀπὸ λουλούδια, καὶ εἶχαν τὰ ραβδιά τους στολισμένα με φύλλα σὲς δημόσιες τελετές τους· περνοῦσαν τὸν καιρὸ τους χορεύοντας ἢ παίζοντας με ἐξημερωμένα γίδια. Αὐτὲς ἦταν οἱ ἑλληνικές ἡδονές, ἡδονές φυλῆς φτωχῆς, οἰκονόμας, ποὺ ἔμενε πάντοτε νέα καὶ κατοικοῦσε ἕναν τόπο τερπνὸ καὶ αὐτάρκη». Ἄλλοι πάλι λέγει γιὰ τοὺς σύγχρονους Ἕλληνες: «Ἡ εὐθυμία, ἡ εὐχαρίστηση ἀπὸ τὴ ζωὴ εἶναι κυρίως τῶν Ἑλλήνων ἡδονές. Ἡ φυλὴ αὕτη εἶναι πάντοτε εἴκοσι χρονῶ. Οἱ Ἕλληνες ἀγαποῦν τὴ φύση ποὺ τοὺς διδάσκει τὴν κομψότητα, τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν ἀρετὴ. Ἡ μετρημένη ἀγάπη ποὺ ἔχει τὸ παλικάρι στὸ στολισμὸ του καὶ ποὺ δείχνεται με τόση ἀθωότητα σὲ τὴν Ἑλληνίδα, δὲν εἶναι ἡ φανταχτερὴ ματαιότητα τοῦ βάρβαρου, τὸ ἀνόητο ξέσπασμα μῖας νεόπλουτης γυναικάς, ἀλλὰ τὸ ἀγνὸ καὶ λεπτὸ αἶσθημα ἀφελῶν νέων, ποὺ αἰσθάνονται ὅτι εἶναι τὰ νόμιμα παιδιά, τὸν ἐφευρετῶν τῆς καλλονῆς».

Ἀπ' αὐτὰ φαίνεται πόσο πίστευε ὁ Ρενάν ὅτι ἡ φύσι ἐπηρεάζει καὶ τὸ χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου—ἰδέα ποὺ ἀνάπτυξε πιὸ πολὺ ὁ Ταῖν, ὑποστηρίζοντας πὼς ἡ ἑλληνικὴ φύσι ἦταν ἡ αἰτία ποὺ μεγαλοῦργησε τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα. Καὶ πρὶν καὶ ὕστερ' ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς Γάλλους καὶ ἄλλοι ἀνθρωποὶ τῶν γραμμάτων, Γάλλοι, Ἀγγλοὶ, Ἰταλοὶ, Γερμανοὶ καὶ Ἕλληνες ὕμνησαν τὸ ὑπαίθρο μας.

Τὸ ἄφθονο φῶς καὶ ὁ διάφανος ἀέρας δίνουν τὴν ὁμορφιά στὸ ἑλληνικὸ ὑπαίθρο. Ὑστερα εἶναι καὶ ἡ καθαρὸτητα τοῦ ἀέρα· θέλω νὰ πῶ πὼς ὑπάρχει ἡ φυσικὴ ἀγνότητα στὰ συστατικά του, ὅπως ἄλλωστε καὶ σὲ κάθε ὑπαίθρο, ὅπου οὔτε σκόνη οὔτε ἀναθυμιάσεις ἐργοστασίων τὸν νοθεύουν, οὔτε ψηλὰ κτίρια ἐμποδίζουν τὸν ἥλιο. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὸ χόρταιναν, μιά ποὺ σχεδὸν ὅλη ἡ ζωὴ τους περνοῦσε στὸ ὑ-

παίθρο. Πολὺ λίγες ὄρες μέναν στὰ σπίτια τους, ποὺ ἦταν δὲ καὶ μικρά: ἐνῶ σώζονται τόσοι ναοὶ μεγάλοι πρεποὶ καὶ βασιλικά παλάτια ἢ τὰ ἐρεπιά τους, σπανιότατα εἶναι τὰ ἐρεπία μεγάλου ἰδιωτικοῦ, ποὺ νὰ ἦταν κατοικία κανενὸς πλούσιου. Καὶ οἱ ναοὶ οἱ περισσότεροὶ ἦταν ἄστεγοι καὶ τοὺς ἔλεγαν ὁ π α ἰ θ ρ ο υ ς· καὶ στὰ πλάγια πόσα ἀνοιγμάτα ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς κολόνες τους, ἀπ' ὅπου θὰ ἀντίκριζαν, ὅπως καλῶρα στὸν Παρθενῶνα, τὸν ὀραῖο οὐρανὸ τῆς Ἀττικῆς μετὸν Ὑμηττὸ κάτω ποὺ πάντοτε ἀκούει γειρτὸς τὸ ἐρωτικὸ τραγούδι τοῦ Φαλήρου!.

Σήμερα δὲν μπορούμε νὰ ζοῦμε στὸ ὑπαίθρο, ὅπως ζοῦσαν τότε. Ἡ ζωὴ ἔγινε πιὸ δύσκολη, μετὰ πολλὰς ἀνάγκες, μετὰ πολλὰς ἀξιώσεις. Ὁ Ἀθηναῖος περνοῦσε με λίγο ψωμί, ὄσπρια καὶ καρπούς, δροσιζόταν με λίγο κρασί καὶ ντυνόταν μ' ἕνα χιτῶνα. Ὑστερα, μετὰ τὴ βιομηχανία, τέτοια μάλιστα ποὺ τὴ διαμόρφωσε ὁ ἠλεκτρισμός, οἱ ἀνθρωποὶ κλείνονται στὰ ἐργοστάσια ἢ στὰ γραφεῖα τους καὶ ἡ ζωὴ ἔχασε τὴν ἀπλότητα ποὺ εἶχε στὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ νεολαία διδάσκεται σὲ κλειστοὺς χώρους, μέσα στὰ σχολεῖα, ἐνῶ τότε ἡ διδασκαλία γινόταν ἢ σὲ σκιερὸς τόπος κοντὰ στὰ ποτάμια ἢ σ' εὐρυχωρότατα ὑπαίθρια «γυμνάσια».

Δὲν μπορούμε λοιπὸν ν' ἀπολαύσουμε τὸ ὑπαίθρο ὅπως σὲ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ, οὔτε καὶ ὅπως σὲ τὴν προβιομηχανικὴ, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι χρόνια τώρα ποὺ ὁ κόσμος τρέχει τὴν Κυριακὴ σὲ τὴν ἐξοχή. Στὸν τόπο μας εἶναι λίγος καιρὸς ποὺ ἀρχισε ἡ συνήθεια αὕτη καὶ ὅσο πάει ἀπλώνεται πιὸ πολὺ. Αὐτὸ πάλι εἶναι ἀνάγκη πιὸ μεγάλη νὰ γίνετα ἐδῶ, ὅπου σχεδὸν ὅλες οἱ πόλεις στεροῦνται ἀπὸ χώρους ἀνοιχτοὺς, ὅπου νὰ ὑπάρχουν πλατεῖες ἢ πάρκα γιὰ περίπατο. Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ ἰδῇ σχέδια πόλεων σὲ τὴν Ἀμερικὴ, σὲ τὴν Μ. Βρετανία, σὲ τὴν Γερμανία, ὅπου τόπο ἀπερᾶντο εἶναι προορισμένοι γιὰ περίπατο καὶ γιὰ νὰ παίζουν τὰ παιδιά. Εἶναι ἀτελεῖωτα τὰ παρτέρ, τὰ σκουαίρ, οἱ κήποι, οἱ πλατεῖες, χῶροι ἀδελφῶν δηλαδὴ ὅπου ἀνανεώνεται συνεχῶς ὁ ἀέρας καὶ ὅπου ὁ κάθε κάτοικος μπορεῖ νὰ τὸν χορτάσει καθαρὸ καὶ ἀμόλυντο. Στὶς παλιές πόλεις ἔχουν γκρεμιστῇ ὁλόκληρες συνοικίες γιὰ νὰ γίνῃ μιά πλατεῖα ἢ ἕνας κήπος· δουλειὰ ποὺ θὰ γίνῃ πιὸ συστηματικὴ τώρα ἐκεῖ ποὺ ὁ πόλεμος ἄφησε ἐρεπία. Κάτι τέτοιο πρέπει νὰ γίνῃ καὶ σὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ σὲ παλιές καὶ σὲ καινούριες πόλεις, καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ νὰ καθιερωθῇ καὶ σὲ μᾶς πιὸ γεμάτο τὸ Σαββατοκύριακο, δηλαδὴ ν' ἀρχίζῃ ἀπὸ τὸ μεσημέρι τοῦ Σαββάτου καὶ νὰ τελειῶνῃ τὴ Δευτέρα τὸ πρωί, ἢ καὶ γιὰ μερικὸς τὸ μεσημέρι. Ἔτσι θὰ εἶναι ὁ καθένας ἐλεύθερος νὰ ζῇ στὸ ὑπαίθρο, σὲ τὴν πόλιν ἢ τὸ βρῖσκη, ἢ καλύτερα σὲ τὴν ἐξοχή.

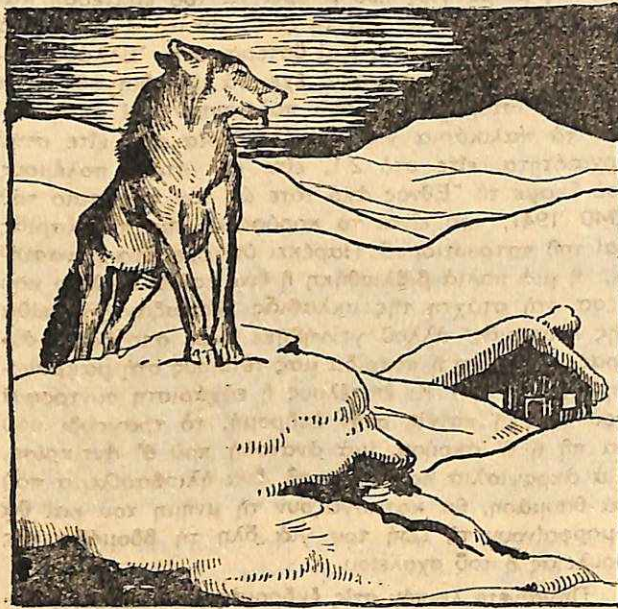
Ὡσπου νὰ γίνουν αὐτὰ ὁ κόσμος ἔχει μιά μέρα μόνο, τὴν Κυριακὴ, ὅπου ξεχύνεται σὲ τὴν ἐξοχή μετὸν καλὸ καιρὸ, «Ὅταν ἀνθίξῃ ἡ ἀγράμπελη καὶ ἀπλῶνῃ τὰ κλαδιά της, Στὸ σχοῖνο, στὸ χαμόδεντρο, στὸ πεύκο τὰ κλωνάρια, Στὰ ρέματα τοῦ ποταμοῦ, στὸν ἐγκρεμὸ τοῦ βράχου, Κι ἀγέραν, κάμπους καὶ βουνά, τὴν πλάση πέρα ὡς (πέρα, Γιομίζει ἀπὸ μοσχοβολία μετὸν ἀνασασμὸς της», ὅπως εἶπε ὁ Κρουστάλλης. Καὶ ὅχι μόνο τὴν ἀνοιξή, ἀλλὰ καὶ κάθε ἐποχὴ ἢ ἐξοχὴ εἶναι ἐπιθυμητὴ καὶ ὀφέλιμη. Ἐχει πολλὰς χάρες τὸ ὑπαίθρο.

Στὴν ἐξοχὴ ὁ ἀνθρωπος βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὴ φύσι, καὶ ἔτσι κοιτάζοντας τὸ μεγαλεῖο τῆς ξεφεύγει ἀπὸ τὶς μικρότητες ποὺ μπορεῖ νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ καμιά φορὰ ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴ ζωὴ· γίνετα ἀγαθός, πιὸ πονετικός, πιὸ δίκαιος. Καὶ ὕστερα, σὲ τὴν Ἑλλάδα κάθε ράχη καὶ κάθε ρεματιά ἔχει νὰ μᾶς διηγηθῇ κάτι ἀπὸ τὴν ἱστορίαν μας: ἐδῶ πολέμησαν καὶ σκοτώθηκαν τὰ παλικάρια γιὰ τὴν ἐλευθερίαν μας εἴτε σὲ τὴν ἀρχαιότητα, εἴτε στὸ 21, εἴτε καὶ στοὺς πολέμους ποὺ ἔκαμε τὸ ἔθνος ἀπὸ τότε ὡς τὸν τελευταῖο τοῦ 1940-1941, ποὺ εἶναι τὸ κορύφωμα τῆς παλικαρίας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ. Παρέκει ὑπάρχει ἕνα μοναστήρι, ἢ μιά παλιά βιβλιοθήκη ἢ ἕνα παλιὸ σχολεῖο ποὺ μέσα στὴ στάχτη τῆς σκληθιάς βάσταξαν τὴ σπῖθα τῆς λευτεριάς· ἄλλοι γεννήθηκαν ἕνας σπουδαῖος ἄντρας, καὶ ἂν ἔχῃ ἡ πατρίδα μας τέτοιους σὲ τὴν μακρινὴν ἱστορίαν της! Κι ἐπιτέλους ἡ εὐχάριστη συντροφιά ποὺ θὰ ἔχῃ κανεὶς σὲ τὴν ἐκδρομὴ, τὸ τραγούδι ποὺ θὰ πῇ ἢ θ' ἀκούσῃ, μιά ἀνατολὴ ποὺ θ' ἀντικρίσῃ, μιά ἀκρογιαλιά ποὺ θὰ χαρῇ, ἕνα ἡλιοβασιλεμα ποὺ θὰ θαυμάσῃ, θὰ καταυγάζουν τὴ μνήμη του καὶ θὰ ὁμορφαίνουν τὴ ζωὴ του γιὰ ὅλη τὴ βδομάδα τῆς δουλειᾶς ἢ τοῦ σχολεῖου.

Πηγαίνετε λοιπὸν σὲς ἐκδρομὰς ὅσο μπορεῖτε συχνότερα, καὶ μόνοι καὶ μετὰ συντροφιά τῶν δασκάλων σας, ποὺ μπορεῖ νὰ σᾶς μαθαίνουν λίγη κοσμογραφία ἢ νὰ σᾶς διηγοῦνται κάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν ἢ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου σας, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴ μυθολογία ποὺ εἶναι χαρακτηρισμὸς γύρω ἀπὸ κάθε βουνό, κάθε ποτάμι καὶ κάθε νησί τῆς Ἑλλάδας. Πιὸ συστηματικὰ θὰ ἀπολαύσετε τ' ἀγαθὰ τῆς ἐξοχῆς, ἂν γράφῃτε στὰ προσωπικά σας σημειῖα (προσκόπων γιὰ τ' ἀγόρια, ὁδηγῶν γιὰ τὰ κορίτσια). Ὁ Μπάντεν-Πάουελ, ὁ μεγάλος Ἀγγλὸς ἱδρυτὴς τοῦ προσκοπισμοῦ, ἕνα ἀπὸ τοὺς κυριότερους σκοποὺς τοῦ ἔβαλε τὴ ζωὴ στὸ ὑπαίθρο, μετὰ τὴ σκέψη πὼς καὶ αὐτὸ, μαζί με ὅλη τὴ διδασκαλία ποὺ γίνετα στὰ παιδιά, συντελεῖ νὰ γίνετα ὁ νέος ἠθικός, φιλαλήθης, γενναῖος, εὐγενικός καὶ τέτοιος νὰ μείνῃ σὲ ὅλη τὴν ζωὴ. Κοντὰ στὰ παιχνίδια καὶ τοὺς περιπάτους κάνουν τὰ σωματεῖα αὐτὰ καὶ κατασκηνώσεις, ὅπου τὰ παιδιά μαθαίνουν νὰ ὑπηρετοῦν τὸ διπλανό τους πρῶτα καὶ τὸν ἑαυτὸν ὕστερα καὶ νὰ πειθαρχοῦν σ' ἐκεῖνον ποὺ βρίσκεται ἐπικεφαλῆς τους· καὶ ἡ πειθαρχία νὰ ἔρχετα αὐθόρμητη, χωρὶς κανένα καταναγκασμό. Τοὺς ἴδιους σκοποὺς ἔχει καὶ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος.

Τὴ μέθοδο ποὺ ἐφαρμόζουν γιὰ νὰ διοργανώσουν τὶς ἐκδρομὰς καὶ τὶς κατασκηνώσεις τους τὰ σωματεῖα αὐτὰ θὰ σύσταται νὰ μιμηθοῦν καὶ ὁσες ὁμάδες βγαίνουν σὲ τὴν ἐξοχὴ μετὰ πολλὸ θόρυβο καὶ λίγη τάξη. Πολλὰς τέτοιες ἐκδρομὰς ἔχουν γιὰ μοναδικὸ σκοπὸ τὸ φαγοπότι καὶ ἄλλες ἔχουν γιὰ ἀποτέλεσμα τὴν κουράση. Δὲν λέγω πὼς ὁ ἐκδρομέας πρέπει νὰ περᾷ σὰν ἀσκητής, ἀλλὰ ἡ πολλὴ ἀπασχόλησι μετὰ γεύματα καθὼς καὶ τὰ κουραστικά ταξίδια ἐκμηδενίζουν τὴν ὀφέλεια τοῦ ὑπαίθρου. Ἀφῆναι ποὺ πολλὰς τέτοιες ὁμάδες δὲ φροντίζουν καθόλου γιὰ τὴν καθαριότητα τοῦ τόπου, ὅπου περνοῦν τὴν ἡμέραν τους. Ὅλ' αὐτὰ θὰ λείψουν ἂν ἐπικρατήσῃ ἡ τάξι καὶ ἡ εὐπρέπεια ποὺ ζητοῦν σωματεῖα σὰν αὐτὰ ποὺ ἀναφέραμε.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΡΑΤΣΗΣ

Είχαμε αποφασίσει. Η νύχτα είχε προχωρήσει καλά, μα δε λέγαμε να το κουνήσουμε απ' τη γωνιά. Της καλύβας ή όροφής είχε κάμει κοιλιά από το βάρος του χιονιού. Παγωμένος αέρας τρύπωνε από τις χαραμάδες. Τεράστιες μάζες άσπιλο χιόνι είχαν κατακαθίσει στην αθέβαιη στέγη. Νόμιζες πως θα μ'ας έρθη στο κεφάλι. Αποφεύγαμε να κοιτάζουμε απάνου. Η ζεστή πνοή της φωτιάς ανέβαινε στο ρημαγμένο ταβάνι κι αντάμωνε με το χιόνι. Κι αυτό ξεθάρρευε, μαλάκωνε λιγούλακι και κατηφόριζε σε χοντρές σταλαγματιές στο πάτωμα που έμελλε άργότερα, διπλωμένους στην κουθέρτα μας, να μ'ας δεχτεί για ύπνο. Τι μ'ας ένοιαζε; Έμεις δεν ήμασταν κατωμένοι από χιόνι να λιώσουμε. Τίποτα δε μ'ας έσκιαζε. Συναγμένοι δλόγυρα στην άγκωνή, στα ψηλώματα του μακεδονίτικου βουνού, χαϊρόμασταν τις ξανθιές φλόγες, που χιμοδσαν μ'ας στο καπνοδόχι ταιρίζοντας. Στα πρόσωπά μας ρόδιζε ή υγεία και στα μάτια μας έλαμπε ή χαρά. Ακόμα γελοούσαμε με το χτεσινό πάθημά μας, που πήραμε για κοπάδι λύκων που έτρεχαν κατά πάνω μας κάτω σκούρες πέτρες, που ξεμύτιζαν από το χιόνι και φαίνονταν σ'α να τρέχουν, καθώς περνούσε πάνωθ' τους το λευκό πρωινό πούσι.

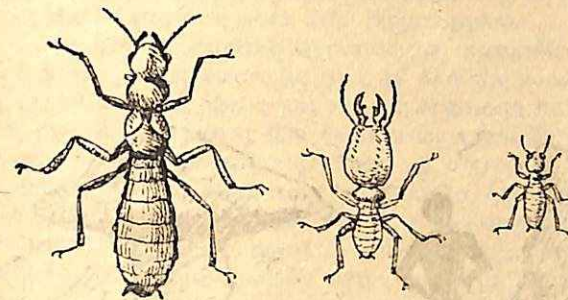
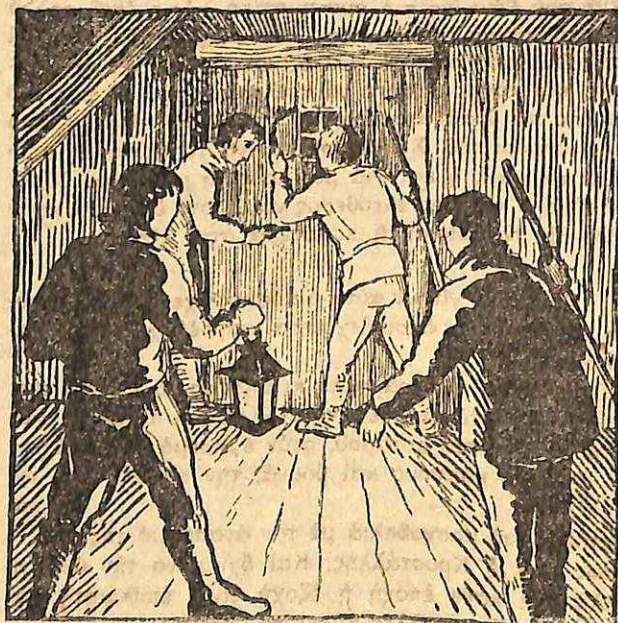
Σε ήμικύκλιο ή λιγοπρόσωπη συντροφιά άκουε τον άρχηγό της φίλαθλης ομάδας, που σχολίαζε τις ασκήσεις της ήμέρας πάνω στα λευκά τεραίν του σκι, κάνοντας κριτική στις επιδόσεις του καθενός. Όμως τί ανήλεη κριτική! Σωστό μαστίγιο. Όστόσο καταλαβαίναμε ότι έτσι αυστηρός πρέπει να είναι ο έλεγχος του έαυτού μας. Τι άταίριαστη με την ήλικία μας σοβαρότητα δλονών μας. Άσυναίσθητα ύποταζόμαστε σε ένα πνεύμα πειθαρχίας, που κανείς δε μ'ας το είχε επιβάλει. Νιώθαμε όμως καλά πως και στην όργάνωση της χαράς μας άκόμα ήταν άπαραίτητη ή πειθαρχία. Όστερα, όταν τελείωνε το μάθημα του σκι, αυτόματα λυνόμαστε απ' τα δεσμά της σοβαρότητας κι άρχιζαν τότε λογής λογιές ιστορίες και παραμύθια. Άλλιμονο σ' αυτόν που δεν είχε περίσσια φαντασία. Τι μ'ας ένοι-

ζε που θα ξυπνούσαμε πρωί; Θα κατεβαίναμε με τις άξινες και τα φτυάρια να παστρέψουμε τις σκάλες, που θα 'ταν θαμμένες κάτω απ' το χιόνι. Θα ξεχώναμε την πηγή. Όστερα θα ντυνόμαστε καλά και με τα σκι στον ώμο θα παίρναμε χαρούμενοι τις χιονισμένες πλαγιές για τις ψηλές αετόραχες, κοντά στην έλληνοσερβική μεθόριο, όπου ή θερμοκρασία εκείνες τις ήμέρες κρατιόταν κάτω από το μηδέν και το πάχος του χιονιού ξεπερνούσε τα δυο μέτρα. Θα τραβούσαμε στις άπρόσιτες κορφές και θα αφηνόμαστε ύστερα άδέσμευτοι στην ασύγκριτη μέθη της λευκής κατηφόρας, άνάλαφροι, σβέλτοι, πάνω στα ξύλινα λιγνά φτερά μας, δοσμένοι στον άμετρο ύλιγγο. Όσοι ήταν άκόμα άρχάριοι σε τούτην έδω την τέχνη, έρχονταν στην «κουτοδημορία» που είχαμε φτιάξει. Καθώς δεν ξέραμε άκόμα να κουμαντάρουμε τα σκι, είχαμε γίνει ο τρόμος δλονών. Παίρναμε σθάρνα όποιον βρίσκαμε έμπρός.

Έξω άργόπεφτε το χιόνι. Όλοι είχαμε βυθιστή μέσα σε μια λευκήν αωνιότητα. Κοίταζες το λευκό τουτο δραμα κι ένιωθες να ζής στη θαμπή άχνα του δνείρου. Στα ριζοβούνια όπου βρίσκονται τα χειμαδιά άκούονταν άριες ντουφεκίες. Τ' άγρίμια ροβολάνε στα χαμηλά από την πείνα κι οι τσοπάνηδες άμύνονται. Τσακάλια, λύκοι, άγριογούρουνα χιμούνε απ' τα ψηλά λημέρια τους να βρουν κάτι για τροφή.

Πάνω που έτοιμαζόμαστε για ύπνο, τρομαχτικό ένα ούρλιασμα άντήχησε μέσα στην κρύα νύχτα. Όστερα άλλο. Κοιταχτήκαμε άπορημένοι, κάπως σαστισμένοι. «Λύκος!» φωνάξαμε όλοι. Κατόπι όρμήσαμε κατά την πόρτα, κρατώντας πιστόλια, τσεκούρια, άξινες, ό,τι βρέθηκε μπροστά στον καθένα. Άνοιξαμε την πόρτα, έτοιμοι να ρίξουμε πάνω στο σκούρο όγκο που φάνταζε στο χιόνι. Δεν προλάβαμε να πυροβολήσουμε κι ένα βροντόηχο γέλιο ήρθε μέσα απ' τα χιόνια. Κανείς δεν είχε καταλάβει πως ένας απ' τη συντροφιά έξφυγε κλεφτά, για να μ'ας παίξη τουτο το άσχημο παιχνίδι.

ΤΑΣΟΣ ΖΑΠΠΑΣ

Ο Μαυρίκιος Μαίτερλιγγ είναι Βέλγος ποιητής και θεατρικός συγγραφέας. Έκτός από τα ποιητικά του έργα μ'ας έδωσε και βιβλία, όπου περιγράφει τη φύση και ζητεί να έξηγήση τους άποκρυφους νόμους που την κυβερνούν. Στα βιβλία αυτά ανήκουν «Η ζωή των μελισσών», που το έχει μεταφράσει στα ελληνικά ο λογοτέχνης κ. Ν. Καζαντζάκης και «Η ζωή των τερμιτών». Από το δεύτερο δημοσιεύουμε π'ό κάτω αποσπάσματα από τα κεφάλαια που μιλούν για τις τερμιτοφωλιές. Είναι πολύ χαρακτηριστικά, όχι μόνο για την εδουλειάτη προσήλωση του Μαίτερλιγγ στην αλήθεια, αλλά και για το βαθύ σεβασμό που αισθάνεται μπροστά στη φύση, το ότι αυτός, ένας ποιητής, γράφει στην εισαγωγή του βιβλίου του «Η ζωή των τερμιτών»: «Εμείς πιστός στην άρχή να μην υποχωρήσω ποτέ στον πειρασμό να προσθέσω στο πραγματικό κάτι φανταστικό, ζητώντας έτσι να προκαλέσω το θαύμασμο. Η αλήθεια είναι μόνη της θαυμαστή».

Οι τερμίτες είναι έντομα και υπάρχουν περισσότερα από χίλια πεντακόσια είδη απ' αυτούς. Οι μεγάλοι τερμίτες ζουν άποικιστικά στις θερμές τροπικές χώρες της Άμερικής, της Άφρικής, της Αυστραλίας και της Άσίας. Στην Εύρώπη ζουν μόνο ένα δυο είδη*.

Συνήθως έχουν το χρώμα της γής, όπου κατοικούν. Είναι έντομα μικρά. Αυτοί που ανήκουν στα μικρότερα είδη έχουν μέγεθος τρία χιλιοστά του μέτρου. Οι μεγαλύτεροι φτάνουν τα δέκα ή το πολύ τα δώδεκα χιλιοστά. Δηλαδή μόλις μερικά είδη έχουν το μέγεθος των μελισσών. Παρουσιάζουν καταπληχτική πολυμορφία. Θα μπορούσαμε όμως γενικά να πούμε πως μοιάζουν μ' ένα κακοφτιαγμένο μυρμηγκι, μαλακό σαν κάμψια σχεδόν, με μακρουλή κοιλιά που έχει πλάγιες ραβδώτες γραμμές.

Λίγα πλάσματα τα έχει τόσο μέτρια όπλισει ή φύση για τον άγώνα της ζωής, όσο αυτά τα έντομα. Δεν έχουν το κεντρί της μέλισσας, ούτε το φαρμακερό θάρακα του μυρμηγκιού, που είναι ο πιο τρομερός έχθρος τους. Είναι βαριά και άργокίνητα κι έτσι δεν μπορούν να γλιτώσουν από τον έχθρο με τη φυγή. Το σώμα τους πληγώνεται πολύ εύκολα, όπως και των σκουληκιών. Έτσι μένουν άνυπεράσπιστα και είναι εύκολο να γίνουν λεία στα άλλα έντομα, στα πουλιά ή στα έρπετα που έπιθυμούν την τρυφερή σάρκα τους.

Μα δεν είναι μόνο το σώμα τους που δεν τους δίνει κανένα όπλο και καμιά βοήθεια. Ολόκληρο το περιβάλλον τους τους αντιμάχεται. Οι τερμίτες, όπως είπαμε, δεν μπορούν να ζήσουν παρά μόνο στις χώρες

* Τα δυο αυτά είδη των Ευρωπαίων τερμιτών μ'ας είναι γνωστά και στην Ελλάδα. Έχουν φτερά και το μέγεθός τους είναι ως έξι χιλιοστόμετρα.

Το ένα ή ή μικρότερες κοινωνίες, από 400 - 500 άτομα, και το βρίσκουμε στα άμπέλια, όταν τα έχη προσβάλει μια άρρώστια, ή ίσκα, που νεκρώνει το έύλο του κορμού του κλίματος. Οι τερμίτες μεγαλώνουν τις ζημιές που φέρνει ή ίσκα, γιατί ξεραίνουν και πιο πέρα τον άρρωστο κορμό.

Το άλλο ή ή μεγαλύτερες κοινωνίες από χιλιάδες άτομα. Σκάβει στο έύλο και φέρνει μεγάλες καταστροφές στην έυληα των σπιτιών και στα έπιπλα. Έδώ και μερικά χρόνια οι τερμίτες του είδους αυτού έκαναν έπιδρομή στο Μπενάκειο Ίνστιτούτο της Κηφισιάς και προσέλησαν ζημιά. Η ζημιά δε φαίνεται στην άρχή, γιατί οι τερμίτες, που άποφεύγουν το φώς, δουλεύουν πάντα από μέσα.

του ίσημεριού. Αυτό είναι μια τραγική ειρωνεία. Γιατί να χρειάζεται να ζουν σ' αυτά τα καυτερά κλίματα, άφου πεθαίνουν μόλις τους δουν οι άχτίδες του ήλιου; Μόλο που έχουν άπόλυτη άνάγκη από ύγρασία, είναι υποχρεωμένοι να ζουν πάντα σε χώρες, όπου για έφτά και όχτώ μήνες δεν πέφτει σταγόνα νερό.

Η φύση αλήθεια τους δείχτηκε ειρωνική και παράλογη. Τους χάρισε όμως ένα μεγάλο πλεονέκτημα που δεν ξέρομε πως θα ταίριαζε να το όνομάσουμε, ένστιχτο ή ευφυία. Μα δε μ'ας ενδιαφέρει πως θα όνομάσαμε τη δύναμη αυτή που βοήθησε τους τερμίτες να νικήσουν στο σκληρό άγώνα τους: να μπορέσουν να άντικαταστήσουν τα όπλα που δεν τους έδωσε ή φύση με την πέρισκεψη, την όργάνωση, την πειθαρχία, την εργατικότητα να μπορέσουν να γίνουν αυτοί οι άδύνατοι κι άνυπεράσπιστοι, άνίκητοι να φτιάχνουν δλόκληρες πολιτείες και να διατηρούν σ' αυτές τη θερμοκρασία και την ύγρασία που τους είναι άναγκαίες. Να μπορέσουν άκόμη να εξασφαλίσουν τη διάρκεια της ύπαρξής τους και να δημιουργήσουν ένα πολιτισμό* που δεν έσθισε άκόμη, μ' όλο που είναι ο άρχαιότερος απ' όσους ξέρομε. (Μερικοί έντομολόγοι έχουν τη γνώμη πως ο πολιτισμός των τερμιτών παρουσιάστηκε στον πλανήτη μας έκατο έκατομμύρια χρόνια πριν από την εμφάνιση του ανθρώπου. Μα και άν αυτό είναι ύπερβολικό, όπωσδήποτε πρέπει να παραδεχτούμε πως ο πολιτισμός αυτών των καταπληχτικών έντόμων έχει φανή έδω και μερικά έκατομμύρια χρόνια.

Δεν είναι βέβαια δυνατό να περιγράψω κανείς τον τρόπο της ζωής των τερμιτών σε όλες τις έκδηλώσεις της. Μα και μόνο τις κατοικίες που δημιουργήσαν τα έντομα αυτά άν θελήσαμε να δούμε, θα βεβαιωθούμε πως δεν είναι διόλου ύπερβολή, άν πούμε πως ο πολιτισμός των τερμιτών είναι ο πιο περίπλοκος απ' όσους γνωρίζομε, και δείχνουν πως οι δημιουργοί του έχουν τέτοια νοημοσύνη και λογική και τόση προσαρμωστικότητα στις δυσκολίες της ζωής, που σε πολλά σημεία δεν είναι διόλου κατώτεροι από τον άνθρωπο.

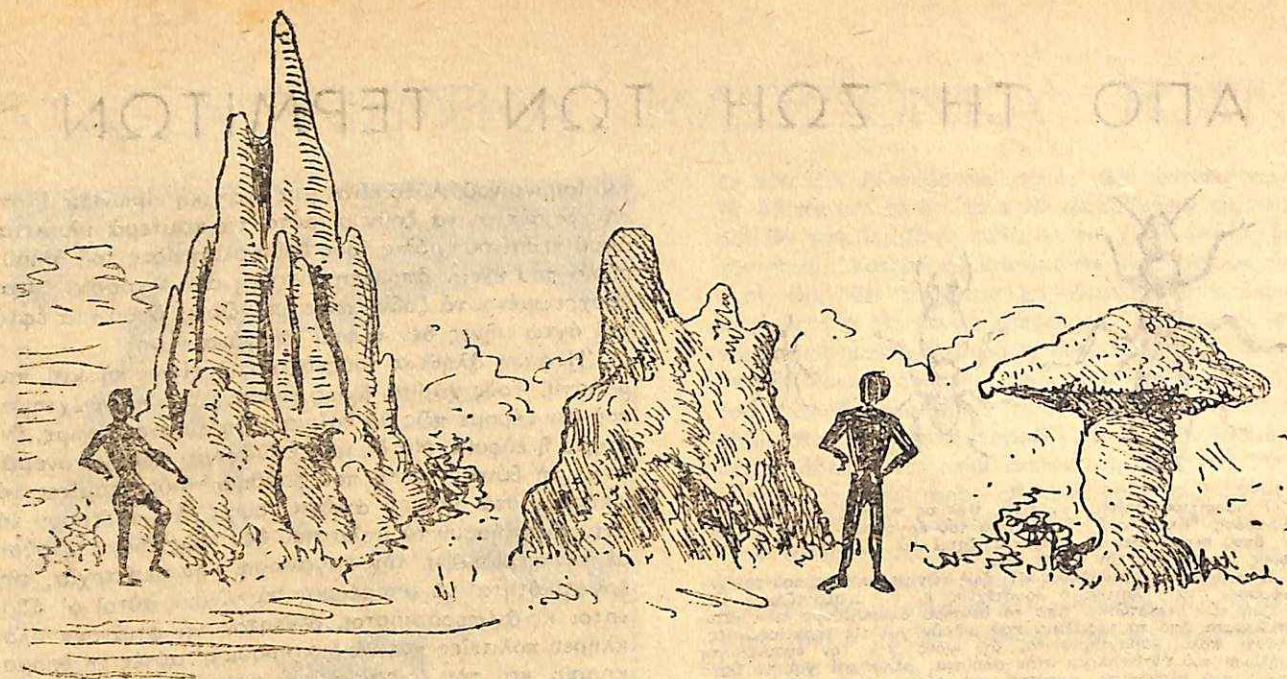
Η αρχιτεκτονική της τερμιτοφωλιάς είναι διαφορετική στις διάφορες χώρες, γιατί οι τερμίτες προσαρμόζονται πάντα στις τοπικές συνθήκες και έξερουν να βολεύονται με το δίκιο που διαθέτουν κάθε φορά.

Μερικοί τερμίτες ζουν μέσα στους κορμούς μεγάλων δέντρων, που τους σκάθουν και τους αυλακώνουν με στοές, που φτάνουν βαθιά ως τις ρίζες.

Άλλοι χτίζουν τη φωλιά τους άπάνω στα κλαδιά των δέντρων τόσο στερεά, που άντέχουν και στους φοβερότερους κυκλώνες. Άλλοι πάλι διαλέγουν άδεντρες εκτάσεις κι εκεί άπάνω χτίζουν ύπομονετικά, χρησιμοποιώντας όχι μόνο τη λά και έύλο, αλλά και ό,τι άχρηστο πετά ο ίδιος ο όργανισμός τους. Οι φωλιές αυτές πολλές φορές έχουν μεγάλες διαστάσεις.

Η κλασική όμως τερμιτοφωλιά των μεγάλων ειδών είναι πάντοτε ύπόγεια, και βυθίζεται στη γή σε τόσο βάθος, όσο είναι και το ύψος της πάνω απ' αυτή. Συχνά ύψώνεται 8 - 10 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της γής και έχει διάμετρο 5 - 7 μέτρα. Η ύπό-

* Ο Μαίτερλιγγ όνομάζει «πολιτισμό» τον όργανωμένο κοινό βίο των τερμιτών.

γεια φωλιά συγκοινωνεί με την υπέργεια με πολλές στοές.

Στην εξωτερική εμφάνιση οι терμιτοφωλιές παρουσιάζουν μια αφάνταστη ποικιλία.

Πότε μοιάζουν σαν πελώριοι σωροί από λάσπη, σαν αμμόπετρες, που ενώ έβραζαν μ' ένα τρομερό κοχλασμό, έπηξαν ξαφνικά, χτυπημένες από παγωμένο άνεμο. Άλλοτε μ' ας θυμίζουν τούς σταλαγμίτες που βλέπουμε στα σπήλαια, κι άλλοτε τεράστια μανιτάρια ή σφουγγάρια με άπθονα σχήματα, άρμαθιασμένα στην τύχη. Κάποτε θυμίζουν ρημαγμένες πυραμίδες ή θβελλίσκους που οι χιλιετηρίδες έχουν αφήσει επάνω τους τα καταστρεπτικά τους άχνάρια. Μερικές терμιτοφωλιές έχουν εξωτερικά το σχήμα των τάφων. Άμα τις ανοίξει κανείς νομίζει πως βλέπει μια άληθινή ανθρώπινη κατοικία με δυο τρία πατώματα, πολύ κατάλληλη για εγκατάσταση ανθρώπων. Αυτή ή παράξενη ποικιλία των αρχιτεκτονημάτων τους εξηγείται από το ότι οι терμίτες δεν ενδιαφέρονται διόλου για την εξωτερική εμφάνιση της κατοικίας τους, όχι μόνο γιατί είναι τυφλοί και δε βλέπουν αυτό που χτίζουν, αλλά προπάντων γιατί δε βγαίνουν ποτέ έξω, ζούν πάντα μέσα και χτίζουν πάντα από τα μέσα προς τα έξω.

Σε μερικά μέρη της Δυτ. Αυστραλίας οι терμιτοφωλιές απλώνονται σε δυο χιλιόμετρα έκταση περίπου. Μοιάζουν με συμμετρικές πυραμίδες σε κανονικές αποστάσεις και φέρνουν στο νοῦ απέραντους άγρους σκεπασμένους με θημωνιές.

Οι ταξιδιώτες που τις αντικρίζουν από τη γέφυρα του βαποριού δεν μπορούν να πιστέψουν πως τα οικοδομήματα αυτά είναι έργο ενός έντομου πιό μικρού κι από τη μέλισσα.

Άν θα θέλαμε να υπολογίσουμε το ύψος μιας μέτριας терμιτοφωλιάς ανάλογα με τις ανθρώπινες διαστάσεις, θα σχηματίζαμε ένα μνημείο ψηλό 600—700 μέτρα.

Οι терμιτοφωλιές είναι πολύ στερεές. Άντέχουν στους κυκλώνες και τις κατακλυσμιαίες βροχές των τροπικών χωρών, σ' όλες τις άγριες προσβολές της φύσης. Χτίζονται άργα άργα και από χρόνο σε χρόνο δε βλέπει κανείς καμιά διαφορά. Για να χτιστούν χρειάζεται υπομονή, που θα τη ζήλευαν οι άνθρωποι.

Έτσι βλέπουμε πως και μόνο το έξωτερικό της терμιτοφωλιάς φανερώνει μια έπιμονη και πολύτροπη προσπάθεια, που τελικά πετυχαίνει θαυμάσια αποτελέσματα. Δε μ' ας δίνει όμως παρά μια μικρή ιδέα για τις ικανότητες του έντομου αυτού. Άν κατορθώσουμε να δοῦμε την έσωτερική διάταξη της φωλιάς, θα μείνωμε κατάπληχτοι.

Φυσικά αυτό δεν είναι διόλου εύκολο.

Πρώτα πρώτα οι θόλοι που σκεπάζουν τις терμιτοφωλιές είναι καμωμένοι από ένα τσιμέντο τόσο σκληρό, που άπάνω του σπάζουν τα πελέκια που τούς χτυπούν για να τούς καταστρέψουν. (Σε πολλά μέρη οι άνθρωποι καταστρέφουν τις терμιτοφωλιές για να χρησιμοποιήσουν το άσυγκριτο τσιμέντο τους στις δικές τους οικοδομές). Άμα ο φυσιοδίφης κατορθώσει ν' ανοίξει την терμιτοφωλιά, πρέπει να παλέψει με τις χιλιάδες τούς πολεμιστές που χιμούν, τόν κυκλώνουν και δε θέλουν να ξεκολλήσουν από πάνω του.

Επιτέλους ο έρευνήτης βρίσκεται ελεύθερος μπροστά στην άνοιχτη терμιτοφωλιά. Είναι μια όλόκληρη πόλη. Στο κέντρο της πόλης βρίσκεται ένας θόλος καμωμένος από μασημένο και τριμμένο ξύλο. Έκεί είναι ο θάλαμος της βασίλισσας. Από το θάλαμο αυτό οδηγούν μεγάλες στοές προς τα υπόγεια, όπου ανοίγονται ευρύχωρες αίθουσες που τις υποστηρίζουν στύλοι. Έκεί βρίσκονται αναρίθμητα κελιά, το ένα άπάνω στο άλλο, τα έκκολλαπτικά κελιά.

Κάτω εκεί στα υπόγεια βρίσκονται επίσης οι αποθήκες, όπου φυλάγονται το μασημένο ξύλο και το ψιλοκομμένο χάρτο, δηλαδή οι προμήθειες της άποικίας.

Μικροσκοπικά ανοίγματα έχουν κατατρυπήσει τούς έσωτερικούς τοίχους, χωρίς άλλο για να εξασφαλιζεται ο άερισμός.

Ίσως όμως πιό αξιοσημείωτη από την πολύπλοκη διάταξη της терμιτοφωλιάς είναι ή ικανότητα που έχουν οι κάτοικοι της, άληθινά σοφοί μηχανικοί και χημικοί, να διατηρούν σ' αυτήν σταθερή τη θερμοκρασία και την ύγρασία, που είναι αναγκαίες στη ζωή τους.

Φαίνεται πως οι терμίτες έμαθαν πολύ πριν από μ' ας τα άγαθά της κεντρικής θέρμανσης. Με έκαιον

τάδες στοές και περάσματα που έχουν σκάψει άπ' άκρη σ' άκρη στις υπόγειες κατοικίες τους εξασφαλίζουν σοφά την κυκλοφορία του ζεστού και του κρύου άέρα. Η ζύμωση που γίνεται στα σωριασμένα χόρτα και στα άλλα διάφορα υγρά υπολείμματα είναι ή πηγή της θερμότητας μέσα στην терμιτοφωλιά.

Όσο για τη σταθερή ύγρασία που κατορθώνουν να διατηρούν στις κατοικίες τους, μ' όλη την πυρωμένη ξηρασία του έδάφους και της ατμόσφαιρας και με όλη την τρομερή ζέστη των άτέλειωτων τροπικών καλοκαιριών, που κάνουν τις πηγές να στερεύουν και ξεραίνουν ως τις ρίζες τους τα μεγάλα δέντρα, το πράμα είναι κάτι πιό πολύ από καταπληχτικό. Ο Dr David Livingstone *, ρωτιέται σαστισμένος μήπως οι κάτοικοι της терμιτοφωλιάς πετυχαίνουν με τρόπους που μ' ας είναι άκόμη άγνωστοι να συνδυάσουν το όξυγόνο της ατμόσφαιρας, που φτάνει ως εκεί μέσα, με το ύδρογόνο από τις φυτικές τροφές τους, έτσι που καθώς αυτές διαλύονται, οι терμίτες ξαναφτιάσουν το νερό που τούς χρειάζεται.

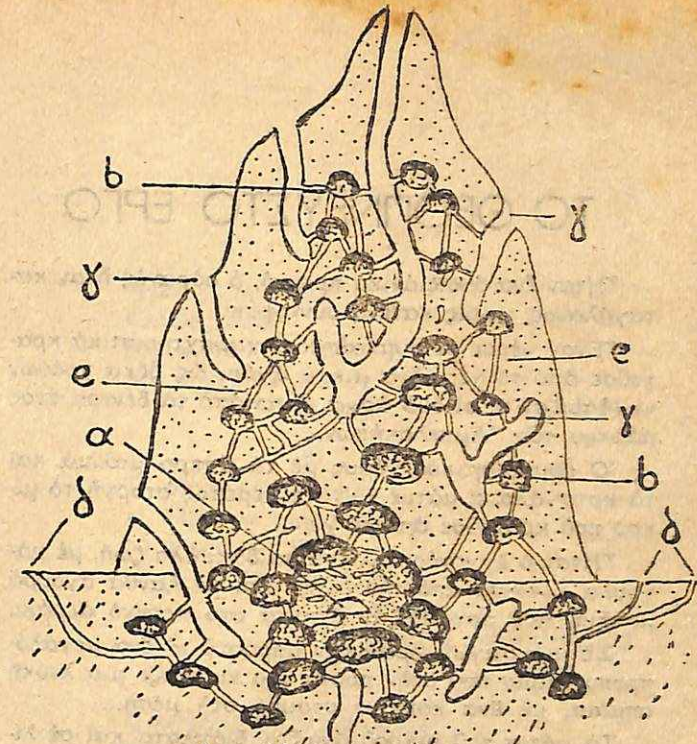
Δεν πρέπει να τελειώσωμε την περιγραφή μας, χωρίς να αναφέρωμε κάτι που είναι μ' ας συγκινητικό και καταπληχτικό.

Πολύ συχνά πάνω από την έξωτερική έπιφάνεια της терμιτοφωλιάς βλέπουμε άμεριμνα κοπάδια, λουσμένα από τη ζέση του ήλιου και τη χαρά του φωτός, να βόσκουν ανενόχλητα τη χλόη, που άφθονα βλασταίνει πάνω από τη σκοτεινή άποικία των πλασμάτων, που είναι καταδικασμένα να μη χαρούν ποτέ τη θαλπωρή του ήλιου και τη χαρά του φωτός.

Άκόμη μεγάλα δέντρα βυθίζουν τις ρίζες τους μέσα στο σκληρό ύλικό που σκεπάζει την κατοικία των τυφλών φυλακισμένων και θρώνουν τα κλαδιά τους ελεύθερα στον ήλιόλουστο άέρα.

Είναι άλήθεια παράξενο πως οι μικροσκοπικοί αυτοί δράκοι σέβονται τη βλάστηση που σκεπάζει τη φωλιά τους, μ' όλο που καταστρέφουν όχι μόνο καθετί που βρίσκεται μπροστά τους, μα που ανοίγουν στοές σε άτέλειωτο μάκρος, για να φτάσουν και να καταφάνε τα δέντρα και τούς θάμνους που βρίσκονται σε από-

* Μεγάλος έρευνήτης και φιλόanthpws από τη Σκωτία (1813-1873).

Τομή που παρουσιάζει το έσωτερικό μιας терμιτοφωλιάς. Η όριζόντια γραμμή δείχνει την έπιφάνεια της γης: α) κεντρικός θάλαμος της βασίλισσας, β) αποθήκες και αίθουσες, γ) στοές, δ) στοές που οδηγούν από τα υπόγεια διαμερίσματα προς την έπιφάνεια, ε) άεραγωγοί.

σταση χιλιομέτρων που φτάνουν άκόμη ως τα θεμέλια των σπιτιών, όσο μακριά και αν βρίσκονται, για να τα υπονομεύουν αυτοί που με τις στοές τους έχουν καταστήσει άκατοίκητες μεγάλες έκτασεις στην Κεϋλάνη και την Αυστραλία.

Τα πλάσματα που γεννιούνται, ζούν και πεθαίνουν μέσα στο υγρό σκοτάδι του τάφου τους, που το έργο τους είναι ή πιό άμείλιχτη καταστροφή, άφήνουν άπειραχτη να τούς σκεπάζη μια ζωή, που θα τούς ήταν έχθρική αν τη συναντούσαν όποδήποτε άλλο.

Η ζωή των μικρών αυτών έντόμων είναι γεμάτη από ελφωνικές άντινομίες και άκόμη γεμάτη από βαθύ μυστήριο.

Φ. Τ.

ΑΠΟ ΤΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ 30ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

Στις 30 Δεκεμβρίου 1945 ο Έλληνας Έρμυρος Σταυρός έκανε για τα παιδιά των υπαλλήλων του μια γιορτή στο άμφιθέατρο του Νοσοκομείου του Έλληνοκού Έρμυρος Σταυρού. Για τη γιορτή βοηθήσαν και οι άδελφές του Νοσοκομείου.

Συγκεντρώθηκαν τετρακόσια περίπου παιδιά. Ο Πρόεδρος του Ε.Ε.Σ. κ. Αθ. Φίλων άνοιξε τη γιορτή με μια όμιλία του.

Επειτα ήλθε ή άντιπρόεδρος του Έλληνοκού Έρμυρος Σταυρού Δεσποινίς Audrey Maetzold και ο διευθυντής του Τμήματος Νεότητος κ. Χρ. Παπαδόπουλος.

Μαθήτριες της Σχολής Νοσοκομίων χορεύαν έλληνικούς χορούς. Επίσης ή χορωδία των μαθητριών τραγούδησε διάφορα τραγούδια και έκλεισε τη γιορτή με τούς Έθνικούς Ύμνους της Ελλάδας και της Αμερικής.

Επειτα μοιράστηκαν τα δώρα που είχαν στείλει τα Έλληνοκόπαιδα και τα παιδιά έφυγαν κατευχαρισμένα από τη γιορτή και ένθουσιασμένα από τα δώρα τους.

ΤΟ ΘΕΟΠΝΕΥΣΤΟ ΕΡΓΟ

Ήταν ένα ανοιξιάτικο πρωινό, ο οὐρανός ήταν καταγάλανος, χωρίς κανένα συννεφάκι.

Ένας γέρος με συμπαθητικά χαρακτηριστικά κρατούσε από το χέρι ένα μικρό αγόρι ως δέκα χρόνων κι εβιάδιζαν κι οι δυο άργα κάτω από τὰ δέντρα ενός πάρκου τῶν Ἀμπελοκήπων.

Ο συμπαθητικός γέρος με τὰ ἄσπρα μαλλιά καὶ τὰ καταγάλανα μάτια κοίταζε γεμάτος στοργή τὸ μικρὸ πού κρατοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι.

Ήταν ὁ ἐγγονός του, ἕνα παιδάκι ὄλο ζωή, με μάγουλα κόκκινα ἀπὸ τὴν ὑγεία καὶ με ξανθὰ σγουρὰ μαλλιά, πού παιγνίδιζαν ἄτακτα στὸ πρωινὸ ἀεράκι.

Σὲ μιὰ στιγμή βρέθηκαν μπροστὰ σ' ἕνα μεγαλόπρεπο κτίριο πού στὴν πόρτα του κυμάτιζε μιὰ λευκὴ σημαία, με ἕνα κόκκινο σταυρὸ στὴ μέση.

Τὰ μάτια τοῦ μικροῦ ἀνοίξαν διάπλατα καὶ σὲ λίγο, ἀφοῦ θαύμασε τὸ κτίριο, ρώτησε:

— Τί εἶναι, παππού, αὐτὸ τὸ κτίριο; Κι αὐτὸς ὁ

κόκκινος σταυρὸς τί θέλει νὰ παραστήσῃ;

— Εἶναι ὁ Ἑρυθρὸς Σταυρὸς, παιδί μου!

— Τί θὰ πῇ αὐτό, παππού; ρώτησε ὁ μικρός.

— Εἶναι ὁλόκληρη ἱστορία, παιδί μου. Ἀπάντησε ὁ γέρος καὶ δείχνοντας ἕνα μικρὸ παγκάκι εἶπε:

— Ἄς καθίσουμε ἐδῶ καὶ θὰ σοῦ διηγηθῶ τὴν ἱστορία αὐτή.

Κάθισαν στὸ παγκάκι καὶ ὁ γέρο παππούς ἄρχισε νὰ διηγείται. Ὁ μικρὸς ἐκστατικός τὸν ἀκούγε, τὰ μάτια του εἶχαν καρφωθῇ στὸ πρόσωπο τοῦ παππού του.

— Παιδί μου, ἄρχισε ὁ γέρος, οἱ δυστυχίες στὸν κόσμο εἶναι πολλές, ἀναρίθμητες... τριγύρω μας, παντοῦ, ἡ δυστυχία μᾶς παραμονεύει με τὰ μαῦρα τῆς φτερά καὶ εἶναι ἔτοιμη νὰ μᾶς ἀφήσῃ τὰ βαθιά ἴχνη τῆς. Στὸν πόλεμο ὅμως βλέπομε τὴν ἀνθρώπινη δυστυχία σ' ὅλη τὴν ἔντασή της.

Στὸ Σολφερίνο, στίς 12 Ἰουνίου τοῦ 1859, πολέμησαν οἱ Γάλλοι με τοὺς Ἰταλοὺς ἐναντία στοὺς Αὐστριακούς. Οἱ Γάλλοι κατόρθωσαν νὰ νικήσουν τοὺς Αὐστριακούς, πού ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν πανικόβλητοι. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς μαίνονταν τὰ στοιχεῖα. Ένας ἀνεμοστρόβιλος παράσυρε τὰ πάντα καὶ μιὰ κατακλυσμιαία βροχὴ πλημμύρισε τὸ πεδίο τῆς μάχης. Οἱ τραυματίες φορτώθηκαν με ἀταξία καὶ μεταφέρθηκαν στὰ μετόπισθεν, στὴν πόλη Καστιλιόνε.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα γύριζε στὴν πατρίδα του ὁ Ἑλβετὸς Ἑρρίκος Ντυνάν καὶ πέρασε ἀπὸ τὴν πόλη αὐτή.

Κάτι τὸν ἐμπόδισε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ταξίδι του. Ἔτσι, ἀφοῦ ἀναγκάστηκε νὰ μείνῃ στὴν πόλη, ἀποφάσισε νὰ ἐπισκεφτῇ τὰ ἀξιοθέατά της.

Ἐντύπωση τοῦ προέβλεψαν οἱ ὥραιες ἐκκλησίες τῆς πόλης. Ἀποφάσισε νὰ μῇ μέσα σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς γιὰ νὰ θαυμάσῃ καὶ τὴν ἐσωτερικὴ τῆς διακόσμηση. Ποιὰ ὅμως ἦταν ἡ ἐκπληξή του, ὅταν εἶδε ὅτι ἡ ἐκκλησία μέσα ἦταν γεμάτη ἀπὸ τραυματίες, πού ἀναστέναν ἀπὸ τοὺς ἀνυπόφορους πόνους, πού τοὺς γεννιούσαν τὰ φοβερά τους τραύματα.

Παντοῦ, παντοῦ τραυματίες καὶ πῶς ἐκεῖ, στίς γω-

ΣΥΝΕΡ

νιές, νεκροί, πού δὲν μπόρεσαν — ἀλίμονο — νὰ βαστάξουν στὴν κακοπάθεια.

Μιὰ φρίκη κυρίεψε τὸ Ντυνάν.

Μπροστὰ του τώρα σπάραζε ἕνας πληγωμένος. Τὰ μάτια του ἦταν ἐξογκωμένα ἀπὸ τὴ μεγάλη ὀδύνη καὶ προξενούσαν μιὰν ἀβάσταχτη λύπη στὴν καρδιά.

Πουθενὰ ἱατρικὴ περίθαλψη, πουθενὰ μιὰ νοσοκόμα, πουθενὰ ἕνα φάρμακο πού θὰ μπορούσε νὰ φέρῃ τὴν ἀνακούφιση στοὺς πόνους τῶν ἐτοιμοθάνατων.

Ὁ Ντυνάν σήκωσε τὰ δακρυσμένα μάτια του στὸ θόλο τοῦ ναοῦ. Ἐκεῖ ἀντίκρισε τὴ μορφή τοῦ Θεανθρώπου. Τότε ἔνωσε νὰ πλημμυρίζῃ τὴν ψυχὴ του ἕνα ἐκθαμβωτικὸ φῶς. Σὰν κάποιος νὰ τοῦ μιλοῦσε. Στὴν ἀρχὴ τὸν παρακάλεσε, ὕστερα τὸν διάταξε νὰ ἐργαστῇ γιὰ ν' ἀνακουφίσῃ τοὺς πόνους καὶ τὴ δυστυχία τῶν συνανθρώπων του.

Ὁ Ντυνάν τότε γονάτισε καὶ με τρεμάμενα χεῖλη ὁρκίστηκε μπροστὰ στὸν Ἰησοῦ, μπροστὰ στοὺς νεκρούς καὶ τοὺς τραυματίες πού τὸν κοίταζαν ὁλοένα, ὅτι θὰ ἀφιέρωνε τὴ ζωὴ του στὸ σκοπὸ αὐτό.

Ὁ Ντυνάν σὲ λίγο ἔβγαλε ἕνα βιβλίο με τίτλο: «Μιὰ ἀνάμνηση ἀπὸ τὸ Σολφερίνο». Τὸ βιβλίο του αὐτὸ παρουσίαζε με ζωηρὰ χρώματα τὶς δραματικὲς περιπέτειες τῶν πληγωμένων, πού ἀφήνονταν χωρὶς καμιά περίθαλψη. Ἀλλὰ ὁ Ντυνάν δὲν περιορίστηκε μόνο στὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου του. Ἐτρεξε παντοῦ, παρακάλεσε ἡγεμόνες, συγκίνησε καὶ τίς πῶς ἀδιάφορες καρδιές, καὶ στὸ τέλος κατόρθωσε νὰ ὑπογράψουν τὸ 1864 ἀντιπρόσωποι δώδεκα κρατῶν μιὰ διεθνή σύμβαση. Σύμφωνα μ' αὐτὴ οἱ μὴ ἐμπόλεμοι θὰ σέβονταν τὰ νοσοκομεῖα, ὅπου περιθάλπονται ἄρρωστοι καὶ τραυματίες. Διεθνὲς σήμα ἀποφασίστηκε νὰ εἶναι ὁ Ἑρυθρὸς Σταυρὸς, γιὰτὶ ἀντιπροσωπεύει τὸ ζωογόνο αἷμα, ἀλλὰ καὶ τὸ Σταυρὸ, τὸ σύμβολο τοῦ Χριστιανισμοῦ...

Ὁ παππούς σταμάτησε τὴ διήγησή του. Πῆρε μιὰ βαθιὰ ἀναπνοὴ καὶ ὕστερα, σὰ νὰ ξύπνησε ἀπὸ βαθὺ ὄνειρο, συνέχισε με σιγανὴ τώρα φωνή.

— Θυμᾶμαι πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ὅταν ἦμουν ἀκόμη νέος: Οἱ γονεῖς μου ζοῦσαν στὴ Θράκη, πού τότε τὴν εἶχαν ὁλόκληρη οἱ Τούρκοι. Σὲ μιὰ μάχη τραυματίστηκα βαριά. Ὁ Ἑρυθρὸς Σταυρὸς με περιθάλψε στοργικά μαζί με ἄλλους τραυματίες. Στὰ παραληρήματά μου ζητοῦσα ὁλοένα νὰ μάθω γιὰ τὴν ὑγεία τῶν γονέων μου. Τὰ ὀνόματα τοῦ πατέρα μου καὶ τῆς μητέρας μου ἀκούονταν ἀδιάκοπα ἀπὸ τὰ πονεμένα μου χεῖλη. Τοὺς ζητοῦσα με ἀγωνία. Ἦξερα ὅτι κοντὰ στὸ χωριὸ πού ζοῦσαν εἶχε γίνει σκληρὸς ἀγώνας, ἴσως ἀκόμα ὁλόκληρο τὸ χωριὸ νὰ εἶχε καί. Ἡ ψυχὴ μου ζητοῦσε νὰ μάθῃ γι' αὐτοὺς, ἀλλὰ καμιά εἰδηση δὲν ἔφτανε γιὰ νὰ με λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν ἀγωνία μου.

Θεέ μου! Ἄν ἔπαιρνα μιὰ εὐχάριστη εἰδηση ἀπὸ τοὺς δικούς μου καὶ λυτρωμένοι ἀπὸ τὴ φοβερὴ αὐτὴ ἀγωνία, ἴσως γιαιτρευόμουν.

Ένα πρωινὸ ἡλιόλουστο ξύπνησα εὐδιάθετος: τὸ βράδυ τῆς προηγούμενης ἡμέρας εἶχα δὴ ἕνα ὥραϊο ὄνειρο, πού μ' ἔφησε χαρὰ στὴν ψυχὴ.

Ὁ ἥλιος τώρα ἔμπαινε ἀπὸ τὰ τζάμια τοῦ παραθύρου καὶ φώτιζε τίς χλωμές μορφές τῶν πληγωμένων. Ἐγὼ νόμισα ὅτι οἱ πονεμένες φυσιολογικὲς τῶν πληγωμένων ἦταν χαρούμενες καὶ μοῦ χαμογελοῦσαν!

ΓΑΣΙΕΣ

Ἐκείνη τὴ στιγμή μῆκε ἕνας ταχυδρόμος μέσα στὴν αἴθουσα τοῦ νοσοκομείου. Ἡ καρδιά μου χτύπησε γοργὰ μέσα στὰ στήθη μου. Σὲ λίγο πῆρα μιὰν ἐπιστολή. Ήταν ἕνας ἄσπρος φάκελος, πού εἶχε στὴ γωνιά ἕνα κόκκινο σταυρὸ καὶ ἔλεγε: «Μέσω τοῦ Ἑρυθροῦ Σταυροῦ». Ἀνοίξα τὸ φάκελο καὶ με βουρκωμένα μάτια διάβασα: «Μεῖνε ἡσυχος, ὑγιαίνομε. Σὲ φιλοῦμε οἱ ἀγαπημένοι γονεῖς σου». Ἡ χαρὰ μου ἦταν ἀπέραντη.

Μούσκεψα τὸ γράμμα με τὰ δάκρυά μου, τὸ διάβασα πολλές φορές, καὶ ἔπειτα τὸ ἔκρυψα κοντὰ στὴν καρδιά μου...

Ὑστερα ἀπὸ τὴ χαρούμενη αὐτὴ εἰδηση ἡ ὑγεία μου ἄρχισε νὰ καλυτερεύῃ καὶ σὲ λίγο ἦμουν ἐντελῶς καλά. Ὁ Ἑρυθρὸς Σταυρὸς με εἶχε σώσει, στέλνοντάς μου τὴν ἐπιστολή αὐτή...

Ὁ γέρος σώπασε γιὰ λίγο. Ἐπειτα πρόσθεσε: Ὁ Ἑρυθρὸς Σταυρὸς εἶναι ἔργο Θεοῦ καὶ πνεύματος. Πιστεύω πὼς ὁ Θεὸς θὰ ἔβαλε στὸ Ντυνάν τὴν ἰδέα νὰ ἱδρύσῃ τὸν Ἑρυθρὸ Σταυρὸ, γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα σὲ κάθε κρίσιμη περίοδο.

Αὐτὰ εἶπε ὁ γέρος κι ὕστερα, ἀφοῦ ἔπιασε τὸ μικρὸ ἔγγονό του ἀπὸ τὸ χέρι, σηκώθηκε καὶ προχώρησε με ἄργα βήματα.

ΓΙΑΝ. ΠΑΥΛ. ΛΟΥΙΖΙΔΗΣ

ο ο ο

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑΤΙΚΗ ΒΡΟΧΗ

Μυρωδιά ἀπὸ χῶμα βρεμένο
Πέφτει ἀδιάκοπα γύρω βροχή,
Στὴν αὐλὴ μας, στὸν κήπο, στὸ δρόμο,
Στοῦ παλιοῦ μας σπιτιοῦ τὴ σκεπή.

Μὰ ἡ μαυρίλα διαβαίνει, ξανοίγει.
Βλέπω πάλι τὸν ἥλιο λαμπρὸ
Μὲ τρελὲς χρυσαφένιες ἀχτίδες
Στὸ γαλάζιο ἀττικὸ οὐρανό.

Μ. Ι. ΚΟΥΒΑΛΙΑ

ο ο ο

Τ' ΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ὁ μικρὸς Μίμης διαβάζει συλλαβιστὰ μπροστὰ σὲ μιὰ εἰκόνα πού παρασταίνει τὴν ψηλάφηση τοῦ Θωμᾶ:
«Ἡ ψη-λά-φη-ση τοῦ Θω-μᾶ».

Ὁ πατέρας του πού τὸν ἀκούει τὸν ρωτᾷ:

— Τί λέει, παιδί μου, ἡ εἰκόνα;

Κι ὁ Μίμης ἀπαντᾷ με πολλὴ πεποίθηση:

— Νά, ὁ Θωμᾶς ἔπιανε ψύλλους καὶ τοὺς ἄφηνε.

ΑΡ. ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ

ο ο ο

ΜΕΤΑΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Εἶμαι νησί τοῦ Αἰγαίου
ἂν μ' ἀλλάξῃς ἕνα γράμμα
καὶ τὸν τόνο κατεβάσῃς,
μιὰ ξερὴ τροφὴ τῶν ζώων
θὰ γενῇ καὶ θὰ θαυμάσῃς.

ΑΡ. Μ. ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

1.

Ἡλῖος δὲν εἶμαι

ἀκτίνες ἔχω

πόδια δὲν ἔχω

καὶ ὅμως τρέχω.

τί εἶναι;

2.

Τὴ ράχη ράχη πῆγαινα

κι ἔθρισκα μιὰ πέρδικα

τὰ φτερά της ἔτρωγα

τὸ κορμί της πέταγα.

τί εἶναι;

ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΒΔΕΛΙΔΗΣ

3.

Τ' ἀρνάκι μου τὸ κόκκινο,

θεὸς νὰ τὸ φυλάξῃ,

ἂν φάῃ ξύλο, τρέφεται

κι ἂν πιῇ νερό, ψοφάει.

4.

Πλάστηκα ὅπως πλάστηκε ὁ Ἀδὰμ

καὶ ψήθηκα σὰν τῆς καμίνου τὰ παιδιά,

πολλοὺς ὅταν ἐζοῦσα δρόσισα,

μὰ ὅταν πέθανα δὲ βρέθηκε κανεὶς

νὰ θάψῃ τὸ κορμί μου, τῆς φτωχῆς.

ΒΗΘΛΕΕΜ ΑΚΡΙΒΙΔΟΥ

ο ο ο

ΤΡΙΓΩΝΑ

1) * * * * * = Νησί τοῦ Αἰγαίου
* * * * * = Ἀρχαῖος Θεός
* * * * * = Ὑποδιαίρεση τοῦ χρόνου
(ὁ τύπος στὴν καθαρεύουσα).
* * * * * = Ἀντωνυμία (στὴν ἀρχαία)
* * * * * = Σύμφωνο.

2) * * * * * = Ἡ πρωτεύουσα μας
* * * * * = Πόλη τῆς Βοιωτίας
* * * * * = Προσωποποίηση τῆς νεότητος
* * * * * = Δεικτικὸ ἢ βουλευτικὸ μόριο
* * * * * = φωνήεν.

ΑΡ. ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ

ο ο ο

ΙΝΔΙΚΟΣ ΓΡΙΦΟΣ

Βάζομε τὸ ἀρχικὸ γράμμα κάθε λέξης κι ἔπειτα ἕναν ἀριθμὸ πού δείχνει πόσα γράμματα λείπουν γιὰ νὰ σχηματιστῇ ὁλόκληρη ἡ λέξη.

Ἄν βρῆτε τὰ γράμματα αὐτά, θὰ φτιάξετε μιὰ φράση πού εἶπε ἕνας μεγάλος πολιτικός τῆς Νέας Ἑλλάδας καὶ πού ἔχει μείνει ἱστορική:

Η Ε4 Θ4 Ν1 Ζ3 Κ2 Θ1 Ζ3.

ΠΕΤΡΟΣ ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΚΙΝΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

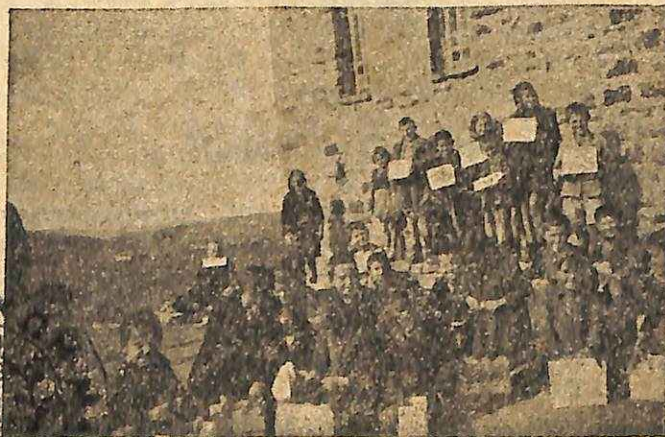
Ο Άμερικανικός Έρυθρος Σταυρός Νεότητας έστειλε 1.000 περίπου κιβώτια με σχολικά φαρμακεία για να μοιραστούν στα σχολεία των πιό καταστραμμένων περιοχών. Καθένα από τα κιβώτια αυτά έχει φάρμακα που αρκούν για τις ανάγκες 400 μαθητών για ένα τρίμηνο. Το τμήμα Έπαρχιών του Έλληνικού Έρυθρου Σταυρού έστειλε στα κατά τόπους τμήματα και στις τοπικές επιτροπές τα κιβώτια αυτά, που μοιράστηκαν τον Ιανουάριο με τον ακόλουθο τρόπο:

Στην Ήπειρο	150	κιβώτια	
Στη Θεσσαλία	120	>	
Στη Στ. Ελλάδα...	120	>	
Στην Πελοπόννησο.	100	>	
Στην Κέρκυρα	50	>	για τα νησιά του Ιονίου.
Στη Μυτιλήνη	50	>	για τα νησιά του Αιγαίου
Στην Κρήτη	60	>	
και στη Θεσσαλονίκη	300	κιβώτια	για τη Μακεδονία και τη Θράκη.

Το Τμήμα Ε. Σ. Ν. Θεσσαλονίκης, ύστερα από συνεννόηση με τις τοπικές αρχές Μακεδονίας και Θράκης, έκαμε συστηματικό πρόγραμμα για τη διανομή των 300 κιβωτίων στα σχολεία που βρίσκονται στα πιό δοκιμασμένα από τις περιπέτειες του πολέμου χωριά. Μοίρασε επίσης με το ίδιο πρόγραμμα 4.000 κιβώτια, που τα έστειλαν δώρο τα Άμερικανόπαιδα.

Μαθητές και μαθήτριες στο Λιδωρίκι με τα δώρα τους.

Τα παιδιά του σχολείου του Άγρινίου με τα δώρα τους.

Φροντίζει ακόμη για να μοιραστούν για τα άπορα βρέφη μικρές μάλλινες κουβέρτες.

Τις κουβέρτες αυτές θα πλέκουν με δικά τους παλιά ύλικά μαθήτριες των Δημοσίων και Ίδιωτικών σχολείων της Θεσσαλονίκης και έπειτα θα τις παραδίνουν στις επιτροπές, που θα φροντίζουν να στέλνουν τα όπου πρέπει.

Οι Έρυθροσταυρίτες του Βελγίου, για να βοηθήσουν τους Έλληνες συναδέλφους τους, αποφάσισαν να στείλουν σε τρία ελληνικά σχολεία, που καταστράφηκαν στα χρόνια του πολέμου, είδη ρουχισμού, φάρμακα και τρόφιμα. Ο Έλληνικός Έρυθρος Σταυρός, αφού συνεννοήθηκε με το Υπουργείο Παιδείας, έστειλε τα όνόματα: 1) του σχολείου Δοξάτου - Δράμας, 2) του σχολείου Κερδυλλίου Σερρών και 3) του σχολείου Κομένου Άρτας, που είχαν περισσότερο ύποφέρει τα τελευταία χρόνια.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Το Φεβρουάριο ο Ε.Ε.Σ. έστειλε για τα παιδιά της Δωδεκανήσου 14 κιβώτια με σχολικά φαρμακεία — δωρεά του Άμερικανικού Έρυθρου Σταυρού Νεότητας — καθώς και 1.700 κουτιά με συμπυκνωμένο γάλα. Έξω απ' αυτά έστειλε και 200 σειρές του περιοδικού του Έλληνικού Έρυθρου Σταυρού Νεότητας, σαν ένα μήνυμα από τη Μητέρα Πατρίδα.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Πολύ λυπόμαστε για όσα μ'ας γράφετε σχετικά με τον ελαττωματικό τρόπο με τον οποίο κυκλοφορεί το περιοδικό. Έλπίζουμε πως γρήγορα θα διορθωθεί το πράγμα. Έξάλλου τώρα μπορείτε να παίρνετε το περιοδικό από το σχολείο όπου φοιτά καθένας σας.

Ρωτάμε για ποιά ηλικία είναι το περιοδικό:

Θα μ'ας ήταν πολύ ευχάριστο αν θα κατορθώναμε κάποτε να έχουμε δυο περιοδικά: Ένα για τα παιδιά των μικρότερων ηλικιών και ένα καθαρά έφηβικό. Για τώρα όμως κάτι τέτοιο είναι για πολλούς λόγους δύσκολο. Γι' αυτό έχει αποφασιστεί το περιοδικό ν' απευθύνεται κυρίως στην έφηβική ηλικία, όπως γίνεται και με τα περιοδικά του Έρυθρου Σταυρού άλλων χωρών. Προσπαθούμε όμως, όσο είναι βολετό, να βάζουμε και κομμάτια που θα ευχαριστούσαν και τα παιδιά που φοιτούν στις δυο κατώτερες γυμνασιακές τάξεις.

Τώρα που άρχισε η «Έρυθροσταυρίτικη κίνηση» στα σχολεία, περιμένουμε συνεργασίες και φωτογραφίες, που να μ'ας μιλούν και να μ'ας δείχνουν την έρυθροσταυρίτικη δράση σας.

Στον Έμ. Β.

Λάβαμε τη συνεργασία σου «Φαντασία ενός όνειρου». Θα σου γράψωμε λίγα λόγια συμβουλευτικά σχετικά μ' αυτήν.

Όταν θέλεις να δώσεις μια εικόνα από τη φύση, να μη στηρίζεσαι στη φαντασία, αλλά στη δική σου παρατήρηση.

Τότε θα φυλαχτής από πολλά λάθη. Α. χ. το φεγγάρι την ώρα που βγαίνει από το βουνό δεν αστράφτει σ'α διαμάντι.

Κανονικά τα δέντρα τη νύχτα ήρεμοι. Σαλεύουν τα κλωνία και τα φύλλα τους τις ταραγμένες νύχτες. Δεν ταιριάζει, όταν περιγράφωμε μια ήσυχη νύχτα, να πούμε πως τα πεύκα τινάζουν το φύλλωμά τους.

Άκόμη τα λουλούδια τα βράδυ γενικά κλείνουν τους κάλυκές τους υπάρχουν μόνο λίγα, τα νυχτολούλουδα, που ανοίγουν τη νύχτα. Αυτά όμως είναι μια εξαίρεση στο γενικό. Έξάλλου, όσο κι αν φωτίζει το φεγγάρι, δε θα μπορούσε κανείς να δει τη νύχτα στη θάλασσα ρομπινένια ψαράκια.

Περιμένουμε άλλη συνεργασία σου.

Στο Θ. Βλ. — Πύλο.

Το διήγημά σου «Έλληνόπουλα του χωριού» μ'ας αναπτύσσει ένα θέμα ευγενικό: Πώς τα παιδιά του χωριού κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν για ένα μικρό σύντροφό τους την περίθαλψη που του χρειαζόταν. Κρίμα που δεν το έγραψες απλά. Ζητώντας να το σολίσσης το χάλασες.

Πρέπει να προσέχης προπάντων να έχουν οι φράσεις σου σαφήνεια. Όσο πιό απλά γράφει κανείς, τόσο πιό πολύ πετυχαίνει αυτό που θέλει: να εκφράση, τι κλείνει μέσα του και να συγκινήση.

Στον Ήλ. Άν. — Παγκράτι.

Μέσα σε μιάμιση σελίδα ζητήσεις να κλείσης ένα δλόκληρο διήγημα, που να μ'ας δίνει το ιστορικό ενός παιδιού, ένα δραματικό επεισόδιο της ζωής του, την αποκάλυψη που του έγινε ύστερα απ' αυτό και τη λύτρωση που χάριξε τελικά η ψυχή του. Έργο βαρύ και για τεχνίτη του λόγου με ψυχή γεμάτη εμπειρία. Για ένα αγόρι της ηλικίας σου αληθινά είναι κάτι ακατόρθωτο. Δοκίμασε τις δυνάμεις σου με θέματα

παρμένα άμεσα από τη ζωή σου. Έχεις πολύ περισσότερη πιθανότητα να πετύχης.

Στον Κ. Ρ. Κεραμεικό — Αθήνα.

Στο αφήγημά σου «ο καθηγητής μου» το συναίσθημά σου είναι ευγενικό. Η έκφρασή του όμως πολύ πένθιμη. Έξάλλου έχει πολύ προσωπικό χαρακτήρα. Αλάφρωσε λίγο την ψυχή σου. Μη τριγυρίζεις όλο γύρω σε θέματα βαριά και μελαγχολικά.

Στο Ήπειρο τόπουλο. — Θεσσαλονίκη.

Στο φύλλο 3—5 θα βρής δημοσιευμένη την απάντησή μας.

Στον Ι. Ν. Β. — Πειραιά.

Με ιδιαίτερη χαρά διαβάζωμε συνεργασίες με ευθυμο πνεύμα. Μόνο που χρειάζεται προσοχή ξεχωριστή για να γράψη κανείς θέματα ευθυμο και άστεια. Γελοΰμε αλήθεια κάποτε όταν βλέπωμε κάποιον να πέφτει, όταν ακούμε το παραλήρημα ενός τρελού ή μπροστά στις μικροαδυναμίες δυστυχισμένων ανθρώπων, που η ζωή τους στέρησε πολλές χαρές. Γελοΰμε ακόμη όταν μπορέσωμε με πονηρίες να ξεγελάσωμε ένα μεγαλύτερό μας. Το γέλιο αυτό όμως αφήνει μέσα μας κάποια άμηχανία και κάποιο αίσθημα ντροπής. Ας ζητούμε μόνο το γέλιο το άθωο, το άκακο, που ξελαφρώνει και δροσίζει την ψυχή, που της γιατρεύει τις πίκρες. Αθώα πειράγματα, παθήματα της πονηρίας, πετυχημένες απαντήσεις στην ώρα που χρειάζονται κι άλλα παρόμοια θα μπορούσαν να μ'ας χαρίσουν ένα τέτοιο γέλιο. Η συνεργασία σου «Οι διαγωνισμοί» δεν έχει αυτά τα χαρίσματα. Δε σημαίνει. Άλλοτε θα γράψης κάτι ευθυμο και μαζί πολύ ευγενικό.

Στον Χρ. Οικ.

Σ'ας έχουμε και άλλοτε γράψει ότι θα έπρεπε να αποφεύγετε να γράφετε διηγήματα δημιουργώντας θέματα περίπλοκα. Είναι φυσικό να πέφτετε σε λάθη λογικά και τεχνικά. Στέλνετέ μας περισσότερα από τη ζωή σας. Αυτά θα έχουν τη χάρη του ζωντανού και του αληθινού.

Το ποιήμά σου: «Στο περιοδικό» έχει τεχνικές ατέλειες. Όπωσδήποτε σ' ευχαριστούμε για τα καλά σου λόγια.

Στον Αρ. Βουγ. — Σάμο.

Τα ποιήματά σου «Νοσταλγία» και «Μανούλα μου» τα νίκησα τα πάθη μου» εκφράζουν συγκίνηση και είναι πολύ ευγενικά. Δυστυχώς έχουν μερικές ατέλειες που μ'ας εμποδίζουν να τα δημοσιέψωμε.

Σου γράφωμε λίγα παραδείγματα. Λές: ... η ψυχή μου απάνωθό τους τα φτερά ξαπλώνει της φαντασίας που πάντα στη ζωή μου θέλει τον πόνο μου να μεγαλώνει.

1) Σωστά εκφραζόμαστε, όταν λέμε: η ψυχή απλώνει τα φτερά. Το ξαπλώνει δεν ταιριάζει.

2) Δε λέμε φαντασία, αλλά φαντασία.

3) Γιατί να θέλη πάντοτε η φαντασία σου να μεγαλώνει τον πόνο; αυτό είναι μια νεανική υπερβολή.

Έπειτα πρόσεχε πως χρησιμοποιείς τα επίθετα: Γιατί λές το σχολείο έρμιο, τη ζωή του σχολείου σκληρή, και τη φύση πλανεύτρα; Σκέψου αν αληθινά ταιριάζουν αυτά τα επίθετα.

Πρόσεξε σ'αυτά που σου γράφωμε. Είμαστε βέβαιοι πως, αν άρχισης με μικρότερα ποιήματα, θα γράψης κάτι πολύ καλό. Και σ'αυτά που μ'ας έστειλες υπάρχουν στροφές καλές. Κρίμα που δεν μπορούν να χωριστούν από το σύνολό τους για να δημοσιευτούν.

